

ชุดเสริมประสบการณ์
การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

เล่ม 1

แนวทางการพัฒนา
ระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

ISBN 974-351-746-4

แนวทางการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพ ภายในสถานศึกษา

สำนักนิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา
สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ
กระทรวงศึกษาธิการ

ต้องสมิต ๓๑๖.

คำนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 6 มาตรา 47-51 ได้กำหนดสาระบัญญัติเกี่ยวกับมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษาไว้ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้ดำเนินการหลายประการ เพื่อเตรียมรองรับพระราชบัญญัตินี้ไว้ล่วงหน้า โดยกำหนดนโยบายเรื่องการประกันคุณภาพทางการศึกษาไว้ในแผนพัฒนาการศึกษา ระยะที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) การดำเนินการในระยะแรกได้จัดอบรมบุคลากรและเผยแพร่เอกสารวิชาการ เพื่อสร้างความตระหนักแก่บุคลากรทุกระดับตั้งแต่ผู้บริหารระดับสูงของหน่วยงานจนถึงบุคลากรระดับโรงเรียน ทั้งจัดให้มีการประเมินตามกรอบมาตรฐานโรงเรียน โดยจัดส่งเครื่องมือให้โรงเรียนประเมินตนเองเพื่อให้มีข้อมูลพื้นฐานสำหรับการวางแผนการพัฒนาและการศึกษาเปรียบเทียบความก้าวหน้า

การจัดทำสื่อเสริมประสบการณ์ครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อเสนอวิธีการหรือกระบวนการของกิจกรรมในแต่ละชั้นพร้อมทั้งตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมในการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ลักษณะสื่อเป็นสื่อผสมประกอบด้วยวีดิทัศน์ เอกสารเนื้อหาและชุดฝึกกิจกรรมซึ่งผู้สนใจสามารถใช้ศึกษาด้วยตนเองได้ อย่างไรก็ดี การนำไปใช้ควรมีการประยุกต์ให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติหวังเป็นอย่างยิ่งว่า สื่อเสริมประสบการณ์ชุดนี้จะช่วยให้โรงเรียนมีความชัดเจนในความหมายและรูปแบบของระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ทั้งสามารถพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในของโรงเรียนขึ้นใช้เองได้อย่างมีคุณค่า และมีประสิทธิภาพ สมดังเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

สื่อชุดนี้สำเร็จลงด้วยความมานะอุตสาหะของคณะทำงาน รวมทั้งคณะวิทยากรที่ช่วยวิจารณ์เอกสารและให้ข้อคิดเห็นที่มีคุณค่ายิ่งแก่คณะทำงาน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติขอขอบคุณในความเสียสละของทุกท่านไว้ ณ โอกาสนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

คำชี้แจง

สื่อเสริมประสบการณ์การพัฒนากระบวนกรประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติจัดทำขึ้นนี้ มีลักษณะเป็นสื่อผสม ประกอบด้วยวีดิทัศน์ เอกสารสาระเนื้อหา และชุดฝึกกิจกรรม สื่อแต่ละส่วนมีจุดเน้นของการนำเสนอต่างกัน กล่าวคือ วีดิทัศน์เป็นการนำเสนอกระบวนกรขั้นตอนการดำเนินการในแต่ละกิจกรรมของระบบประกันคุณภาพภายใน โดยแสดงกรณีตัวอย่างเป็นรูปธรรม สำหรับเอกสารสาระเนื้อหาเน้นการนำเสนอหลักการ เหตุผลและแนวคิดของกิจกรรมในแต่ละขั้นตอนของระบบประกันคุณภาพภายใน รวมทั้งการขยายรายละเอียดในส่วนที่วีดิทัศน์ไม่สามารถให้ได้ ส่วนชุดฝึกกิจกรรมเน้นการนำเสนอคำถามสถานการณ์ ให้ผู้ศึกษาได้คิดแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้เพื่อเป็นการขยายแนวคิดและประสบการณ์ที่ได้รับนอกเหนือจากวีดิทัศน์และเอกสารสาระเนื้อหา อันเป็นการสร้างเสริมความมั่นใจของบุคลากรที่เกี่ยวข้องที่จะร่วมพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในของโรงเรียนให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

เนื้อหาสาระ

เรื่องที่ 1 แนวทางการพัฒนา ระบบประกันคุณภาพภายใน

ความหมาย ขอบเขตและความคิดรวบยอด
ของระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการพัฒนา
ระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

เรื่องที่ 2 ธรรมนูญโรงเรียน

ความหมาย ความสำคัญ ประโยชน์ โครงสร้าง
และเงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนา
และการนำธรรมนูญโรงเรียนไปใช้

เรื่องที่ 3 การนำมาตรฐานสู่โรงเรียน และห้องเรียน

หลักการและกระบวนกรของการขับเคลื่อน
โรงเรียนทั้งระบบ และแนวทางการวิเคราะห์
มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน มาตรฐาน
หลักสูตรสู่มาตรฐานการเรียนรู้ในห้องเรียน

เรื่องที่ 4 หลักสูตรและการเรียนรู้เพื่อ พัฒนาผู้เรียนตามธรรมชาติ และเต็มตาม ศักยภาพ

โครงสร้างหลักสูตร สาระการเรียนรู้ แนวทาง
การจัดการเรียนรู้ตามความหมายของ
“ธรรมชาติ” และ “เต็มตามศักยภาพ”
แนวทางการพัฒนา ความสามารถเฉพาะด้าน
ตามกรอบความคิดเรื่องพหุปัญญาและการบูรณาการ
ความสามารถหลายด้านพร้อมกัน

เรื่องที่ 5 การพัฒนาระบบ การประเมินตนเอง	ความสำคัญและความจำเป็นของการประเมิน ตนเอง กระบวนการขั้นตอนการประเมินตนเอง และการรายงานตนเองต่อกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ
เรื่องที่ 6 การพัฒนาระบบสารสนเทศ เชิงคุณภาพในโรงเรียน	แนวคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับข้อมูลสารสนเทศ ระบบสารสนเทศเชิงคุณภาพในสถานศึกษา ที่พึงมีขั้นตอนการพัฒนาระบบ การวิเคราะห์ ประมวลผล แปลความหมายข้อมูล (จำแนกตาม กรอบงานหรือกรอบมาตรฐาน)และการนำไปใช้ พัฒนาคุณภาพ
เรื่องที่ 7 การนิเทศเพื่อส่งเสริม ระบบประกันคุณภาพ ภายในโรงเรียน	ระบบสารสนเทศเพื่อการนิเทศ เทคนิคการ นิเทศเพื่อพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน การประสานบทบาทผู้นิเทศจากภายนอกและ ภายใน
เรื่องที่ 8 การเตรียมตัวของโรงเรียน เพื่อรองรับการประเมินภายนอก	การประเมินภายนอกขององค์การมหาชน ตามข้อบัญญัติในพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542 ความเคลื่อนไหว ในการดำเนินงาน การเตรียมตัวของสถานศึกษา และบทบาทของหน่วยงานบุคลากรในสถานศึกษา
เรื่องที่ 9 ยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียน ทั้งระบบ	หลักการ เทคนิค วิธีการ พัฒนาสถานศึกษา โดยขับเคลื่อนระบบย่อยทุกระบบในสถานศึกษา ให้เคลื่อนไปพร้อมกันด้วย แรงผลักดัน จากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
เรื่องที่ 10 การสร้างภาวะความเป็นผู้นำ ทางวิชาการ	ภาวะความเป็น ผู้นำทางวิชาการ อันเป็น ปัจจัย เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน กระบวนการสร้างเสริมภาวะผู้นำทางวิชาการ ให้แก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในสถานศึกษา

เจตนารมณ์

เอกสารเล่มนี้มุ่งหวังให้ผู้บริหารโรงเรียน ครู อาจารย์ กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ของโรงเรียน รู้ เข้าใจ เห็นแนวทางการนำมาตรฐานสู่โรงเรียนและห้องเรียน ในรูปแบบการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบโดยที่ทุกระบบ ทุกเครือข่าย และทุกกิจกรรมของโรงเรียน มีการพัฒนามุ่งไปสู่ความสำเร็จตามวิสัยทัศน์ที่ทุกคนมีส่วนร่วมกำหนด

การนำไปใช้

1. เนื่องจากสื่อแต่ละส่วนมีจุดเน้นของการนำเสนอแตกต่างกัน ผู้ศึกษาจึงควรใช้สื่อทั้งสามส่วนประกอบกัน นอกจากนั้นควรแสวงหาความรู้เพิ่มเติมจากแหล่งอื่น ๆ ศึกษาดูงาน และ/หรือแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้รู้
2. ประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทในพื้นที่หรือสถานศึกษาของตนรวมทั้งจัดทำสื่อเสริมอื่น ๆ เพื่อเติมเต็มส่วนที่พื้นที่/สถานศึกษาต้องการเน้น
3. สถานศึกษาและหน่วยงานที่ดูแลสถานศึกษาควรทำวิจัยควบคู่ไปกับการดำเนินงาน เพื่อพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาด้วย

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำนำ	
คำชี้แจง	
เนื้อหาสาระ	
เจตนารมณ์	
การนำไปใช้	
ตอนที่ 1 บทนำ	1
ตอนที่ 2 การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา	3
- แนวคิดและหลักการของการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา	3
- ระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา	6
- แนวทางการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ	7
ตอนที่ 3 บทบาทหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายใน สถานศึกษา	45
ตอนที่ 4 การเตรียมตัวเพื่อรองรับการประเมินภายนอก	57
บรรณานุกรม	73
ภาคผนวก	
- สารบัญญัตินี้ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา	77
- ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและปฐมวัย	79
คณะทำงาน	87

ลัทธิสังคมโลกในยุคปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงในด้านสารสนเทศอย่างรวดเร็ว ประเทศต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องมีการปรับตัวให้ทันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งจักต้องมีการเตรียมความพร้อมที่จะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงนี้

ในอดีตที่ผ่านมาได้มีการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้สามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคมอยู่ตลอดเวลา ยิ่งในปัจจุบันที่เป็นสังคมของโลกยุคข้อมูลสารสนเทศด้วยแล้ว คนที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงนี้ได้อย่างมีความสุขจะต้องเป็นคนที่สามารถพึ่งตนเองและพัฒนาตนเองได้ รู้จักคิด รู้จักแก้ปัญหา รู้จักวิเคราะห์สถานการณ์ มีความคิดสร้างสรรค์ และที่สำคัญอย่างยิ่ง จักต้องเป็นคนมีคุณธรรมและจริยธรรม

ผลการจัดการศึกษาของไทยในระยะเวลาที่ผ่านมา ตั้งแต่มีการประเมินคุณภาพของนักเรียนและโรงเรียนไม่ว่าจะเป็นของกรมวิชาการ หรือของสมาคมนานาชาติได้ทำการประเมินผลการศึกษา โดยสรุปในภาพรวม พบว่า คุณภาพการจัดการศึกษาของไทยมีความจำเป็นต้องได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้นทั้งในด้านความรู้ ความคิด ทักษะความสามารถ รวมทั้งด้านคุณธรรม จริยธรรม

ปัจจุบันได้มีการกล่าวถึงเรื่องของคุณภาพกันเกือบทุกวงการ ไม่ว่าจะเป็นภาคเอกชน หรือภาครัฐ ประชาชนเริ่มที่จะสนใจและมีทางเลือกมากขึ้นในการรับบริการ หรือเลือกสินค้า ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพที่ดีกว่า ดังนั้นผู้ผลิตจึงต้องให้ความสำคัญในเรื่องของคุณภาพของการบริการ สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ เพื่อให้ตรงตามความต้องการของลูกค้ามากยิ่งขึ้น หากผู้ผลิตยังไม่มีความตระหนักในเรื่องของคุณภาพแล้ว โอกาสที่จะแข่งขันหรืออยู่รอดนั้นก็ยิ่งน้อยลงไปด้วย เมื่อหันกลับมาพิจารณาทางด้านวงการศึกษาก็พบว่า หน่วยงานที่มีหน้าที่จัดการศึกษาโดยตรง หรือจะเรียกว่าเป็นหน่วยผลิตนั้น ได้แก่ สถานศึกษา ผลผลิตของสถานศึกษาก็คือ ผู้เรียน สำหรับหน่วยงานต้นสังกัดนั้นเป็นเพียงผู้กำหนดนโยบาย แผนพัฒนาการศึกษา มาตรฐาน หลักสูตร แกนกลาง สนับสนุนทรัพยากร การนิเทศติดตาม ตรวจสอบ และประเมินการจัดการศึกษา

สถานศึกษาจะมีความเป็นอิสระมากขึ้นในการบริหารจัดการ กระทรวงศึกษาธิการจะกระจายอำนาจในด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคลและการบริหารทั่วไปให้แก่เขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาโดยตรงตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 39 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ประกอบกับแนวโน้มที่จะมีการจัดสรรงบประมาณผ่านทางผู้ปกครองและผู้เรียน แล้วให้ผู้ปกครองและผู้เรียนเลือกใช้บริการจากสถานศึกษาต่าง ๆ ที่ตนเห็นว่ามีคุณภาพ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วสถานศึกษาคงต้องมีการปรับตัวครั้งใหญ่ เพื่อยกระดับคุณภาพของตนเอง เนื่องจากการมีจำนวนผู้เรียนมากหรือน้อย ย่อมส่งผลต่องบประมาณที่จะได้รับด้วย ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่สถานศึกษาจะต้องพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพ เพื่อให้ได้รับความไว้วางใจจากผู้ปกครองและผู้เรียนให้มากที่สุด

ระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญอย่างมากในการสร้างความมั่นใจให้กับผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และสังคม ว่า สถานศึกษาจะดำเนินการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนอย่างมีคุณภาพ ผู้เรียนได้รับการพัฒนาด้านความรู้ ความสามารถ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาที่สถานศึกษากำหนดไว้ในหลักสูตรของสถานศึกษา ซึ่งจะ使得เด็กไทยเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข เป็นประชากรที่มีคุณภาพ พร้อมทั้งจะช่วยกันสร้างสรรค์สังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้มีความยั่งยืน เสริมสร้างเศรษฐกิจของประเทศไทยให้มั่นคง มีความสามารถในการร่วมมือและแข่งขันกับประชากรของประเทศอื่น ๆ ได้อย่างมีความสุข มีศักดิ์ศรีอยู่ในสังคมโลกต่อไป

แนวคิดและหลักการของการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

จากความหมายของการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาที่กล่าวว่า การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เป็นกระบวนการจัดการที่มีการพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง มีการดำเนินงานในลักษณะของการผสมผสานระหว่างกระบวนการบริหารกับการจัดการเรียนการสอน ตามปกติของสถานศึกษาโดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา สะท้อนให้เห็นว่าการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษามีแนวคิดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการป้องกัน เพื่อให้การดำเนินงานของสถานศึกษามีประสิทธิภาพให้ได้ผลผลิต อันได้แก่ ผู้เรียนที่มีคุณภาพด้วยเช่นกัน โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่า การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา หมายถึง การประเมินผล และการติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา โดยบุคลากรของสถานศึกษานั้นเอง หรือโดยหน่วยงานต้นสังกัดที่มีหน้าที่กำกับ ดูแลสถานศึกษานั้น ๆ

แนวคิดของการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของการป้องกัน โดยได้ผนวกแนวคิดของการจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ แนวคิดจากการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน และแนวคิดของระบบการประเมินผลภายในที่ยึดติดกับการทำงานปกติ (Built-in Evaluation system) ที่อาศัยวงจรการทำงานแบบ PDCA กล่าวคือ

แนวคิดของการจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นแนวคิดที่มุ่งให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ทั้งปวง และยึดประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีความเชื่อว่า มนุษย์มีศักยภาพที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิต ดังนั้นในการจัดการศึกษาจึงต้องช่วยกระตุ้น เอื้ออำนวยความสะดวกและส่งเสริมให้ผู้เรียนแต่ละคนได้พัฒนาจนเต็มตามศักยภาพและมีคุณภาพได้ตามมาตรฐาน เพื่อเป็นกำลังสำคัญ ร่วมมือกันอย่างสร้างสรรค์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ รวมทั้งสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

แนวคิดจากการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน เป็นแนวคิดในการบริหารจัดการภายในสถานศึกษาที่มีหลักการสำคัญ ๆ 5 ประการ คือ

1) หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) เป็นการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาจากหน่วยงานต้นสังกัดไปยังสถานศึกษาให้มากที่สุด โดยมีความเชื่อว่า โรงเรียนเป็นหน่วยสำคัญในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการศึกษาของผู้เรียน ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการศึกษาของโรงเรียน ได้แก่ ผู้ปกครอง ชุมชน และสังคม จะเกิดความตระหนักในคุณประโยชน์ของการศึกษา และผลกระทบที่จะเกิดขึ้น จึงทำให้เกิดความร่วมมือในการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองความต้องการของทุกฝ่าย และพร้อมที่จะมุ่งมั่นพัฒนาการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ เป็นที่ยอมรับต่อไป

2) หลักการมีส่วนร่วม (Participation or Collaboration) เปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีส่วนร่วมในการบริหาร ตัดสินใจ และร่วมจัดการศึกษา ทั้งครู ผู้ปกครอง ตัวแทนชุมชน ตัวแทนศิษย์เก่า และตัวแทนนักเรียน การที่บุคคลมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จะเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและจะรับผิดชอบในการจัดการศึกษามากขึ้น

3) หลักการคืนอำนาจจัดการศึกษาให้กับประชาชน (Retrunpower to people) ในอดีตการจัดการศึกษาจะจัดกันหลากหลาย บางแห่งก็ให้วัด หรือองค์กรในท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการ ต่อมา มีการรวมการจัดการศึกษาไปให้กระทรวงศึกษาธิการเพื่อให้เกิดเอกภาพและมาตรฐานทางการศึกษา และเมื่อประชากรเพิ่มขึ้น ความเจริญก้าวหน้าต่าง ๆ เป็นไปอย่างรวดเร็ว การจัดการศึกษาโดยส่วนกลางเริ่มมีข้อจำกัด เกิดความล่าช้า และไม่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและชุมชนอย่างแท้จริง จึงต้องมีการคืนอำนาจให้ท้องถิ่นและประชาชนได้จัดการศึกษาเอง

4) หลักการบริหารตนเอง (Self-managing) ในระบบการศึกษาทั่วไป มักจะกำหนดให้โรงเรียนเป็นหน่วยปฏิบัติตามนโยบายของส่วนกลางโรงเรียนไม่มีอำนาจอย่างแท้จริง สำหรับการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานนั้น ไม่ได้ปฏิเสธเรื่องการทำงานให้บรรลุเป้าหมายและนโยบายของส่วนรวม แต่มีความเชื่อว่าวิธีการทำงานให้บรรลุเป้าหมายนั้นทำได้หลายวิธี การที่ส่วนกลางทำหน้าที่เพียงกำหนดนโยบายและเป้าหมาย แล้วปล่อยให้โรงเรียนมีระบบการบริหารด้วยตนเอง โดยให้โรงเรียนมีอำนาจ หน้าที่ และความรับผิดชอบในการดำเนินงาน ซึ่งอาจจะดำเนินการได้หลากหลายด้วยวิธีการที่แตกต่างกัน แล้วแต่ความพร้อมและสถานการณ์ของโรงเรียน ผลที่ได้น่าจะมีประสิทธิภาพสูงกว่าเดิมที่ทุกอย่างถูกกำหนดมาจากหน่วยงานต้นสังกัด ไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมก็ตาม

5) **หลักการตรวจสอบและถ่วงดุล (Check and Balance)** เป็นการให้หน่วยงานต้นสังกัด มีหน้าที่กำหนดนโยบายและควบคุมมาตรฐาน มีองค์กรอิสระทำหน้าที่ตรวจสอบคุณภาพการบริหาร และการจัดการศึกษาเพื่อให้มีคุณภาพและมาตรฐานเป็นไปตามกำหนดและเป็นไปตามนโยบายของชาติ

แนวคิดของระบบการประเมินผลภายในที่ยึดติดกับการทำงานปกติ (Built-in Evaluation system)

การดำเนินงานในโรงเรียนให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการตามแนวคิดนี้มีการทำงาน 4 ขั้นตอน คือ การวางแผนการทำงาน (Plan) การปฏิบัติงานตามแผน (Do) การตรวจสอบหรือการประเมินผลการทำงาน (Check) และการนำผลการประเมินย้อนกลับไปปรับปรุงแก้ไขการทำงาน (Action) การทำงานตามกระบวนการหรือวงจรนี้ เรียกว่า วงจรการทำงานแบบ PDCA ซึ่ง Edward Demming ได้เป็นผู้นำมาใช้ในการบริหารจัดการในปัจจุบัน ซึ่งในขั้นตอนการตรวจสอบการทำงาน (Check) นั้นก็ยังมีวงจรของการทำงานที่เป็นแบบ PDCA คือ มีการวางแผนการประเมิน การลงมือทำการประเมิน การตรวจสอบผลการประเมิน และการแก้ไขปรับปรุงผลการดำเนินงานหลังจากรู้ผลการประเมินว่ามีจุดบกพร่องในเรื่องใดบ้าง (สุวิมล ว่องวาณิช, 2544 : 13-14)

เมื่อพิจารณารายละเอียดของแนวคิดของการจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ แนวคิดจากการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน และแนวคิดของระบบการประเมินผลภายในที่ยึดติดกับการทำงานปกติ (Built-in Evaluation system) ที่อาศัยวงจรการทำงานแบบ PDCA ที่ได้เสนอไปแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่า มีความสัมพันธ์สอดคล้องกันและมีลักษณะการดำเนินงานที่อาศัยการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้สำเร็จ รวมทั้งมีการปรับปรุงและตรวจสอบความก้าวหน้าตามจุดหมาย/เป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งสถานศึกษาหรือหน่วยงานในพื้นที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไปได้

หลักการสำคัญของการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

1. ร่วมกันพัฒนาปรับปรุงคุณภาพไม่ใช่การจับผิดโดยมีเป้าหมายอยู่ที่ผู้เรียน
2. ผสมผสานกับการบริหารจัดการตามปกติ ไม่ได้แยกส่วนการดำเนินการ
3. การมีส่วนร่วมของบุคลากรที่เกี่ยวข้องหลาย ๆ ฝ่าย นับตั้งแต่ผู้เรียน ครู ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการได้จัดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาโดยมีกระบวนการดำเนินงานที่เป็นกลไกสำคัญอยู่ 3 ขั้นตอน คือ

1. การควบคุมคุณภาพการศึกษา (Quality control) การควบคุมคุณภาพเป็นองค์ประกอบที่กำหนดขึ้นเพื่อกำหนดสิ่งที่คาดหวัง และแนวทางที่จะไปถึงสิ่งที่คาดหวังนั้น ๆ ซึ่งองค์ประกอบของการควบคุมคุณภาพการศึกษาประกอบด้วย

1.1 การกำหนดมาตรฐาน เป็นการกำหนดสิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นในโรงเรียน ซึ่งมักจะกำหนดในรูปของมาตรฐานการศึกษา ซึ่งโดยทั่วไปนั้นจะแยกออกเป็น 3 ด้าน คือ มาตรฐานด้านปัจจัย มาตรฐานด้านกระบวนการ และมาตรฐานด้านผลผลิต ตลอดจนการจัดทำแผนแม่บท และแผนปฏิบัติการที่มุ่งการพัฒนาโรงเรียนเข้าสู่มาตรฐาน

1.2 การพัฒนาโรงเรียนเข้าสู่มาตรฐาน เป็นขั้นตอนของการยกระดับคุณภาพของโรงเรียนให้เป็นไปตามมาตรฐาน ในขั้นตอนนี้ขณะที่สถานศึกษาได้พัฒนาตนเองเพื่อเข้าสู่มาตรฐานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องให้ความช่วยเหลือ เช่น การนิเทศ ติดตาม การดำเนินการของโรงเรียน หากพบข้อบกพร่องโรงเรียนดำเนินการแก้ไขปรับปรุงโดยเร็ว และหากเกินความสามารถของโรงเรียนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคงต้องให้ความช่วยเหลือเช่นกัน

2. การตรวจสอบคุณภาพการศึกษา (Internal audit or Internal school review) เป็นขั้นตอนที่นำสิ่งที่สถานศึกษาได้ปฏิบัติไปแล้วกลับมาตรวจสอบ ทบทวน ซึ่งอาจใช้วิธีการประเมินตนเอง หรือสถานศึกษาอื่น ๆ มาช่วยประเมินให้ หลังจากนั้นก็นำผลการประเมินดังกล่าวมาวิเคราะห์ เพื่อหาจุดเด่นและจุดด้อย เพื่อจะได้นำไปใช้ประโยชน์ในการกำหนดจุดที่จะพัฒนาของโรงเรียน โดยการแก้ไขจุดด้อย และเสริมจุดเด่น โดยใช้กระบวนการนิเทศ ติดตาม กำกับช่วยเหลือ

3. การประเมินคุณภาพการศึกษา (Quality assessment) เป็นองค์ประกอบสุดท้ายของระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ซึ่งมีกิจกรรมสำคัญ ๆ คือ การเก็บข้อมูลในแต่ละตัวบ่งชี้ และมาตรฐานแล้วนำไปเทียบกับเกณฑ์ เพื่อลงข้อสรุปว่า ตัวบ่งชี้และมาตรฐานใดอยู่ในระดับที่น่าพอใจหรือไม่พอใจ รวมทั้งจัดทำรายงานการประเมินตนเองของโรงเรียนเสนอต่อประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผลจากการประกันคุณภาพนี้จะนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนการดำเนินงานในปีต่อ ๆ ไป และการเตรียมโรงเรียนเพื่อรองรับการประเมินภายนอก

แนวทางการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาของ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

นับตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2539 เป็นต้นมา สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้มีนโยบายส่งเสริมและสนับสนุนให้โรงเรียนในสังกัดทุกโรงเรียนดำเนินการสร้างและพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา จนกระทั่งปี พ.ศ. 2541 ได้ประกาศใช้มาตรฐานโรงเรียนสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2541 ขึ้น จากนั้นจึงได้ดำเนินการจัดทำเอกสารวิชาการเกี่ยวกับการส่งเสริม และการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เผยแพร่ให้ความรู้ ตลอดจนจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ จัดสัมมนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ รวมทั้งได้ดำเนินการประเมินมาตรฐานโรงเรียนทั่วประเทศถึง 2 ครั้ง คือในปีการศึกษา 2541 ได้ให้โรงเรียนในสังกัดทำการประเมินตนเอง ตามเครื่องมือที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติจัดทำให้ และปีการศึกษา 2543 ได้ประเมินคุณภาพโรงเรียนตามกรอบมาตรฐาน โดยให้บุคลากรอื่นที่เกี่ยวข้องมาร่วมทำการประเมินเพื่อเตรียมตัวรองรับการประเมินภายนอกจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 หมวดที่ 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา มีสาระบัญญัติไว้ว่า ให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ประกอบด้วยระบบการประกันคุณภาพภายในและระบบการประกันคุณภาพภายนอก.....(มาตรา 47) โดยให้หน่วยงานต้นสังกัด และสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง.....(มาตรา 48)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้ดำเนินการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในให้แก่โรงเรียน ตามสาระบัญญัติดังกล่าวอย่างเข้มแข็ง โดยพยายามให้สถานศึกษาดำเนินการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาให้เป็นเรื่องเดียวกับการดำเนินการบริหารงานของโรงเรียน ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาไม่ใช่เรื่องยุ่งยากที่สถานศึกษาจะดำเนินการให้สอดคล้องกับการปฏิบัติงานตามปกติของสถานศึกษา ผลมผลานให้อยู่ในกระบวนการบริหารและการจัดการศึกษาของโรงเรียนที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ซึ่งในการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในให้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารและการปฏิบัติงานนั้น จะต้องคำนึงถึงเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้ประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน ได้แก่

ผู้ที่มีส่วนร่วมทุกฝ่ายจะต้องมีความตระหนัก มีส่วนส่งเสริม สนับสนุน และร่วมคิดร่วมทำ รวมทั้งต้องทำงานเป็นทีมตามหลักการสำคัญของการประกันคุณภาพภายในโรงเรียนที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นนั่นเอง

แนวทางการดำเนินการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มีแนวทางการพัฒนาที่คล้ายคลึงกับกระทรวงศึกษาธิการ ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา ภายในสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และปฐมวัย โดยมีกระบวนการในพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาดังนี้

1. การจัดระบบบริหารและสารสนเทศ
2. การพัฒนามาตรฐานการศึกษา
3. การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา
4. การดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา
5. การตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษา
6. การประเมินคุณภาพการศึกษา
7. การรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี
8. การผดุงระบบการประกันคุณภาพการศึกษา

กระบวนการดังกล่าวนี้เป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องอย่างเป็นระบบ และเกิดจากความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา ที่เกิดจากการเรียนรู้ร่วมกันของบุคลากร ซึ่งมีรายละเอียดในการดำเนินการดังต่อไปนี้

1. การจัดระบบบริหารและสารสนเทศ

ข้อมูลและสารสนเทศนับว่าเป็นสิ่งที่ยังสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาองค์กรไม่ว่าจะระดับใดก็ตาม เนื่องจากข้อมูลและสารสนเทศจะชี้ให้เห็นถึงสภาพจุดเด่นและจุดด้อยขององค์กรซึ่งจะช่วยให้เห็นแนวทางของการพัฒนาองค์กรได้เป็นอย่างดี หากข้อมูลและสารสนเทศที่มีอยู่ไม่ถูกต้อง ไม่สมบูรณ์ ไม่เป็นปัจจุบัน และไม่สะดวกต่อการใช้แล้ว การวางแผนพัฒนาองค์กรก็จะไม่ถูกทาง ดังนั้นจึงต้องพัฒนาระบบข้อมูลและสารสนเทศให้ถูกต้อง ครบคลุม และเป็นปัจจุบันอยู่เสมอ ในการจัดระบบบริหารและสารสนเทศนั้น สิ่งที่คุณดำเนินการควรทราบมีอยู่ 3 ประการ คือ ข้อมูล (data) สารสนเทศ (information) และระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการสถานศึกษา (School educational management system : school EMS)

1.1 ความหมาย

ข้อมูล (data) หมายถึง จำนวนหรือคุณลักษณะที่บ่งชี้ข้อเท็จจริงทั้งที่เป็นตัวเลข สัญลักษณ์และตัวหนังสือ แทนปริมาณที่อธิบายสิ่งหนึ่งสิ่งใด เช่น จำนวนเด็กในวัยเรียน จำนวนนักเรียนยากจน จำนวนนักเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เป็นต้น ซึ่งยังไม่ได้ทำการวิเคราะห์หรือประมวลผล

สารสนเทศ (information) หมายถึง ข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์หรือสังเคราะห์ หรือการประมวลผลแล้ว อยู่ในรูปที่มีความหมาย สามารถนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจหรือไปใช้ในเรื่องต่าง ๆ ได้ตามวัตถุประสงค์ เช่น อัตราการเกณฑ์เด็กเข้าเรียน ร้อยละของนักเรียนที่มีผลการประเมินน่าพอใจ

ระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการสถานศึกษา (School educational management system : school EMS) หมายถึง ระบบซึ่งรวบรวมสารสนเทศต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับการบริหารจัดการสถานศึกษา โดยจัดตั้งขึ้นเพื่อรวบรวม จัดเก็บ และใช้สารสนเทศตามความต้องการของหน่วยงาน ทั้งนี้ต้องมีการจัดอย่างเป็นระบบไม่ว่าจะเป็นการจัดเก็บเป็นแฟ้มเอกสาร หรือใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการจัดเก็บก็ตาม

1.2 สารสนเทศที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาสถานศึกษา

สารสนเทศที่จำเป็นสำหรับสถานศึกษานั้น ควรพิจารณาจัดเก็บให้สอดคล้องกับลักษณะของมาตรฐานการศึกษาที่สถานศึกษากำหนด โดยทั่วไปแล้วนิยมพิจารณาตามการวิเคราะห์เชิงระบบ ซึ่งมีอยู่ 3 องค์ประกอบ คือ ด้านปัจจัย กระบวนการ และผลผลิต

ตัวอย่างด้านปัจจัย

มาตรฐาน	สารสนเทศ	ข้อมูล	แหล่งข้อมูล/วิธีการ	วิธีวิเคราะห์ข้อมูล
1. หลักสูตรยืดหยุ่น เหมาะสมเอื้อต่อ การเรียนรู้และ ตอบสนอง ความต้องการ ของผู้เรียน และท้องถิ่น	- สารสำคัญของหลักสูตรที่ สถานศึกษาจัดทำ	- หลักสูตรที่ สถานศึกษาจัดทำ	- ศึกษาเอกสาร หลักสูตรที่ สถานศึกษาจัดทำ	- รวบรวมข้อมูล เอกสารหลักสูตร เขียนสรุปเป็น สาระสำคัญของ หลักสูตรที่ สถานศึกษาจัดทำ
	- สรุปผลการ สำรวจความพึง พอใจของชุมชน ผู้ปกครอง ผู้เรียนและผู้ ที่เกี่ยวข้องกับการ จัดทำหลักสูตร ของสถานศึกษา	- ความพึงพอใจ ของผู้ปกครอง ชุมชน ผู้เรียน และผู้ที่เกี่ยวข้อง กับการจัดทำ หลักสูตรของ สถานศึกษา	- สอบถาม สัมภาษณ์ความ พึงพอใจของผู้ ปกครอง ชุมชน ผู้เรียนและผู้ ที่เกี่ยวข้องกับ การจัดทำ หลักสูตรของ สถานศึกษา	- วิเคราะห์เนื้อหา จากการสอบถาม สัมภาษณ์ความ พึงพอใจของ ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้เรียน และผู้ที่เกี่ยวข้อง กับการจัดทำ หลักสูตรของ สถานศึกษา
2. ครูมีความรู้ ความสามารถ และเชี่ยวชาญ ในการจัดการเรียน การสอนและ สามารถปฏิบัติ งานตามบทบาท หน้าที่ได้อย่างมี ประสิทธิภาพ	- จำนวนครูจำแนก ตามเพศ วุฒิ ระดับ ตำแหน่ง ความสามารถ พิเศษ หน้าที่ที่รับ ผิดชอบ ฯลฯ	- จำนวนครูจำแนก ตามเพศ วุฒิ ระดับ ตำแหน่ง ความสามารถ พิเศษ หน้าที่ที่รับ ผิดชอบ ฯลฯ	- รวบรวมจาก ทะเบียนประวัติ	- แจกแจงความถี่

ตัวอย่างด้านกระบวนการ

มาตรฐาน	สารสนเทศ	ข้อมูล	แหล่งข้อมูล/วิธีการ	วิธีวิเคราะห์ข้อมูล
1. จัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้ฝึกคิดปฏิบัติจริง ประเมินและปรับปรุงตนเอง	- รายงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แต่ละกลุ่ม ประสบการณ์/วิชา/กลุ่มสาระการเรียนรู้	- การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครูรายบุคคลจำแนกตามกลุ่ม ประสบการณ์/วิชา/กลุ่มสาระการเรียนรู้ - รายงานการวิจัยในชั้นเรียนของครู	- สอบถามสัมภาษณ์ครูและนักเรียน - สังเกตการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครู - ประเมินจากแฟ้มสะสมงานของครูและนักเรียน	- รวบรวมข้อมูลนำมาเรียบเรียงเขียนรายงานเชิงบรรยายประกอบข้อมูลเชิงปริมาณ
2. สถานศึกษาจัดกิจกรรมหลากหลายเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้การสอน	- รายงานการจัดทำหลักสูตรและการบริหารหลักสูตร	- นโยบายทุกระดับ - หลักสูตรสถานศึกษา - ความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชน - ศักยภาพของสถานศึกษา	- ศึกษาข้อมูลผลการวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชนรวมทั้งสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ของชุมชน	- รวบรวมข้อมูลนำมาเรียบเรียงเขียนรายงานเชิงบรรยายประกอบข้อมูลเชิงปริมาณ

ตัวอย่างด้านผลผลิต

มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	ข้อมูล	แหล่งข้อมูล/วิธีการ	วิธีวิเคราะห์ข้อมูล
1. ผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานตามระดับการศึกษา	- ร้อยละของผู้เรียนที่ได้รับผลการเรียนระดับต่าง ๆ ของแต่ละกลุ่มประสบการณ์/วิชา/กลุ่มสาระการเรียนรู้	- ระดับผลการเรียนของแต่ละกลุ่มประสบการณ์/วิชา/กลุ่มสาระการเรียนรู้	- คัดลอกจากแบบ/ระเบียบแสดงผลการเรียน	- คำนวณค่าร้อยละของจำนวนผู้เรียนที่ได้แต่ละระดับผลการเรียนของแต่ละกลุ่มประสบการณ์/วิชา/กลุ่มสาระการเรียนรู้
2. ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข	- ร้อยละของผู้เรียนในแต่ละระดับคุณภาพของการมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ที่พึงประสงค์จำแนกตามระดับชั้น	- ผลการประเมินคุณภาพของการมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์จำแนกของผู้เรียน	- สังเกตพฤติกรรม ร่องรอยการปฏิบัติตนของผู้เรียน - สอบถาม ผู้ปกครอง และเพื่อนเกี่ยวกับพฤติกรรม การปฏิบัติงานของผู้เรียน	- คำนวณค่าร้อยละของระดับคุณภาพ

1.3 กระบวนการพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศ การพัฒนาระบบข้อมูลและสารสนเทศของสถานศึกษามีกระบวนการในการดำเนินงานดังนี้

1) กำหนดความต้องการร่วมกันระหว่างบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ว่ามีข้อมูลใดบ้างที่จำเป็นต้องใช้ในสถานศึกษา

2) วางแผนการเก็บข้อมูล ผู้บริหารสถานศึกษาและคณะครูร่วมกันวางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยระบุลักษณะของข้อมูล วิธีการและเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล และแหล่งข้อมูล เป็นต้น

3) จัดหาและหรือสร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

4) เก็บรวบรวมข้อมูล โดยคำนึงถึงความถูกต้องเป็นปัจจุบันของข้อมูล

5) วิเคราะห์ข้อมูลและเก็บรักษาข้อมูลที่จัดเก็บมา โดยจัดข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่ ใช้ได้สะดวก และนำไปใช้ประโยชน์ได้ตรงตามวัตถุประสงค์

6) ปรับปรุงและพัฒนาระบบข้อมูลและสารสนเทศอย่างต่อเนื่อง

1.4 การนำข้อมูลและสารสนเทศไปใช้ประโยชน์ เมื่อสถานศึกษาได้พัฒนาระบบข้อมูลและสารสนเทศแล้วสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวางครอบคลุมทั้งด้านการบริหารจัดการศึกษา การจัดการเรียนรู้ การพัฒนาตนเองดังนี้

สถานศึกษา

1) พัฒนาผู้เรียน สามารถใช้ข้อมูลสารสนเทศในการวางแผนการเรียนรู้ ตลอดจนการสำรวจความสนใจ ตรวจสอบความรู้พื้นฐานของตนเอง จัดแผนการเรียนรู้และร่วมจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

2) พัฒนาผู้สอน สามารถใช้ข้อมูลและสารสนเทศในการวางแผนการจัดการเรียนรู้ ตลอดจนการสำรวจความสนใจ ตรวจสอบความรู้พื้นฐานของผู้เรียน จัดแผนการเรียนรู้และร่วมจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

3) พัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา สามารถใช้ข้อมูลและสารสนเทศสำหรับการกำหนดนโยบาย วางแผนปฏิบัติงาน จัดสิ่งอำนวยความสะดวก นิเทศ และติดตาม ประเมินผล และสร้างขวัญกำลังใจให้แก่บุคลากรในสถานศึกษา

ผู้ปกครองและชุมชน

ผู้ปกครองและชุมชนสามารถใช้ข้อมูลและสารสนเทศสำหรับการร่วมจัดทำหลักสูตร ร่วมจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สนับสนุนทรัพยากรเพื่อการจัดการเรียนรู้ นิเทศ กำกับ ติดตาม และประเมินผล ตลอดจนปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน

หน่วยงานจัดการศึกษาในพื้นที่

หน่วยงานจัดการศึกษาในพื้นที่สามารถนำข้อมูลและสารสนเทศไปใช้เพื่อตรวจสอบ ทบทวน และปรับปรุงคุณภาพของสถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษาได้เกิดมีการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยการนิเทศ ติดตาม และประเมินผล การประเมินภายใน และการส่งเสริมจุดเด่นและปรับปรุงแก้ไขจุดด้อยของสถานศึกษา

องค์กรภายนอก

องค์กรภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) สามารถนำข้อมูลและสารสนเทศไปใช้ในการศึกษาคุณภาพของโรงเรียน พร้อมทั้งยืนยันผลการดำเนินงานของโรงเรียน เพื่อนำข้อมูลเสนอแนะต่อโรงเรียนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเสนอผลต่อหน่วยงานต้นสังกัด เพือนิเทศ ติดตาม และช่วยเหลือการดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนต่อไป

2. การพัฒนามาตรฐานการศึกษา

มาตรฐานการศึกษา เป็นสภาพที่พึงประสงค์หรือสภาพที่พึงปรารถนาจะเกิดขึ้นทั้งในเชิงปริมาณหรือคุณภาพ ซึ่งแสดงได้โดยประสิทธิภาพของสถานศึกษาในการพัฒนาผู้เรียนตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ในปัจจุบันนี้มาตรฐานโรงเรียนยังถูกกำหนดให้เป็นเป้าหมายหลักของระบบการประกันคุณภาพทางการศึกษาด้วย หากเราพิจารณาในเชิงระบบแล้วจะเห็นได้ว่าเราสามารถกำหนดมาตรฐานได้ทุกองค์ประกอบของระบบ นั่นคือ มาตรฐานด้านปัจจัย กระบวนการ และผลผลิต ที่ผู้บริหารและครูจะต้องใช้เป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้ได้ตามเกณฑ์ที่กำหนดต่อไป

มาตรฐานด้านปัจจัย จะเกี่ยวข้องกับบุคลากรและงบประมาณ ทั้งในด้านความเพียงพอและคุณภาพ รวมทั้งการจัดการด้วย ส่วนมาตรฐานด้านกระบวนการ จะประกอบด้วยการบริหาร และการจัดการเรียนการสอน สำหรับมาตรฐานด้านผลผลิตจะมุ่งเน้นที่คุณภาพของผู้เรียนเป็นสำคัญ

ในส่วนของการกำหนดมาตรฐานในระดับสถานศึกษานั้น ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการศึกษาของสถานศึกษาควรได้มีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรฐานระดับสถานศึกษาเพื่อให้ได้มาตรฐานที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและความต้องการของชุมชน และท้องถิ่นนั้น ๆ เมื่อกำหนดมาตรฐานเสร็จเรียบร้อยแล้ว จะต้องมีการกำหนดตัวบ่งชี้หรือตัวชี้วัดและเกณฑ์ไว้แปลผลและตัดสินการผ่านมาตรฐาน หรือบอกว่ามีมาตรฐานในระดับคุณภาพใด

มาตรฐานและตัวบ่งชี้เป็นเครื่องกำหนดทิศทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของสถานศึกษา ผู้บริหาร ครู คณะกรรมการสถานศึกษา และผู้ปกครองต้องร่วมมือกันจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นไปตามกรอบมาตรฐานและตัวบ่งชี้ที่กำหนดไว้ นอกจากนี้สถานศึกษาจะต้องตอบตนเองให้ได้ว่า บรรดากิจกรรมที่ตนเองจัดทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนนั้น มีกิจกรรมใดบ้างที่จะทำให้ตัวบ่งชี้และมาตรฐานใดบรรลุผล มีตัวบ่งชี้และมาตรฐานใดบ้างที่ยังไม่มีกิจกรรมใด ๆ ที่มาช่วยผลักดันให้เกิดขึ้น

มาตรฐานการศึกษาเป็นกุญแจที่สำคัญและเป็นเป้าหมายสูงสุดของการจัดการศึกษา ถ้ามาตรฐานการศึกษาต่ำ คุณภาพผู้เรียนต่ำ ย่อมส่งผลต่อสถานภาพของครูและผู้บริหารสถานศึกษานั้น ๆ ตามไปด้วย

ด้วยเหตุนี้สถานศึกษาจึงต้องกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาเพื่อเป็นเป้าหมายสูงสุดในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา โดยสถานศึกษาอาจทำการวิเคราะห์หรือสังเคราะห์มาจากมาตรฐานการศึกษาจากหลายหน่วยงาน ไม่ว่าจะเป็นมาตรฐานสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษา มาตรฐานของหน่วยงานต้นสังกัด และมาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือสถานศึกษาจะทำการพัฒนามาตรฐานขึ้นใหม่เป็นของตนเองก็ได้ โดยมุ่งเน้นให้มาตรฐานของสถานศึกษามีความสอดคล้องกับสภาพของโรงเรียนและชุมชน และศักยภาพของโรงเรียนเป็นสำคัญ ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 1 แสดงตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับมาตรฐานสถานศึกษา

องค์ประกอบของมาตรฐาน

1. **มาตรฐาน** เป็นสภาพที่พึงประสงค์ ที่ระบุถึงสภาพปัจจัย วิธีดำเนินงาน หรือสภาพผลผลิตที่มีคุณภาพและต้องการให้เกิดขึ้นในสถานศึกษา
2. **ตัวบ่งชี้** เป็นตัวแปรที่บอกสภาพหรือคุณสมบัติในแต่ละมาตรฐาน
3. **ระดับคุณภาพ** เป็นเกณฑ์ที่ใช้พิจารณาและตัดสินคุณภาพของแต่ละตัวบ่งชี้ โดยทั่วไปนิยมจำแนกออกเป็น 3 ระดับ ซึ่งแต่ละระดับจะบ่งบอกถึงผลที่น่าพอใจแตกต่างกันดังนี้
 - ระดับ 3 คุณภาพที่มีผลน่าพอใจขั้นสูง
 - ระดับ 2 คุณภาพที่มีผลน่าพอใจค่อนข้างสูง
 - ระดับ 1 คุณภาพที่มีผลน่าพอใจขั้นต่ำ

3. การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา

เมื่อโรงเรียนมีมาตรฐานระดับสถานศึกษาแล้ว โรงเรียนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต้องร่วมจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน ความสำเร็จของการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษานั้น บุคลากรในโรงเรียนควรตั้งคำถามถามตนเองในเรื่องต่อไปนี้

1. สถานภาพของโรงเรียนในปัจจุบันเป็นอย่างไร มีจุดเด่นจุดด้อยอะไรบ้าง
2. เป้าหมายการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมีอะไรบ้าง
3. วิธีการที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้มีอะไรบ้าง
4. อะไรเป็นตัวบ่งชี้ว่าโรงเรียนประสบความสำเร็จ

กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา มีขั้นตอนหลัก 4 ขั้นตอน คือ เตรียมการจัดทำแผน และนำไปสู่การปฏิบัติ

1. การเตรียมการ

การเตรียมการของโรงเรียนเกี่ยวกับการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษานั้น มีกิจกรรมสำคัญที่ควรดำเนินการดังนี้

1.1 การสร้างความเข้าใจ

ก่อนดำเนินการในเรื่องนี้ผู้บริหารโรงเรียนต้องสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้แก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนทุกฝ่าย โดยเฉพาะต้องให้เข้าใจ

ว่าแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาคืออะไร ใครจะได้รับประโยชน์จากแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาบ้าง เพื่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ตลอดจนร่วมรับผิดชอบในการปฏิบัติตามภารกิจจนบรรลุความคาดหวัง (วิสัยทัศน์) ที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา

กลุ่มบุคคลที่ควรทำความเข้าใจควรเป็นกลุ่มที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโรงเรียน โดยเฉพาะผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียจากโรงเรียน ได้แก่ นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียน ครู ผู้บริหารโรงเรียน กรรมการสถานศึกษา สถานประกอบการหรือหน่วยงานที่จะรับนักเรียนที่จบการศึกษาเข้าทำงาน โรงเรียนที่รับนักเรียนเข้าเรียนต่อ องค์กรท้องถิ่น และบุคคลต่าง ๆ ในชุมชน

การสร้างคามเข้าใจสามารถดำเนินการได้ในหลายลักษณะต่อไปนี้

1. ประชุมสมาชิกทั้งหมดทำความเข้าใจและรับฟังความคิดเห็น
2. ประชุมกลุ่มเป้าหมายย่อย ๆ แต่ละกลุ่มแล้วนำความคิดเห็นของทุกกลุ่มมาสังเคราะห์
3. แจกเอกสารชี้แจง
4. ชี้แจงผ่านนักเรียนทำความเข้าใจกับผู้ปกครองอีกทางหนึ่ง
5. ออกพบปะบุคคลกลุ่มเป้าหมายตามโอกาสอันควร เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจ

1.2 แต่งตั้งคณะทำงานจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา

การแต่งตั้งคณะทำงานจัดทำร่างแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ควรเปิดโอกาสให้ทุกกลุ่มเป้าหมายได้อาสาเข้ามาดำเนินการ แต่เนื่องจากผู้อาสาสมัครเหล่านี้อาจไม่มีความสามารถเฉพาะในการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาจึงควรเลือกตัวแทนจากกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ให้ครบทุกกลุ่มหรือให้มากกลุ่มที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้เข้ามาอีกส่วนหนึ่ง อย่างไรก็ตาม สถานศึกษาควรพิจารณาจำนวนของคณะทำงานอยู่บนพื้นฐานด้านขนาดของโรงเรียน และประสิทธิภาพของการดำเนินงาน นอกจากนี้เพื่อให้สามารถจัดทำแผนได้อย่างราบรื่น คณะจัดทำควรเป็นผู้ที่มีทักษะในด้านการจัดองค์กรเป็นที่ยอมรับว่าเป็นผู้ทำงานได้ประสบความสำเร็จ และเป็นตัวแทนหลักของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโรงเรียน

2. การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา

การดำเนินสร้างระบบการประกันคุณภาพภายในโรงเรียนจะบรรลุผลสำเร็จ ปัจจัยหลักประการหนึ่งก็คือ การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ มีขั้นตอนที่ครอบคลุมส่วนต่าง ๆ ของแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ซึ่งกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา

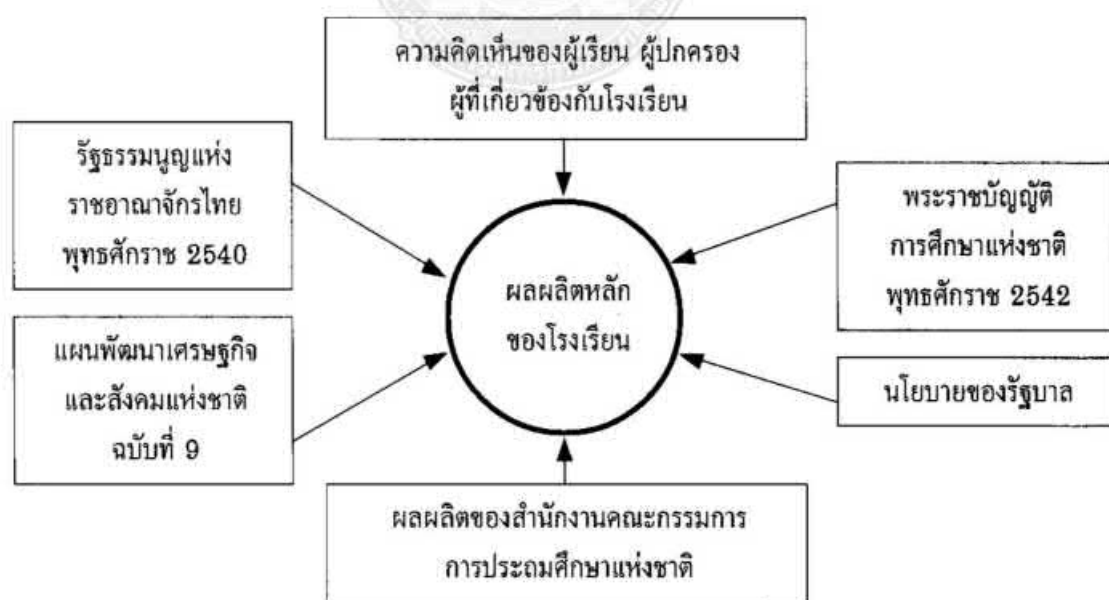
มี 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ การศึกษาสถานภาพของโรงเรียน การกำหนดทิศทางการดำเนินงานของโรงเรียน และการกำหนดยุทธศาสตร์ของการดำเนินงาน

2.1 การศึกษาสถานภาพของโรงเรียน

กิจกรรมสำคัญเริ่มแรกของการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา คือ การศึกษาสถานภาพของโรงเรียน เพื่อให้เราทราบถึงสถานภาพของโรงเรียนว่าเป็นอย่างไร คณะผู้จัดทำแผนควรจะได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทั้งภายนอกและภายในของโรงเรียน เพราะผลที่ได้จะทำให้เราทราบว่า ณ เวลานั้นโรงเรียนเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหา อุปสรรค จุดเด่น และจุดด้อยอะไรบ้าง เพื่อที่เราจะได้นำข้อมูลทั้งหมดไปกำหนดสภาพที่คาดหวัง หรือทิศทางการพัฒนาโรงเรียนต่อไปประเด็นของการศึกษาสถานภาพของโรงเรียนที่โรงเรียนควรดำเนินการ ได้แก่ การวิเคราะห์ภารกิจและผลผลิตหลัก การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกและภายในโรงเรียน และการประเมินสภาพของโรงเรียน

2.1.1 การวิเคราะห์ภารกิจและผลผลิตหลัก

โรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มีภารกิจหลักที่สำคัญในการจัดการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อให้ประชากรได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ ดังนั้นโรงเรียนจึงต้องตระหนักถึงภารกิจผลผลิตหลักที่สำคัญนี้เป็นเบื้องต้น ซึ่งการวิเคราะห์ภารกิจผลผลิตหลักนี้ โรงเรียนสามารถวิเคราะห์ได้จากแหล่งข้อมูลต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 2 แสดงแหล่งข้อมูลของผลผลิตหลักของโรงเรียน

ตัวอย่าง การวิเคราะห์ภารกิจและผลผลิตหลักของการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา

ผลผลิตหลัก	ภารกิจ	แหล่งข้อมูล
การจัดบริการการศึกษาให้แก่ นักเรียนระดับประถมศึกษา	1. จัดเนื้อหา สาระ และกิจกรรม ให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของนักเรียน	พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
	2. จัดทำระบบการประกันคุณภาพ ภายในสถานศึกษา	พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
	3. ส่งเสริมความสัมพันธ์และความ ร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนา การศึกษา	มาตรฐานการศึกษา
	4. จัดกิจกรรมและการเรียน การสอนโดยเน้นผู้เรียน เป็นสำคัญ	พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

ปรับปรุงมาจาก : สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ *คู่มือการวางแผน
งบประมาณจากแนวคิดสู่แนวปฏิบัติ ระดับสถานศึกษา 2545.*

2.1.2 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของโรงเรียน

เมื่อโรงเรียนวิเคราะห์ภารกิจหลักเสร็จเรียบร้อยแล้ว กิจกรรมสำคัญ
ต่อไปที่โรงเรียนควรปฏิบัติ คือ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของโรงเรียน
การดำเนินการกิจกรรมนี้จะทำให้โรงเรียนทราบว่าตนเองเป็นอย่างไร มีปัจจัยอะไรบ้างที่ส่งผลกระทบ
ต่อการดำเนินงานของโรงเรียน และโรงเรียนควรจะไปไหนทิศทางใด วิธีการที่นิยมใช้ในการ
วิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก ก็คือ เทคนิคการวิเคราะห์ศักยภาพขององค์กร (Strength
Weakness Opportunity Threats : SWOT) :

สภาพแวดล้อมภายนอกโรงเรียนเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของโรงเรียน ซึ่งสถานศึกษาอาจจะควบคุมได้หรือไม่ได้ ประกอบด้วยปัจจัยในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1) ด้านสังคมและวัฒนธรรม (Socio-Culture Factors) ได้แก่ จำนวนประชากร ระบบการศึกษา ค่านิยม ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณี แนวโน้มทางสังคม การคมนาคม การสื่อสาร อาชีพและปัญหาทางสังคม เป็นต้น

2) ด้านเทคโนโลยี (Technological Factors) ได้แก่ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การผลิตเครื่องจักรกลต่าง ๆ เทคโนโลยีสารสนเทศ และภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

3) ด้านเศรษฐกิจ (Economic Factors) ได้แก่ รายได้ของผู้ปกครอง ภาวะทางการเงิน การว่างงาน อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ อัตราดอกเบี้ย การลงทุนต่าง ๆ เป็นต้น

4) ด้านการเมืองและกฎหมาย (Political and Legal Factors) ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 นโยบายรัฐบาล นโยบายหน่วยงานต้นสังกัด ระเบียบ กฎหมายต่าง ๆ และการแทรกแซงทางการเมือง เป็นต้น

ปัจจัยทั้ง 4 ประการนี้จะมีอิทธิพลต่อโรงเรียนมากน้อยแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานภาพของโรงเรียนแต่ละแห่ง แต่อย่างไรก็ตาม โรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติซึ่งเป็นโรงเรียนของรัฐนั้น ปัจจัยทางด้านสังคมและวัฒนธรรม และปัจจัยการเมืองและกฎหมายเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อโรงเรียนมากกว่าด้านอื่น ๆ เนื่องจากโรงเรียนเหล่านี้เป็นหน่วยงานของรัฐบาลที่ต้องปฏิบัติตามระเบียบ กฎหมาย รวมทั้งใช้นโยบายและเป้าหมายของรัฐบาลเป็นหลักในการดำเนินงาน

ในส่วนของสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนที่เป็นปัจจัยที่ส่งผลทางตรงต่อโรงเรียน และโรงเรียนสามารถควบคุมได้ ประกอบด้วย

1) โครงสร้างและนโยบายของโรงเรียน ได้แก่ โครงสร้างการบริหารงานของโรงเรียน นโยบายของโรงเรียน เป็นต้น

2) ผลผลิตและการบริการ ได้แก่ ประสิทธิภาพการให้บริการทางการศึกษา คุณภาพการให้บริการของการศึกษา และคุณภาพของผู้เรียน เป็นต้น

3) บุคลากร ได้แก่ ปริมาณและคุณภาพของบุคลากรในโรงเรียน

4) ประสิทธิภาพทางการเงิน ได้แก่ ความเพียงพอ ความคล่องตัวในการเบิกจ่ายเงิน ประสิทธิภาพของการใช้เงิน การระดมทรัพยากร และการใช้ทรัพยากรของโรงเรียน เป็นต้น

5) ทรัพยากรได้แก่ความเพียงพอและคุณภาพของวัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ในโรงเรียน เป็นต้น

6) การบริหารจัดการ ได้แก่ การมีส่วนร่วมของบุคลากรในโรงเรียน การมอบอำนาจการกระจายอำนาจในการบริหารจัดการของโรงเรียน และการประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

ปัจจัยทั้ง 6 ประการจะมีอิทธิพลต่อโรงเรียนแตกต่างกันไป โดยที่ปัจจัยด้านผลผลิตและบริการเป็นปัจจัยที่โรงเรียนควรให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก อย่างไรก็ตาม ถ้าหากคณะผู้จัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาพิจารณาแล้วเห็นว่าสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษาทั้ง 6 ด้านข้างต้นยังไม่ครอบคลุมโรงเรียนก็สามารถทำการวิเคราะห์เพิ่มเติมได้อีก

2.1.3 การประเมินสภาพของโรงเรียน

หลังจากที่คณะผู้จัดทำแผนได้ทำการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของโรงเรียนเรียบร้อยแล้ว ต่อไปก็เป็นการนำข้อมูลที่วิเคราะห์ได้นั้นมาสรุปเป็นสภาพของสถานศึกษา เพื่อบ่งบอกทิศทางของโรงเรียนต่อไป

ตัวอย่างการวิเคราะห์สภาพของโรงเรียน

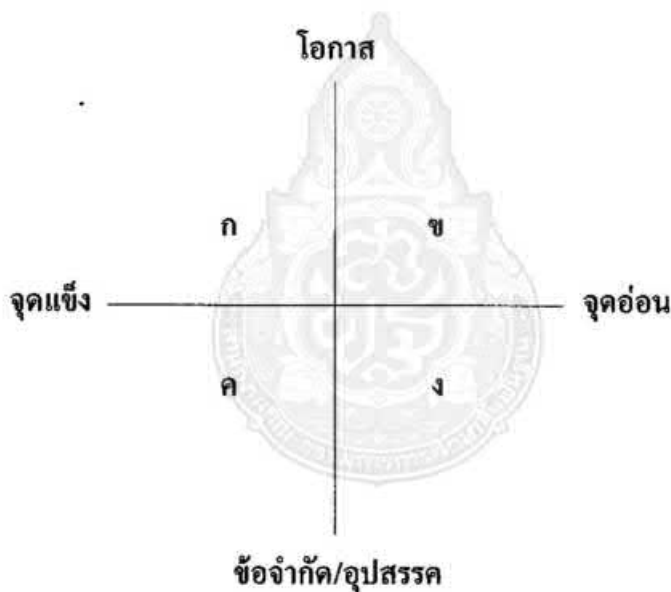
จุดแข็ง (Strength)	จุดอ่อน (Weakness)
1. ผู้บริหารกระตือรือร้นเอาใจใส่งาน	1. ผู้ปกครองยากจน
2. ชุมชนเห็นความสำคัญและให้ความร่วมมือในการจัดการศึกษา	2. ครูไม่สนใจการทำงาน ไม่กระตือรือร้น
3. โรงเรียนมีขนาดเล็กบุคลากรมีความร่วมมือกันดี	3. ยาบ้าระบาดเข้าสู่โรงเรียนมาก
4. มีทีมงานที่ดี	4. ผู้บริหารไม่อยู่โรงเรียน ไม่ชอบงานวิชาการ
5. นักเรียนเก่งวิชาการหลายอย่าง	5. ครูมีปัญหาทางเศรษฐกิจ ประกอบอาชีพรับราชการครูเป็นอาชีพรอง
6. มีครูที่เก่งเฉพาะทาง เช่น ภาษาไทย คณิตศาสตร์ และภาษาอังกฤษ ฯลฯ	6. ครู บุคลากรขาดโอกาสในการพัฒนาตนเอง ขาดแหล่งศึกษาด้วยตนเอง
7. ชุมชนให้ความเชื่อถือศรัทธา	7. จำนวนนักเรียนมากเกินไปทำให้ครูดูแลไม่ทั่วถึง
8. ผู้บริหารมีภาวะเป็นผู้นำที่เปิดกว้าง รับฟังความคิดเห็นจากคณะครูและชุมชน	8. ศึกษานิเทศก์ไม่ให้ความสนใจอย่างจริงจัง

จุดแข็ง (Strenght)	จุดอ่อน (Weakness)
	9. การจัดสรรครูไม่สนองความต้องการของโรงเรียน
	10. โรงเรียนมีโครงการต่าง ๆ มาก ทำให้มีเวลาในการ
คำสำคัญที่เป็นตัวแทนจุดแข็ง ได้แก่	คำสำคัญที่เป็นตัวแทนจุดอ่อน ได้แก่
1. ผู้บริหารเอาใจใส่งาน	1. ครูขาดการพัฒนาตนเอง
2. ชุมชนร่วมมือ	2. ยาอันตรายเข้าโรงเรียน
3. ผู้บริหารรับฟังความคิดเห็นจากคณะครูและชุมชน	3. เศรษฐกิจชุมชน
4. ทีมงานที่ดี	4. ผู้บริหารไม่อยู่โรงเรียน

โอกาส (Opportunity)	ข้อจำกัด (Threats)
1. โรงเรียนได้งบประมาณเพื่อพัฒนาคุณภาพเพิ่มขึ้น	1. ระบบราชการไม่สามารถคัดคนที่มีประสิทธิภาพออกได้
2. นโยบายกระจายอำนาจเป็นรูปธรรมมากขึ้น ทั้งในด้านงบประมาณและวิชาการ	2. ชุมชนไม่ชัดเจนในบทบาทการมีส่วนร่วมของตน
3. ครูมีวุฒิการศึกษาสูงขึ้น	3. ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ เงินนอกงบประมาณลดลง ทำให้ไม่สามารถดำเนินงานตามแผนที่วางไว้ได้
4. ชุมชนสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนามากขึ้น	4. ขาดแคลนบุคลากรที่มีความสามารถเฉพาะวิชา
5. นักเรียนมีความกล้าแสดงออกมากกว่าเดิม	5. นโยบายไม่ต่อเนื่องเพราะมีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารระดับสูงบ่อย
คำสำคัญที่เป็นตัวแทนโอกาส ได้แก่	คำสำคัญที่เป็นตัวแทนข้อจำกัด ได้แก่
1. งบประมาณเพิ่มขึ้น	1. ระบบคัดออกไร้ประสิทธิภาพ
2. ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม	2. นโยบายไม่ต่อเนื่อง
3. การกระจายอำนาจเป็นรูปธรรมมากขึ้น	3. ขาดแคลนบุคลากรเฉพาะวิชา

จากการวิเคราะห์สภาพของโรงเรียน พบว่า สถานภาพของโรงเรียนมีลักษณะเอื้อและมีจุดแข็ง โดยด้านสภาพแวดล้อมภายนอก พบว่า โรงเรียนมีโอกาสมากกว่าอุปสรรค กล่าวคือ มีนโยบายการกระจายอำนาจที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมให้ความร่วมมือ ได้รับงบประมาณเพิ่มขึ้น ส่วนสภาพแวดล้อมภายใน พบว่า มีจุดแข็งมากกว่าจุดอ่อน กล่าวคือ ผู้บริหารเอาใจใส่งาน รับฟังความคิดเห็นจากคณะครูและชุมชน มีทีมงานที่ดี แต่ก็มีจุดอ่อน เช่น ขาดแคลนบุคลากรเฉพาะวิชา ครูขาดการพัฒนาตนเอง ขาดแหล่งศึกษาค้นคว้า ซึ่งกล่าวโดยรวมแล้ว สถานภาพของโรงเรียนมีปัจจัยเอื้อต่อการพัฒนาต่อไปได้

อย่างไรก็ตามหากเรานำผลของการวิเคราะห์สภาพของโรงเรียนทั้งในด้านจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและข้อจำกัด/อุปสรรค มาพิจารณาความสัมพันธ์กันในแผนภูมิข้างล่างนี้ เราก็จะสามารถจัดประเภทของโรงเรียนตามสภาพของโรงเรียนที่วิเคราะห์ไว้ได้

แผนภูมิที่ 3 บริเวณที่แสดงสภาพของโรงเรียนประเภทต่าง ๆ ตามข้อมูลด้านจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและข้อจำกัด/อุปสรรค

กรณีที่โรงเรียนมีสภาพอยู่ในบริเวณ ก หมายถึง สภาพภายในเข้มแข็งมากไม่ว่าจะเป็นเรื่องบุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์หรือการจัดการ นอกจากนี้สภาพแวดล้อมภายนอกยังเอื้อต่อการดำเนินงาน ตัวอย่างเช่น ผู้บริหารเอาใจใส่งาน รับฟังความคิดเห็นจากคณะครูและชุมชน มีทีมงานที่ดี งบประมาณเพิ่มขึ้น มีการกระจายอำนาจที่เป็นรูปธรรมและชุมชนให้ความร่วมมือ ดังนั้นทิศทางการดำเนินงานจึงต้องเป็นไปตามลักษณะของการขยาย เพิ่ม ส่งเสริม เป็นต้น

กรณีที่โรงเรียนมีสภาพอยู่ในบริเวณ ข หมายถึง สภาพภายในโรงเรียนมีจุดอ่อน แต่สภาพภายนอกยังเอื้อต่อการดำเนินงาน ตัวอย่างเช่น ผู้บริหารไม่อยู่โรงเรียน ครูขาดการพัฒนาตนเอง เศรษฐกิจของชุมชนไม่ค่อยดี มีการแพร่ของยาบ้าในโรงเรียน ดังนั้นทิศทางการดำเนินงานจะมีลักษณะเป็นการปรับปรุง แก้ไข พัฒนา เพื่อปรับจุดอ่อนของโรงเรียนให้เป็นจุดแข็ง

กรณีที่โรงเรียนมีสภาพอยู่ในบริเวณ ค หมายถึง สภาพภายในโรงเรียนจะมีลักษณะเข้มแข็ง แต่สภาพภายนอกไม่เอื้อต่อการดำเนินงาน ตัวอย่างเช่น ผู้บริหารเอาใจใส่งาน รับฟังความคิดเห็นจากคณะครูและชุมชน มีทีมงานที่ดี แต่ขาดบุคลากรเฉพาะวิชา นโยบายไม่ต่อเนื่อง สภาพเช่นนี้จะต้องใช้วิธีประสานงาน ปรับเปลี่ยนเป้าหมายของการดำเนินงาน หรือแตกตัวไปทำกิจกรรมที่คล้าย ๆ กัน ในจุดที่มีโอกาสดำเนินงาน

กรณีที่โรงเรียนมีสภาพอยู่ในบริเวณ ง หมายถึง สภาพภายในโรงเรียนไม่เข้มแข็ง มีจุดอ่อน และสภาพภายนอกก็ไม่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินงาน ตัวอย่างเช่น ผู้บริหารไม่อยู่โรงเรียน ครูขาดการพัฒนาตนเอง เศรษฐกิจของชุมชนไม่ค่อยดี มีการแพร่ของยาบ้าในโรงเรียน นโยบายไม่ต่อเนื่อง งบประมาณลดลง และขาดบุคลากรเฉพาะวิชา ดังนั้นโรงเรียนจะต้องพยายามพัฒนาปรับปรุงจุดอ่อนของโรงเรียนให้เป็นจุดแข็ง เช่น หากขาดแคลนงบประมาณ คงต้องระดมทรัพยากรจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง นอกจากนั้นยังจะต้องเชื่อมความสัมพันธ์กับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องที่จะช่วยทำให้สภาพแวดล้อมภายนอกเอื้อต่อการดำเนินงานของโรงเรียน โดยรายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินการในแต่ละสภาพของโรงเรียนนั้น จะกล่าวไว้ในบทกำหนดยุทธศาสตร์ของการดำเนินงานต่อไป

2.2 การกำหนดทิศทางการดำเนินงานของโรงเรียน

หลังจากที่โรงเรียนทำการประเมินสถานภาพของตนเองแล้ว โรงเรียนควรกำหนดทิศทางการดำเนินงานของโรงเรียนให้ชัดเจน โดยนำสถานภาพของโรงเรียนมาเป็นตัวกำหนดทิศทางด้วย การกำหนดทิศทางการดำเนินงานของโรงเรียน ประกอบด้วย การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ ผลลัพธ์ และผลผลิตหลัก

2.2.1 การกำหนดวิสัยทัศน์

วิสัยทัศน์เป็นสภาพที่พึงปรารถนาในอนาคต เป็นการสร้างภาพอนาคต หรือการมองอนาคต (กรมวิชาการ, 2542 : 44) ดังนั้นวิสัยทัศน์ของโรงเรียน จึงเป็นภาพความสำเร็จของโรงเรียนในอนาคตที่เราประสงค์ หรือต้องการให้ผู้อื่นกล่าวถึงโรงเรียนของเราว่าเป็นอย่างไร ทั้งนี้วิสัยทัศน์ควรเป็นสภาพที่พึงปรารถนาในอนาคตที่วางอยู่บนพื้นฐานของสภาพความเป็นจริง

ตลอดจนปัญหาต่าง ๆ ในท้องถิ่น ชุมชนของตนเอง หรืออาจกล่าวได้ว่า วิสัยทัศน์จะต้องกำหนดให้เหมาะสมกับสภาพของโรงเรียนและชุมชนนั้น ๆ เป็นการกำหนดภาพอนาคตจากการระดมพลังสมอง การแสดงความคิดเห็นและผ่านการพิจารณาถ้อยแถลงจนมีความเห็นร่วมกันจากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยที่สาระของวิสัยทัศน์ต้องเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ มีเหตุผล ทำตามความสามารถ บ่งบอกภารกิจที่ชัดเจนและเป็นเหมือนแผนที่ที่คอยชี้ทิศทางที่โรงเรียนจะก้าวไปในอนาคต สาระของวิสัยทัศน์ควรสะท้อนเรื่องของค่านิยม หรือความเชื่อในหลักการสำคัญ ๆ ทางการศึกษาร่วมกัน สอดคล้องกับนโยบายของ สปจ./สปช. มีการกำหนดมาตรฐานความเป็นเลิศ และที่สำคัญอย่างยิ่งประการหนึ่งคือ ต้องมีการกำหนดระยะเวลาที่แน่นอน

กระบวนการสร้างวิสัยทัศน์

การสร้างวิสัยทัศน์ของโรงเรียน ควรดำเนินการดังนี้

1) วิเคราะห์ความต้องการของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย เช่น ผู้เรียน คณะครู ผู้บริหาร โรงเรียนและชุมชน มาตรฐานของโรงเรียนนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด นโยบายของโรงเรียน และศักยภาพของโรงเรียนเอง แล้วสังเคราะห์เป็นข้อมูลเพื่อประกอบการพิจารณา

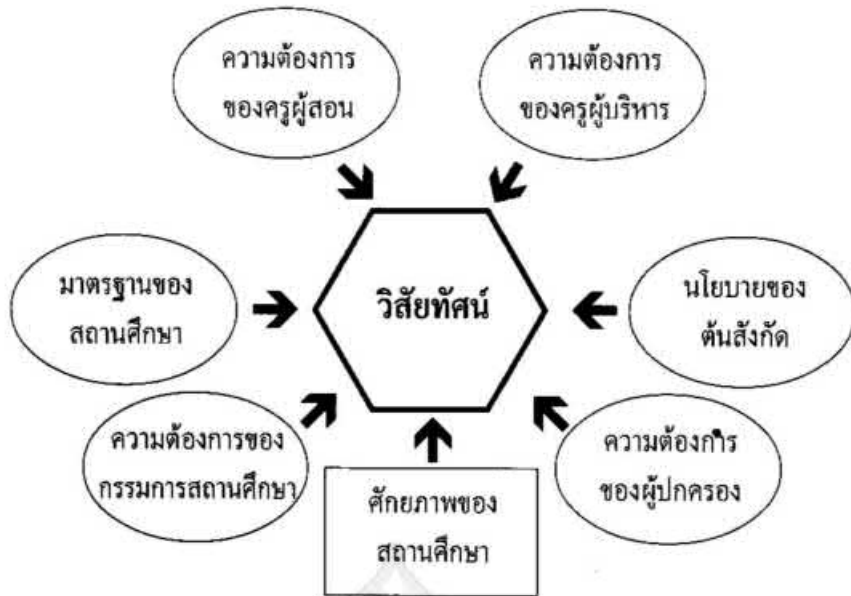
2) พิจารณาผลการดำเนินงานที่ผ่านมา ได้แก่ ข้อมูลที่โรงเรียนได้นำมาวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกโรงเรียนนั่นเอง

3) พิจารณาการดำเนินงานในปัจจุบัน ได้แก่ การวิเคราะห์บทบาทของโรงเรียนในปัจจุบัน และนำผลการประเมินสถานภาพของโรงเรียนมาพิจารณาร่วมกัน

4) กำหนดภาพอนาคตของโรงเรียน ได้แก่ การนำข้อมูลจากข้อ 1 และข้อ 2 มาพิจารณาประกอบกัน พร้อมกับกำหนดเป็นภาพอนาคตของโรงเรียนที่ควรจะเป็น

5) เขียนวิสัยทัศน์ โดยการนำข้อมูลภาพอนาคตมาเขียนเป็นวิสัยทัศน์

องค์ประกอบที่ควรนำมาพิจารณาในการเขียนวิสัยทัศน์สามารถแสดงได้ ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 4 แสดงตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับวิสัยทัศน์

ตัวอย่างวิสัยทัศน์

- 1) นักเรียนของโรงเรียนบ้านถ้ำโกบ มีความเป็นเลิศทางปัญญา สามารถใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ได้ต่อเนื่อง
- 2) นักเรียนโรงเรียนปฏิรูปวิทยาทุกคนมีคุณภาพระดับสากลภายใต้วัฒนธรรมไทย
- 3) โรงเรียนวัดช้างเคียนเป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีล้านนา นักเรียนทุกคนมีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา
- 4) โรงเรียนอุดรทิจเป็นโรงเรียนแห่งการปฏิรูปการศึกษา
- 5) โรงเรียนธรรมบุญวิทยามุ่งจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน เปี่ยมล้นคุณธรรม รู้เท่าทันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รู้จักแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล มีความคิดสร้างสรรค์ สุขกายสบายใจ เป็นบุคคลที่มีศักยภาพสูง สามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมอย่างมีความสุขเป็นกำลังที่จะพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าในยุคข่าวสาร โรงเรียนธรรมบุญวิทยามุ่งให้บริการการศึกษาอย่างเสมอภาค มีคุณภาพเป็นเลิศ พัฒนาผู้เรียนแบบยั่งยืนบนพื้นฐานของศาสนาและวัฒนธรรมไทย เพื่อสังคมไทยอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข การจัดการศึกษาของโรงเรียนธรรมบุญวิทยามุ่งเน้นการสร้างอาชีพให้กับเยาวชน เพื่อนำไปพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีภายในปี พ.ศ. 2550

2.3 การกำหนดยุทธศาสตร์ของการดำเนินงาน

ทิศทางของการดำเนินงานที่กล่าวมานั้นเป็นกลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์ของการดำเนินงาน ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนและบุคลากรทั้งหลายจะต้องนำกลยุทธ์ดังกล่าวมาแปลงให้เกิดงาน/โครงการ/กิจกรรม ที่จะทำให้เห็นภาพรายละเอียดมากยิ่งขึ้นทั้งสภาพความสำเร็จ กิจกรรมที่จะนำไปสู่ความสำเร็จและงบประมาณที่ใช้

เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ของทิศทางการดำเนินงานจากการใช้เทคนิค SWOT วิเคราะห์มาดังกล่าวข้างต้นนั้น เราสามารถจำแนกลักษณะของกลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์ออกเป็น 4 ประเภท ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 5 บริเวณที่แสดงสภาพของโรงเรียนประเภทต่าง ๆ

ตามข้อมูลด้านจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและข้อจำกัด

1) **กลยุทธ์สร้างความเจริญเติบโต** เป็นกลยุทธ์ที่เอื้อและแข็ง โดยขยายกิจการและดำเนินงานเพิ่มเติมขึ้น

2) **กลยุทธ์ความถนัด** เป็นกลยุทธ์ที่เอื้อแต่อ่อน โดยเลือกดำเนินงานเฉพาะที่มีความรู้ความชำนาญ

3) **กลยุทธ์รักษาเสถียรภาพ** เป็นกลยุทธ์ที่ไม่เอื้อแต่แข็ง โดยเลือกดำเนินงานที่กำลังดำเนินอยู่ไม่ขยายไปดำเนินงานอื่น

4) กลยุทธ์การตัดทอน เป็นกลยุทธ์ที่ไม่เอื้อและอ่อน โดยการทบทวนภารกิจในส่วนที่ทำประโยชน์ได้ อาจต้องถ่ายโอนให้ผู้อื่นดำเนินการแทน

การเขียนกลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์

การเขียนกลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์ที่ดีควรมีลักษณะดังนี้

1) ต้องปฏิบัติได้ มีความยืดหยุ่น ปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม โดยเฉพาะยุทธศาสตร์ที่ใช้ในกระบวนการเรียนการสอนต้องมีประสิทธิภาพต่อการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานทางทฤษฎีหรือหลักวิชาการที่ถูกต้องและมีผลการวิจัยเชิงประจักษ์สนับสนุน

2) ต้องบอกระยะเวลา งบประมาณและการพัฒนาบุคลากรที่จำเป็นเพื่อให้เกิดการดำเนินงานได้ตามเป้าหมาย

3) มีความสอดคล้องกับนโยบายของรัฐ หน่วยงานต้นสังกัด และพื้นที่

4) มีเป้าหมายการพัฒนารองรับ ซึ่งเป็นแนวทางสำหรับการกำหนดกิจกรรมการดำเนินงานให้บรรลุผลต่อไปได้

ตัวอย่างกลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์ระดับสถานศึกษา

1. **ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนา** โรงเรียนจะเพิ่มขีดความสามารถในการคิดและการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนตามศักยภาพ โดยใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ที่มีอยู่ทั้งในโรงเรียนและชุมชนเป็นเครื่องมือในการแสวงหาองค์ความรู้ใหม่ ๆ ควบคู่กับการแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยกระบวนการ การจัดการเรียนรู้ที่หลากหลายและตั้งอยู่บนพื้นฐานของการวิจัย

2. **ส่งเสริมการบริหารแบบมีส่วนร่วม** โรงเรียนจะพัฒนาระบบการให้บริการของโรงเรียนให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น โดยการกระจายอำนาจและความรับผิดชอบให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง มีอิสระในการพัฒนา และรับผิดชอบต่อผลการเรียนรู้ของผู้เรียนมากขึ้น

3. **พัฒนาระบบการบริหารงานบุคลากร** โรงเรียนจะลงทุนในการปรับและฟื้นฟูแนวคิดของบุคลากรในโรงเรียน เพื่อเพิ่มศักยภาพในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยอาศัยทรัพยากรที่ได้รับการสนับสนุนจากชุมชนองค์กรต่าง ๆ ที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี

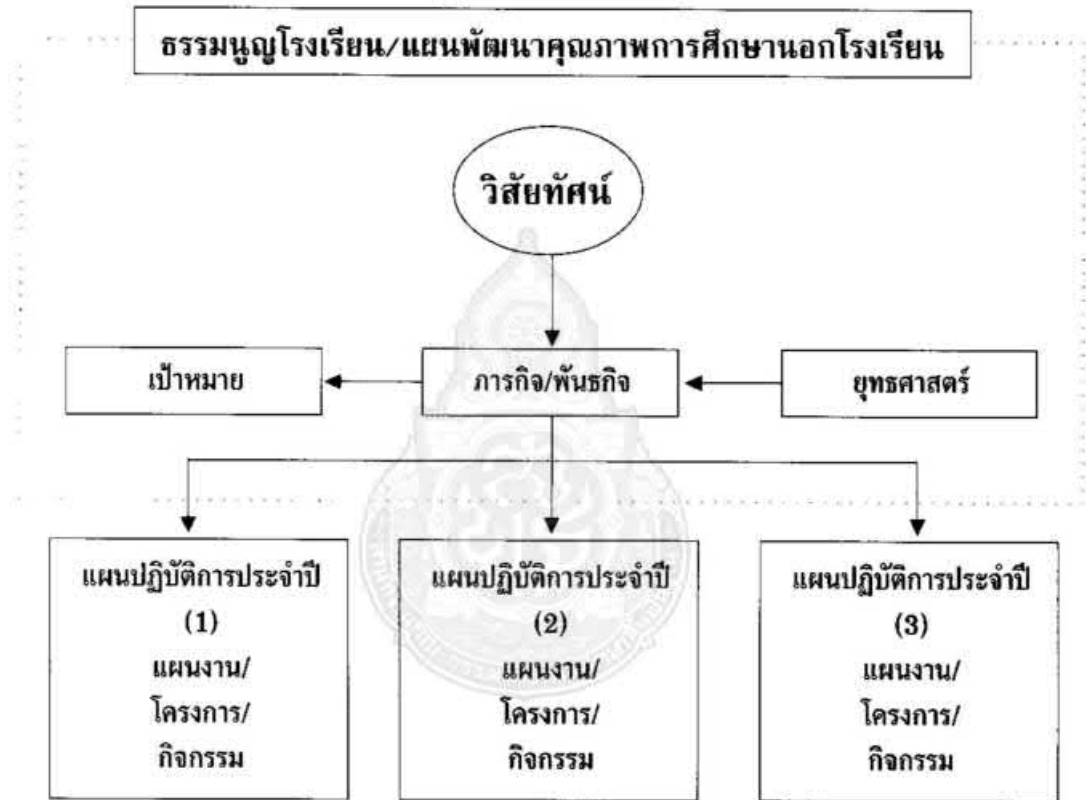
การเขียนกลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์ของแต่ละโรงเรียนจะมีความเป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากลักษณะเฉพาะของแต่ละโรงเรียน ซึ่งกลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์ที่เขียนมานี้อาจจะไม่เหมาะสมกับโรงเรียนอื่น ๆ ที่มีสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ดังนั้นจึงไม่สามารถนำมาใช้ได้ ทั้งนี้ การที่แต่ละโรงเรียนมีกลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์ที่แตกต่างกันก็จะส่งผลให้ผลลัพธ์และผลผลิตหลักที่เกี่ยวกับตัวผู้เรียนของแต่ละโรงเรียนมีความแตกต่างกันด้วย

จะเห็นได้ว่า หลังจากโรงเรียนมีการกำหนดวิสัยทัศน์หรือความคาดหวังแล้ว จึงร่วมกันกำหนดสิ่งที่โรงเรียนต้องกระทำเพื่อให้เกิดผลตามวิสัยทัศน์/ความคาดหวังที่ร่วมกันตั้งไว้ ซึ่งได้แก่ การกิจ/พันธกิจของโรงเรียนนั่นเอง ทั้งนี้ในแต่ละการกิจนั้นจำเป็นจะต้องมีเป้าหมายปลายทางในการพัฒนา และมีการกำหนดเทคนิค/วิธีการที่จะทำให้การกิจบรรลุเป้าหมาย ซึ่งได้แก่ กลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์ในการพัฒนาของโรงเรียนนั่นเอง หลังจากนั้นโรงเรียนจะต้องกำหนดกิจกรรมในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนให้มีคุณภาพได้ตามมาตรฐานของโรงเรียนหรือเป้าหมายในแต่ละการกิจ โดยโรงเรียนสามารถดำเนินกิจกรรมในการพัฒนาได้ใน 2 ลักษณะ คือ กิจกรรมตามหลักสูตร ได้แก่ การจัดการเรียนการสอนตามปกติ และกิจกรรมเสริม หลักสูตร ได้แก่ แผนงาน/โครงการ/หรือกิจกรรม ที่โรงเรียนกำหนดเพิ่มขึ้นนอกเหนือจากกิจกรรมการเรียนการสอนปกติ ดังแผนภาพต่อไปนี้

นอกจากนี้ในการกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน จะต้องคำนึงถึงความสอดคล้องระหว่างวิสัยทัศน์ การกิจ เป้าหมาย ยุทธศาสตร์ และแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ที่โรงเรียนที่จะดำเนินการในแต่ละปีตามที่ได้วางแผนไว้ แล้วจึงนำสิ่งเหล่านี้มารวบรวมเป็นแผนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในระยะยาว อันได้แก่ ธรรมนูญสถานศึกษาหรือแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน หลังจากนั้นจึงจัดทำแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ที่โรงเรียนจะต้องดำเนินการในแต่ละปี มาจัดทำ

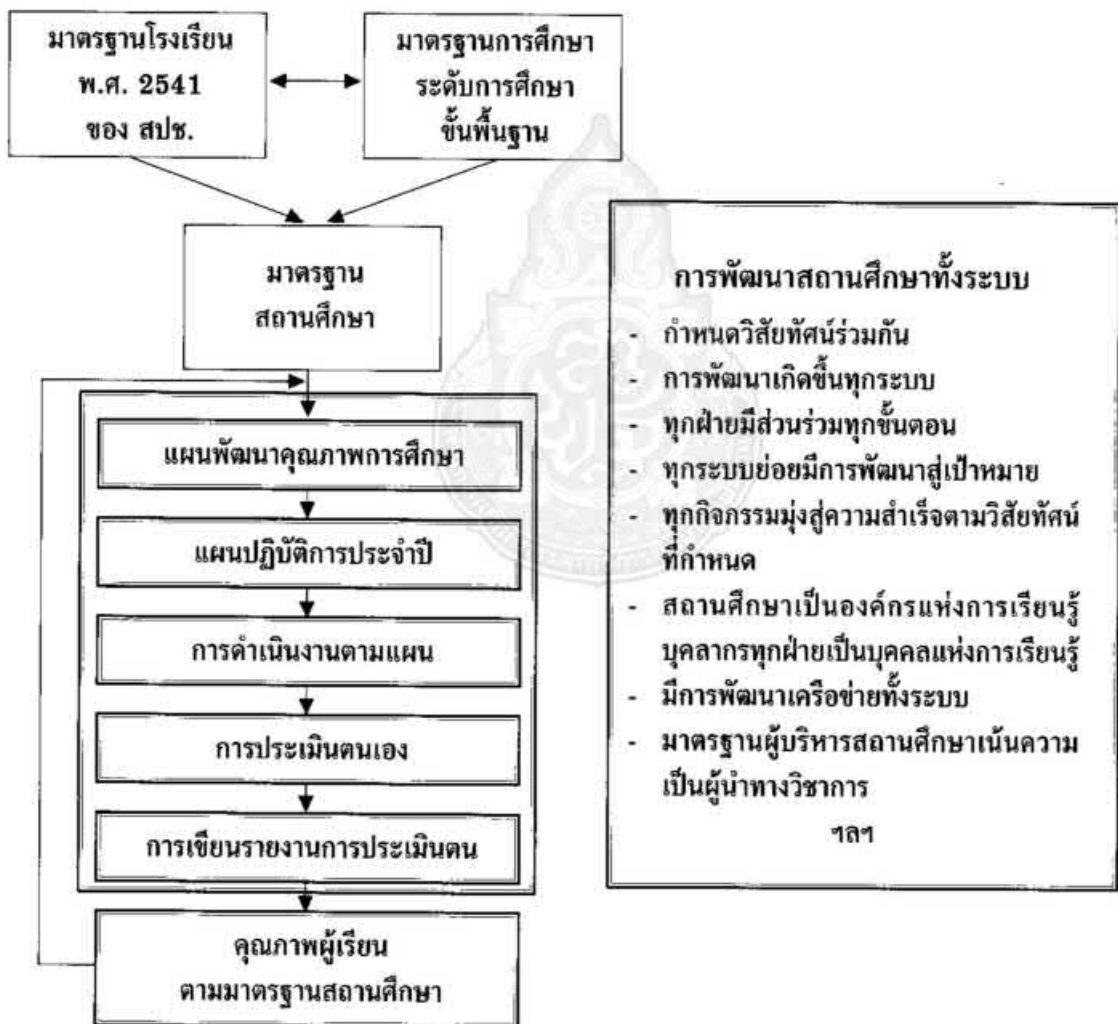
เป็นแผนพัฒนาคุณภาพในระยะสั้น ที่เรียกว่า แผนปฏิบัติการประจำปี การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพ การศึกษาทั้งระยะยาวและระยะสั้นนั้น จะต้องมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมลงนามและ รับรองแผนที่ได้ร่วมกันกำหนดขึ้นด้วย เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้ร่วมรับทราบและรับผิดชอบ ในการจัดการศึกษาของโรงเรียนนั่นเองสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เราสามารถนำมาเขียนความสัมพันธ์ใน ลักษณะของแผนภูมิได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 6 ความสัมพันธ์ของวิสัยทัศน์ เป้าหมาย การกิจ ยุทธศาสตร์ และแผนปฏิบัติการประจำปี

การกำหนดแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมในแต่ละภารกิจ/ปีนั้น โรงเรียนต้องคำนึงถึง ความสำคัญหรือความจำเป็นเร่งด่วน รวมทั้งพิจารณาว่าสามารถตอบสนองวิสัยทัศน์หรือภารกิจ/ พันธกิจได้หรือไม่ โรงเรียนต้องมีการจัดลำดับความสำคัญของแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมอาจกำหนด เป็นแผนระยะสั้นหรือต่อเนื่อง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าจะสามารถตอบสนองเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้ดี หรือไม่เพียงไร ที่สำคัญควรให้ครอบคลุม วิสัยทัศน์ การกิจ เป้าหมาย และจุดเน้นของโรงเรียน ที่กำหนดไว้ แผนงาน/โครงการ/กิจกรรมเหล่านี้ไม่ควรกำหนดให้มากเกินไปจนไม่สามารถปฏิบัติ

ได้จริงในแต่ละปี แผนงาน/โครงการ/กิจกรรมเดียว ถ้าสามารถตอบสนองได้หลาย ๆ การกิจหรือ เป้าหมาย ก็จะเป็นการดีและที่สำคัญโรงเรียนควรคำนึงถึงศักยภาพของตนเองด้วย ไม่ว่าจะเป็น ด้านบุคลากรในโรงเรียน ทรัพยากร งบประมาณ และสภาพทั่วไปของโรงเรียน กล่าวโดยสรุป การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษานั้นเปรียบเสมือนกับการนำมาตราฐานสู่โรงเรียนและห้องเรียน ดังนั้นผู้บริหารโรงเรียน คณะครู คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนและผู้ที่มีส่วน เกี่ยวข้องทั้งหลาย จะต้องมีส่วนร่วมกันในการวางแผนกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย การกิจ ยุทธศาสตร์ เพื่อพัฒนาโรงเรียนร่วมกันให้ได้มาซึ่งแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนที่มีความชัดเจน ซึ่งสามารถสรุปได้ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 7 แสดงแผนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน

3. นำไปสู่การปฏิบัติ

เมื่อโรงเรียนได้ดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาเสร็จเรียบร้อยแล้วจะต้องมีการปฏิบัติตามแผนและการประเมินแผน ทั้งนี้โรงเรียนควรมีการกำหนดแนวทางในการนำแผนสู่การปฏิบัติให้ชัดเจนดังนี้

3.1 ความตระหนักต่อหน้าที่ในการปฏิบัติตามแผน ถึงแม้ว่าโรงเรียนจะได้มีการประชาสัมพันธ์ให้บุคลากรทุกฝ่ายในโรงเรียนได้รับทราบถึงการจัดทำแผน และร่วมกันยกร่างแผน ตลอดจนวิพากษ์วิจารณ์รายละเอียดของแผนแล้วก็ตาม โรงเรียนก็ควรย้ำเตือนถึงประโยชน์ของการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา รวมทั้งควรนำร่างแผนฉบับที่จะใช้จริงให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้ร่วมให้ข้อเสนอแนะ เพิ่มเติมเพื่อให้แผนมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3.2 แต่งตั้งและมอบหมายความรับผิดชอบ นอกจากโรงเรียนจะมีคณะกรรมการประกันคุณภาพการศึกษาภายในโรงเรียน ซึ่งมีหน้าที่กำหนดแนวทาง กำกับ ติดตาม ตรวจสอบ และ ทบทวนการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาแล้ว โรงเรียนควรมีการมอบหมายหรือส่งมอบแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้กับผู้ปฏิบัติ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติจะได้รับทราบหน้าที่และขอบข่ายของภารกิจของตนที่ระบุไว้ในแผนอย่างเป็นทางการ

3.3 การศึกษารายละเอียดของแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา บุคลากรผู้ปฏิบัติงานในโรงเรียนจะต้องทำความเข้าใจรายละเอียดต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ตั้งแต่ วิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย ยุทธศาสตร์ และแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมที่โรงเรียนจะดำเนินการในแต่ละปีตามที่ได้วางแผนไว้ ทั้งนี้ผู้ปฏิบัติจะต้องคำนึงอยู่เสมอว่าจะดำเนินการอย่างไร ภารกิจต่าง ๆ ที่ระบุอยู่ในแผนจะสำเร็จลุล่วงได้ตามกำหนดเวลาที่ระบุไว้ รวมทั้งการที่จะประเมินและเขียนรายงานผลการปฏิบัติงานในแต่ละระยะด้วย

4. การดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา

การดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นขั้นตอนของการลงมือปฏิบัติตามสิ่งที่คิดไว้ ทุกคนที่เกี่ยวข้องจะต้องปฏิบัติตามหน้าที่และบทบาทของตนเองให้ดีที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้บริหารโรงเรียนควรจะเป็นผู้นำในการปฏิบัติงานตามแผนที่กำหนดไว้ รวมทั้งมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรทุกคน/ทุกฝ่ายปฏิบัติงานอย่างมีความสุข โดย

- 1) จัดสิ่งอำนวยความสะดวก สนับสนุนทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล

- 2) ดูแล กำกับ ติดตาม และนิเทศงานของบุคลากรทุกคน/ทุกฝ่าย เพื่อกระตุ้นและส่งเสริมให้ปฏิบัติงานตามแผนที่กำหนดไว้

สิ่งสำคัญประการหนึ่งของการดำเนินงานก็คือ ในระหว่างที่มีการดำเนินงานตามแผนที่กำหนดไว้นั้น อาจไม่เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ อันเนื่องมาจากสาเหตุหลายประการ เช่น แผนที่กำหนดไว้ไม่รัดกุม ไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป บุคลากรในสถานศึกษาไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนก็จะไม่เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของงาน หรือบางครั้งบุคลากรดังกล่าวไม่ทราบบทบาทหน้าที่ของตน ขาดความตระหนักในการพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด นอกจากนี้อาจจะมีภารกิจอื่นเข้ามาแทรกแซงการปฏิบัติงานจนทำให้ไม่สามารถปฏิบัติงานได้ตามแผนที่กำหนดไว้ เป็นต้น

**การดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา โรงเรียนจะต้อง
ให้ความสำคัญดำเนินงานอย่างต่อเนื่องจนเป็นปกติวิสัย
มิใช่การปรับปรุง พัฒนาเฉพาะช่วงที่มีการตรวจเยี่ยมเท่านั้น**

5. การตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษา

เมื่อโรงเรียนดำเนินงานไปได้ระยะหนึ่งแล้ว มีความจำเป็นต้องมีการตรวจสอบ ทบทวนคุณภาพ เพื่อนำผลที่ได้มาพิจารณา ช่วยเหลือ ส่งเสริม และสนับสนุนสถานศึกษา การตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษาดำเนินการได้ 2 ลักษณะ คือ

1. การตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา เป็นกระบวนการประเมินตนเองของโรงเรียนอย่างเป็นระบบ ที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง อย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง โดยความร่วมมือของบุคลากรในโรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ที่จะสะท้อนให้เห็นถึงเป้าหมาย จุดเน้น และทิศทางการพัฒนาของโรงเรียน หลังจากดำเนินการแล้วควรนำผลมาใช้ในการปรับปรุงในส่วนที่เป็นจุดด้อย ไม่ว่าจะเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน ผู้เรียน ผู้ปกครอง และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ ก็ตาม

2. การตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษาจากหน่วยงานต้นสังกัด เป็นการตรวจสอบโดยคณะกรรมการจากภายนอกที่ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียน

เป็นการดำเนินการเพื่อช่วยเหลือ สนับสนุน และส่งเสริมให้การจัดการศึกษาของโรงเรียนพัฒนาสู่มาตรฐานการศึกษา และให้ความเชื่อมั่นว่าการจัดการศึกษาของโรงเรียนเป็นไปตามเป้าหมายและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เมื่อดำเนินการตรวจสอบแล้วจะต้องจัดทำรายงานให้โรงเรียนทราบ เพื่อนำผลมาปรับปรุง พัฒนาคุณภาพของโรงเรียน

เนื่องจากการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาเป็นกระบวนการประเมินตนเองของโรงเรียนอย่างเป็นระบบ ซึ่งแนวทางการประเมินตนเองของสถานศึกษามีขั้นตอนของการดำเนินงานที่สำคัญ 6 ขั้นตอน คือ

1. สร้างความตระหนัก
2. เตรียมความพร้อม
3. วางแผนการประเมินตนเอง
4. ปฏิบัติตามแผน
5. เขียนรายงานการประเมิน
6. นำผลการประเมินไปใช้

สร้างความตระหนัก

การสร้างความตระหนักให้กับบุคลากรในโรงเรียนทุกคน ให้ความสำคัญและความจำเป็นของการประเมินตนเองจะส่งผลต่อการพัฒนางานในหน้าที่ที่รับผิดชอบให้ก้าวหน้าและประสบผลสำเร็จ การสร้างความตระหนัก สามารถดำเนินการได้ดังต่อไปนี้

1) สำรวจการรับรู้เกี่ยวกับการประเมินตนเองของบุคลากรทุกคนเกี่ยวกับการประเมินตนเองโดยใช้วิธีการ

- (1) สำรวจ ในกรณีที่โรงเรียนมีจำนวนบุคลากรมาก
- (2) สัมภาษณ์บุคคล สันทนา กลุ่มสำหรับโรงเรียนที่มีบุคลากรน้อย

2) สร้างความเข้าใจร่วมกัน โดยจัดการประชุมชี้แจงบุคลากรในโรงเรียนทุกคน โดยนำผลจากการสำรวจการรับรู้เรื่องการประเมินตนเองมาวางแผนสร้างความเข้าใจร่วมกัน เสริมสร้างความรู้ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาและเน้นความร่วมมือของบุคลากรทุกคนทุกฝ่าย ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จของการประเมินตนเองของโรงเรียน

3) เสริมสร้างจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการประเมินตนเอง โดยให้บุคลากรในโรงเรียนทุกคนทดลองประเมินตนเอง หรือประเมินกลุ่มงานตามภารกิจของตนเองเกี่ยวกับคุณภาพของงาน/ผลผลิต/กระบวนการ/วิธีการทำงาน การใช้เวลา งบประมาณและทรัพยากรในการทำงาน

เมื่อประเมินแล้วให้นำเสนอผลการประเมินและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ เช่น ผลการประเมินตนเอง ความถูกต้องสมบูรณ์ทางการประเมิน เกณฑ์การประเมินแนวทาง การนำผลการประเมินไปใช้

เตรียมความพร้อม

การเตรียมความพร้อม ควรดำเนินการดังนี้

1) ศึกษาสภาพปัจจุบันของบุคลากร เพื่อให้ทราบข้อมูลพื้นฐานต่าง ๆ ได้แก่ ประสบการณ์ ความรู้ ความคิดเห็นที่มีต่อการประเมินตนเอง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดรูปแบบและวิธีการ พัฒนาศักยภาพ

2) กำหนดรูปแบบและวิธีการเสริมสร้างความรู้ให้แก่บุคลากรในโรงเรียนเรื่องการประเมินตนเอง โดยวิธีการต่าง ๆ เช่น

- (1) จัดการประชุมอบรมให้ความรู้ ความเข้าใจ
- (2) จัดเอกสารให้ศึกษา
- (3) การศึกษาดูงาน

3) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภารกิจของโรงเรียนกับมาตรฐานการศึกษาและแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา

วางแผนการประเมินตนเอง

1) กำหนดกรอบการประเมินตนเอง โรงเรียนสามารถดำเนินการได้ดังนี้

(1) ศึกษาสภาพปัจจุบันของโรงเรียนเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป นโยบายของโรงเรียน แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา แผนปฏิบัติการประจำปี การจัดสรรทรัพยากร ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จุดเด่นและจุดด้อยของโรงเรียน

(2) ทำความเข้าใจกับบุคลากรในสถานศึกษาให้เข้าใจเหตุผลและความจำเป็นในการประเมินตนเอง

(3) กำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมินตนเอง ให้เป็นไปเพื่อการพัฒนางาน

2) กำหนดกระบวนการ/วิธีการประเมินตนเอง ในการประเมินตนเองนั้นโรงเรียนควรกำหนดแหล่งข้อมูล วิธีการเก็บเครื่องมือ ระบบการจัดเก็บข้อมูล วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล รวมทั้งตัวบุคคลผู้รับผิดชอบงานแต่ละด้าน

3) กำหนดเกณฑ์ในการประเมินตนเอง เกณฑ์ที่จะใช้ในการประเมินตนเองแต่ละมาตรฐาน/ตัวบ่งชี้ที่กำหนดในการประเมินนั้น โรงเรียนควรร่วมกันกำหนดเกณฑ์การประเมินตนเองว่าระดับ

ที่พึงพอใจของแต่ละรายการอยู่ในระดับใด เมื่อกำหนดเกณฑ์การประเมินตนเองเสร็จแล้ว โรงเรียนต้องแจ้งเกณฑ์การประเมินตนเองให้บุคลากรและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทราบ

4) การกำหนดผู้ประเมินและบทบาทหน้าที่ โรงเรียนแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินตนเองเพื่อทำหน้าที่ดูแล ติดตาม ตรวจสอบการประเมินและผลการประเมิน ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน/ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน ครูวิชาการ กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ผู้แทนชุมชน และนักเรียน ทั้งนี้อาจมีการแต่งตั้งอนุกรรมการ/คณะทำงานประเมินตนเอง เพื่อทำหน้าที่ประเมินซึ่งประกอบด้วยบุคลากรหลายฝ่ายเช่นกัน จำนวนของคณะกรรมการ/อนุกรรมการ/คณะทำงานประเมินขึ้นอยู่กับขนาดและความพร้อมของโรงเรียน

5) การกำหนดระยะเวลาและแผนติดตามกำกับ การประเมินตนเองเป็นกระบวนการที่กระทำอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ และมีขั้นตอนในการวางแผนการประเมินตนเอง การกำหนดระยะเวลาแผนกำกับติดตาม จะช่วยให้โรงเรียนสามารถดำเนินการตามกิจกรรมให้เป็นไปตามกรอบการประเมินที่กำหนดไว้

ปฏิบัติตามแผน (ดำเนินการประเมินตนเอง)

หลังจากที่โรงเรียนได้วางแผนการประเมินตนเองเสร็จแล้ว ผู้ประเมินที่ได้รับมอบหมายจะต้องสร้างเครื่องมือสำหรับการประเมินตนเอง โดยกำหนดชนิดของเครื่องมือ โครงสร้างและรายการประเมินย่อยของเครื่องมือ ซึ่งเครื่องมือที่นิยมใช้ ได้แก่ แบบทดสอบ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบวัดเจตคติ แบบสำรวจรายการ แบบรายงานตนเอง แบบบันทึกข้อมูล แบบจัดอันดับคุณภาพ เป็นต้น ผู้ประเมินสามารถเลือกชนิดของเครื่องมือได้ตามวัตถุประสงค์ โดยมีกระบวนการสร้างเครื่องมือที่เป็นระบบ มีการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือก่อนนำไปใช้จริง เก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผลการประเมิน ตามลำดับ

ในกระบวนการประเมินตนเองนี้ โรงเรียนจะต้องสร้างระบบการประเมินที่โปร่งใส ยุติธรรม บุคลากรทุกคนเข้าใจขั้นตอน/วิธีการ ให้การยอมรับ ข้อมูลที่ได้จากการประเมินเป็นข้อมูลที่ถูกต้องเที่ยงตรง เชื่อถือได้ สอดคล้องกับสภาพที่แท้จริง

เขียนรายงานการประเมิน

เมื่อตรวจสอบผลการประเมินตนเองแล้ว โรงเรียนต้องสรุปและรายงานผลการประเมินให้คณะกรรมการ/อนุกรรมการ/คณะทำงานประเมินตนเอง ครูผู้สอน นักเรียน กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ รูปแบบการรายงานผลการประเมินตนเองสามารถออกแบบให้เหมาะสมกับผู้ที่เกี่ยวข้อง

จุดเน้นของการเขียนรายงานและการเผยแพร่อยู่ที่การนำเสนอกระบวนการประเมินตนเองและผลการประเมินตนเองที่กระชับ เข้าใจง่าย ใช้ภาษาที่ชัดเจน ตรงกับสภาพความเป็นจริง ที่ต้องการสื่อความหมาย ซึ่งโดยทั่วไปจัดทำได้ 2 ลักษณะ คือ

1) **รายงานฉบับสมบูรณ์** เป็นรายงานที่มีการนำเสนอผลการประเมินตนเองต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและโรงเรียนเก็บไว้พัฒนาตนเอง เป็นรายงานที่มีข้อมูลครบตามกระบวนการ แสดงผลการวิเคราะห์อย่างละเอียด

2) **รายงานฉบับย่อ** เป็นรายงานสำหรับนำเสนอต่อผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่นและสาธารณะ จัดทำโดยสรุปข้อมูลที่จำเป็นต้องนำเสนอ จากรายงานฉบับสมบูรณ์ นำมาเขียนใหม่ให้ง่ายต่อความเข้าใจ อาจลดกระบวนการ ขั้นตอน สถิติ ข้อมูลการวิเคราะห์ ที่ดูเป็นเรื่องเข้าใจยากบ้าง แต่ยังเป็นข้อมูลเดียวกัน ไม่บิดเบือนข้อเท็จจริง

นำผลการประเมินไปใช้

ข้อมูลที่ได้จากการประเมินตนเองของโรงเรียนเป็นสารสนเทศที่ดีที่สุดในการสะท้อนภาพความสำเร็จของการพัฒนาคุณภาพของโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลจุดเด่นและจุดด้อยที่จะต้องปรับปรุง ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายควรนำผลการประเมินไปใช้ดังนี้

1) ศึกษาผลการประเมินตนเองทั้งจุดเด่น จุดด้อย ข้อค้นพบสำคัญ ๆ ที่คณะกรรมการประเมินตนเองเสนอแนะ กล่าวคือ ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญของผลการประเมินในภาพรวมของโรงเรียนให้เข้าใจชัดเจน ส่วนผู้ที่รับผิดชอบงานทั้ง 6 งาน ควรให้ความสำคัญของผลการประเมินในรายละเอียดของงานตามบทบาทหน้าที่ที่ตนได้รับมอบหมาย

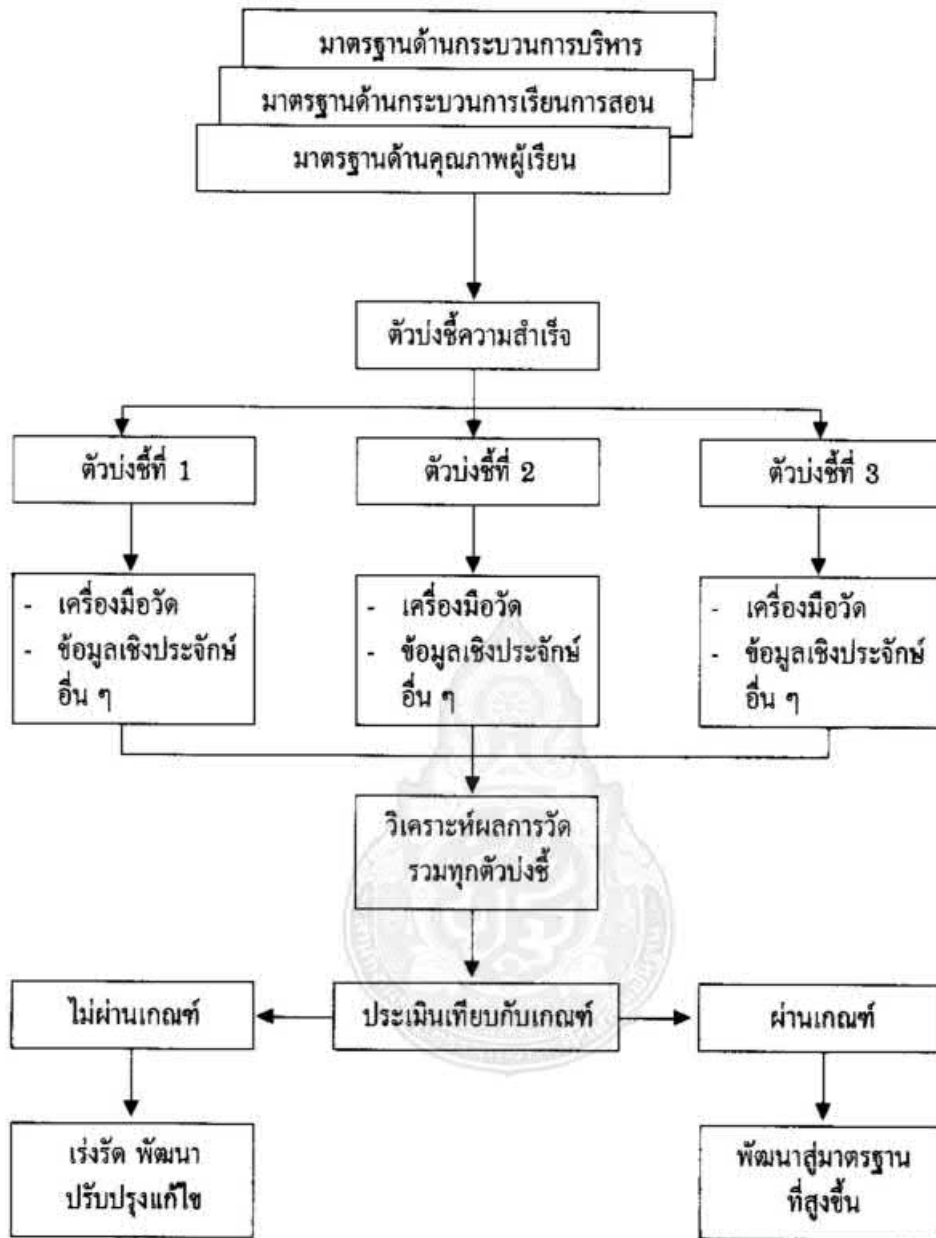
2) นำข้อค้นพบสำคัญ ๆ จากการประเมินมากำหนดแนวทางและเป้าหมายของการพัฒนาคุณภาพและแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน โดยกำหนดแนวทางการดำเนินงาน การแก้ปัญหาและหรือการพัฒนาให้ชัดเจนเป็นระบบสอดคล้องกันทั้งในภาพรวมและรายละเอียดของแต่ละงาน โดยผู้บริหารโรงเรียนควรกำหนดแผนการนิเทศ กำกับ ติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินงานของบุคลากรทุกฝ่ายไว้ด้วย

๘. การประเมินคุณภาพการศึกษา

เมื่อโรงเรียนดำเนินการตามระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา ตั้งแต่การจัดระบบบริหารและสารสนเทศ การพัฒนามาตรฐานการศึกษา การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา หรือธรรมนูญสถานศึกษา การจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี การดำเนินการตามแผนการ ตรวจสอบ และทบทวนคุณภาพการศึกษา และทำการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาแล้ว จึงมีความจำเป็นต้องได้รับการประเมินคุณภาพการศึกษา โดยการประเมินคุณภาพการศึกษานั้นดำเนินการได้ใน 2 ลักษณะ คือ

1) การประเมินผลสัมฤทธิ์นักเรียนตามสาระการเรียนรู้ และคุณลักษณะที่สำคัญตามหลักสูตรสถานศึกษา เป็นการประเมินผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนในทุกระดับช่วงชั้นของสถานศึกษา โดยมุ่งเน้นให้ครอบคลุมทุกกลุ่มสาระ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ ความสามารถในการอ่าน การคิด การวิเคราะห์ การเขียน และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ด้วยเครื่องมือประเมินที่ได้มาตรฐาน ในขณะที่เดียวกันหน่วยงานต้นสังกัดจะดำเนินการการประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนทุกระดับชั้น ป.3 ป.6 และ ม.3 ของทุกโรงเรียน เพื่อเทียบเคียงผลการประเมินกับเกณฑ์มาตรฐานกลาง และยกระดับคุณภาพสถานศึกษา ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและปฐมวัย ที่ระบุว่า ให้สถานศึกษาจัดให้ผู้เรียนทุกคนในทุกระดับช่วงชั้นที่หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดได้รับการประเมินผลสัมฤทธิ์ในวิชาแกนหลักและคุณลักษณะที่สำคัญด้วยเครื่องมือมาตรฐาน (ข้อ 2.8) และให้นำหลักฐานข้อมูล และผลการประเมินผลสัมฤทธิ์เสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และสาธารณชน (ข้อ 2.9)

2) การประเมินคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานสถานศึกษา โดยโรงเรียนต้องดำเนินการในการประเมินคุณภาพการศึกษาตามกรอบมาตรฐานสถานศึกษาที่ร่วมกันกำหนดในทุกมาตรฐาน ด้วยวิธีการที่หลากหลายและเหมาะสม และให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินคุณภาพการศึกษา ดังแผนภูมิขั้นตอนของการประเมินคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานของโรงเรียนต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 8 ขั้นตอนของการประเมินคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานสถานศึกษา

7. การรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี

การรายงานผลการดำเนินงานของโรงเรียนนับเป็นขั้นตอนที่สำคัญของการดำเนินการตามระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา เราเรียกเอกสารนี้ว่า **รายงานประจำปี** หรือ **รายงานการประเมินตนเอง** เอกสารรายงานดังกล่าวนี้จะช่วยให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการศึกษาของโรงเรียน โดยเฉพาะผู้ปกครองนักเรียนจะได้ทราบถึงผลการจัดการศึกษาและระดับคุณภาพของโรงเรียนแห่งนั้น ด้วยเหตุที่เป็นเอกสารสำคัญ จึงได้มีการระบุไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 48 ว่า **สถานศึกษาจะต้องจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอก**

วัตถุประสงค์ของการจัดทำรายงานผลการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษา

1. เพื่อรายงานจุดเด่นและจุดด้อยของการจัดการศึกษาตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน
2. เพื่อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริม ปรับปรุงแก้ไข และพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานของสถานศึกษา
3. เพื่อให้โรงเรียน หน่วยงานต้นสังกัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำข้อมูลไปใช้ในการวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนในปีต่อไป

กลุ่มเป้าหมายของการรายงาน

กลุ่มเป้าหมายที่จะต้องนำเสนอรายงานให้ทราบมีหลายกลุ่ม การกำหนดกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจนจะช่วยให้สะดวกและง่ายต่อสื่อสารระหว่างสถานศึกษากับกลุ่มเป้าหมายตลอดจนการติดตามสอบถามความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ด้วย กลุ่มเป้าหมายที่จะนำเสนอรายงานมีดังนี้

1. **ผู้เรียน** เป็นกลุ่มเป้าหมายที่โรงเรียนมุ่งหวังที่จะเผยแพร่ผลการประเมินด้านคุณลักษณะและผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนเป็นรายบุคคล และรายกลุ่มสาระการเรียนรู้
2. **ผู้ปกครองและกรรมการสถานศึกษา** เป็นกลุ่มเป้าหมายที่โรงเรียนมุ่งหวังที่จะเผยแพร่ด้านผลการดำเนินงาน ความก้าวหน้าของงาน กิจกรรมสำคัญ ๆ ที่ครอบคลุมภารกิจที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน เพื่อสร้างความเข้าใจและความเชื่อมั่นต่อสถานศึกษาแก่ผู้ปกครองและกรรมการสถานศึกษา

3. ครูและหน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นกลุ่มเป้าหมายที่โรงเรียนมุ่งหวังที่จะเผยแพร่การดำเนินงานการจัดการศึกษาตามมาตรฐานและแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน

กำหนดรูปแบบของรายงาน

เนื่องจากการรายงานผลการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษานั้น เป็นการรายงานให้กลุ่มเป้าหมายทราบถึงสภาพและผลการดำเนินงานตามภารกิจของสถานศึกษา จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของการสื่อสาร และรูปแบบของการรายงาน สุวิมล ว่องวาณิช (สุวิมล ว่องวาณิช, 2544 : 145) ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการจัดทำรายงานไว้ดังนี้

1. รูปแบบการรายงานผลการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษาให้พิจารณาตามที่โรงเรียนเห็นว่าเหมาะสม ไม่มีรูปแบบตายตัว แต่โรงเรียนควรออกแบบให้สอดคล้องกับรายงานผลการประเมินตนเองที่โรงเรียนจัดทำเพื่อเสนอหน่วยงานต้นสังกัดในแต่ละปี

2. รายงานผลการประเมินตนเองควรมีเนื้อหาโดยสังเขป อ่านเข้าใจง่าย กระชับ สามารถนำเสนอข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพประกอบ หรือนำเสนอรูป แผนภูมิ กราฟ ตาราง ตามที่เห็นว่าเหมาะสม

3. การขอรับการประเมินจากคณะกรรมการประเมินภายนอก ควรมีการจัดทำบทสรุปผลการดำเนินงานของโรงเรียนในช่วง 5 ปีด้วย

4. สำหรับเอกสารอ้างอิงซึ่งเป็นข้อมูลประกอบการรายงานผลการประเมินของสถานศึกษา ควรดำเนินการดังนี้

4.1 ข้อมูลที่คิดว่ามีความสำคัญและจำเป็นให้บรรจุในรายงานผลการประเมินตนเอง (ฉบับสมบูรณ์)

4.2 หลักฐานอ้างอิงที่คิดว่าสำคัญแต่ไม่สามารถจะบรรจุในรายงานผลการประเมินตนเองได้ สถานศึกษาอาจจัดทำเป็นเอกสารประกอบการอ่านรายงานผลการประเมินตนเอง

5. รายงานผลการประเมินตนเองที่ใช้ในโรงเรียน โรงเรียนสามารถกำหนดได้ตามความเหมาะสม แต่สำหรับการจัดทำบทสรุปผลการดำเนินงานเพื่อเสนอคณะกรรมการประเมินภายนอก ควรมีความยาวไม่เกิน 20-30 หน้า (ถ้าสามารถจัดทำได้)

องค์ประกอบของรายงาน

เนื่องจากรายงานการประเมินผลการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษา เป็นเอกสารที่บ่งบอกถึงสถานศึกษา และผลการดำเนินงานของโรงเรียน ดังนั้นองค์ประกอบของรายงานจึงควรประกอบด้วยองค์ประกอบหลักต่อไปนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของโรงเรียน
2. สภาพการดำเนินงานของโรงเรียน
3. แนวทางการพัฒนาโรงเรียนในอนาคต

1. ข้อมูลทั่วไปของโรงเรียน เช่น

- ชื่อสถานศึกษา ที่ตั้ง ระดับ/ประเภทที่เปิดสอน สังกัดของโรงเรียน
- แผนที่แสดงเขตบริการ แผนผังอาณาเขตติดต่อกับสถานที่สำคัญต่าง ๆ
- โครงสร้างการบริหารของโรงเรียน
- จำนวนครูและจำนวนนักเรียนปัจจุบัน
- คณะกรรมการสถานศึกษา
- คณะกรรมการนักเรียน
- งบประมาณ
- ขนาดประชากรในเขตพื้นที่บริการ ศาสนา อาชีพ สภาพเศรษฐกิจ สภาพสังคม/ชุมชน

ฯลฯ

2. สภาพการดำเนินงานของโรงเรียน เช่น

- วิสัยทัศน์ พันธกิจ นโยบาย เป้าหมาย มาตรการ แผนงาน/โครงการของโรงเรียน
- แนวคิดหลักหรือวิธีการที่โรงเรียนใช้ในการพัฒนาโรงเรียนไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้
- ผลการดำเนินงานตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ นโยบาย เป้าหมาย มาตรการ แผนงาน/โครงการของโรงเรียน
- ผลการประเมินตามมาตรฐานสถานศึกษา

3. แนวทางการพัฒนาโรงเรียนในอนาคต เช่น

- สรุปผลการดำเนินงานตามเป้าหมายและยุทธศาสตร์ตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนที่กำหนดไว้ในแต่ละปี
- จุดเด่น จุดด้อย ของโรงเรียน

- ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาในปีต่อไป
- สิ่งที่ต้องการได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การรวบรวมข้อมูล

โรงเรียนควรดำเนินการรวบรวมข้อมูล ตามรูปแบบของการรายงานที่โรงเรียนกำหนดไว้

วิเคราะห์และแปลผลข้อมูล

เป็นขั้นตอนที่โรงเรียนนำข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์และแปลผลข้อมูล เพื่อนำเสนอเป็นสารสนเทศ โดยใช้การวิเคราะห์ทางสถิติที่สอดคล้องกับลักษณะข้อมูล สภาพและผลการดำเนินงาน โดยพิจารณาลักษณะของข้อมูล เช่น ร้อยละ ค่าเฉลี่ย เป็นต้น

การนำเสนอข้อมูล

เป็นขั้นตอนที่โรงเรียนพิจารณาจัดทำรายงานให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย รูปแบบการรายงาน ลักษณะของข้อมูล การวิเคราะห์และการแปลผลเพื่อเสนอผู้บริหารโรงเรียนก่อนเผยแพร่สู่กลุ่มเป้าหมายต่อไป

การเผยแพร่สู่กลุ่มเป้าหมาย

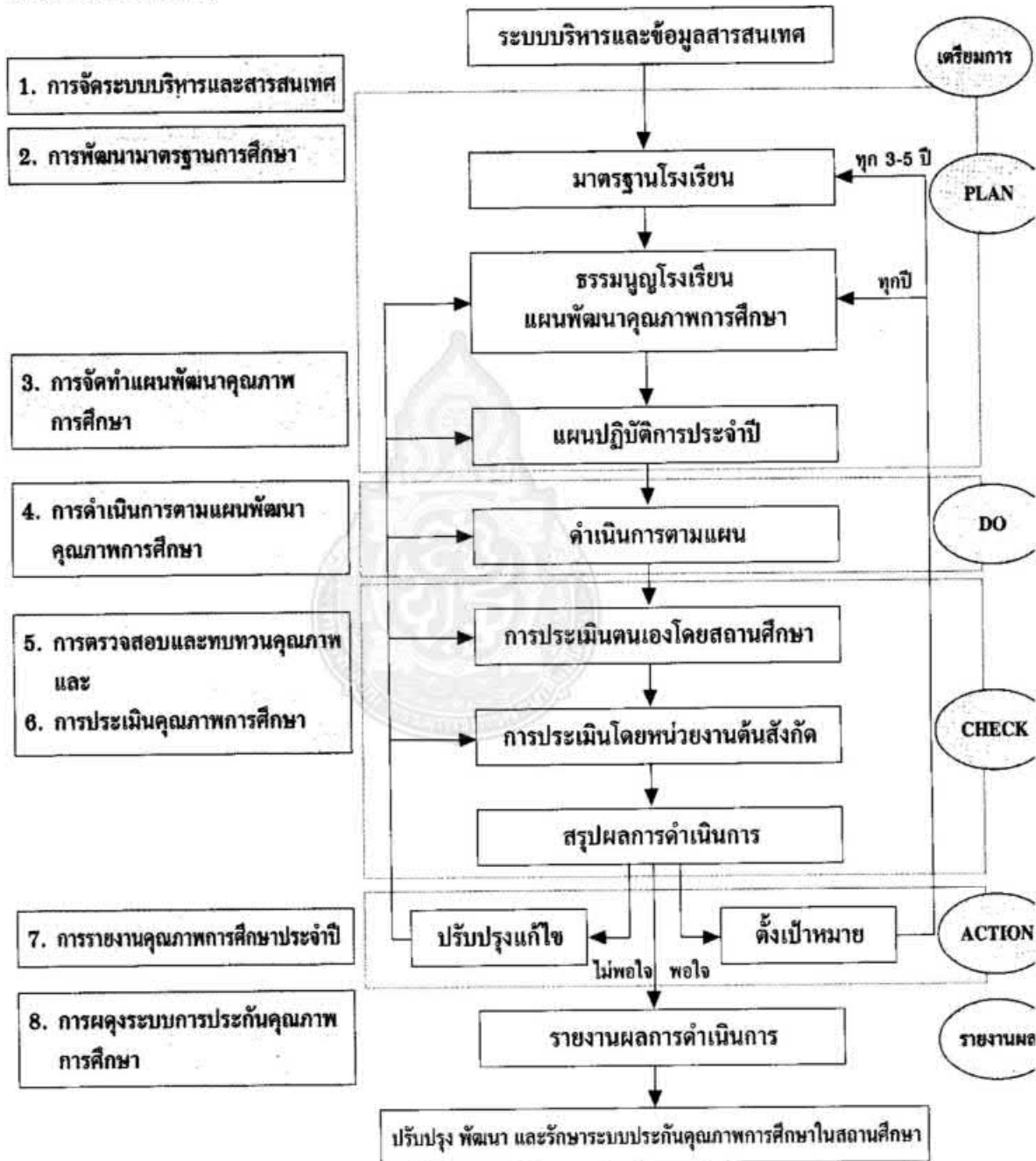
เป็นขั้นตอนของการนำรายงานที่จัดทำสำหรับแต่ละกลุ่มเป้าหมายเสร็จเรียบร้อยแล้ว เผยแพร่ให้แก่กลุ่มเป้าหมายต่อไป

๘. การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษา

เมื่อโรงเรียนได้ดำเนินการตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษาจนเสร็จสิ้นแล้วนั้น โรงเรียนจะต้องทำการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา โดยสามารถดำเนินการได้ใน 3 ลักษณะ คือ 1) ดำเนินการตรวจสอบ ติดตาม ทบทวน และประเมินผลการนำระบบการประกันคุณภาพการศึกษามาใช้ในสถานศึกษา ทั้งในช่วงของก่อนดำเนินการ ระหว่างดำเนินการ และหลังการดำเนินการ 2) ทำการปรับปรุง และพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา และ 3) นำระบบการประกันคุณภาพการศึกษามาใช้ในการจัดการศึกษาของโรงเรียนอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

ซึ่งจากขั้นตอนของการดำเนินการของโรงเรียนในการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในที่กล่าวมาข้างต้นนั้น เมื่อนำเปรียบเทียบกับกระบวนการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาที่กำลังดำเนินการอยู่ โดยใช้วงจรคุณภาพ PDCA มาใช้ในการดำเนินการ ซึ่งประกอบด้วย

ขั้นตอนหลัก 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน (PLAN) การดำเนินการตามแผน (DO) การตรวจสอบ ประเมินผล (CHECK) และการปรับปรุงและพัฒนา (ACTION) สามารถนำเสนอในลักษณะของ แผนภาพได้ดังต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 9 แสดงการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

ตอนที่ 3

บทบาทหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

๐๙ ๐๙ ๐๙

1. บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารและผู้ที่เกี่ยวข้องของหน่วยงานต้นสังกัด

ก ารจัดการศึกษาที่สามารถพัฒนาคนให้มีความรู้ความสามารถและเป็นคนดีของสังคมเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเป็นการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ และเน้นให้นักเรียนได้แสดงและพัฒนาศักยภาพในตนเองได้อย่างเต็มที่ เช่น รู้จักคิดวิเคราะห์ รู้จักแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักใช้เทคโนโลยีในการสื่อสาร สามารถปรับตัว เข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว มีคุณธรรม จริยธรรม รู้จักฟังตนเอง และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข

ด้วยเหตุนี้ หน่วยงานที่รับผิดชอบในด้านการจัดการศึกษาจำเป็นต้องพัฒนาคุณภาพในการจัดการศึกษาของไทย โดยการนำระบบการประกันคุณภาพการศึกษามาใช้ในการพัฒนาซึ่งจะต้องมีระบบการประกันคุณภาพภายในที่ผสมผสานอยู่ในกระบวนการบริหารและการจัดการเรียนการสอนตามปกติของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543 : 2) และมีการประเมินภายนอกจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าสถานศึกษาจะจัดการศึกษาให้มีคุณภาพเป็นไปตามมาตรฐาน โดยมุ่งหวังให้เด็กที่จบการศึกษาจากสถานศึกษามีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ สามารถร่วมมือและแข่งขันกับนานาชาติได้อย่างสมศักดิ์ศรี สาระในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตราที่ 47 และ 48 ระบุไว้ว่า “ให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและให้ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง” ดังนั้นที่ผ่านมาหน่วยงานหลายหน่วยงานไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานต้นสังกัด และหน่วยงานที่กำกับดูแลในพื้นที่หลายแห่งได้ดำเนินการส่งเสริมและสนับสนุนให้สถานศึกษาได้พัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เช่น การจัดทำเอกสารพัฒนาบุคลากรทุกระดับให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษา และแนวทาง/ขั้นตอนการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา อีกทั้งโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา เป็นต้น บุคลากรที่มีส่วนอย่างมากในการผลักดันและพัฒนาระบบ

การประกันคุณภาพ ได้แก่ ผู้บริหารของหน่วยงานระดับพื้นที่ที่รับผิดชอบด้านวิชาการ และบุคลากร ในระดับพื้นที่ที่รับผิดชอบด้านการบริการ เป็นต้น โดยแต่ละบุคคลมีบทบาทและหน้าที่ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประณศึกษาแห่งชาติ(2543),สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543)

1) ผู้บริหารระดับหน่วยงานต้นสังกัด

ผู้บริหารระดับหน่วยงานต้นสังกัดของสถานศึกษา ในที่นี้หมายถึง ผู้อำนวยการ การประณศึกษาจังหวัดและผู้ช่วย หัวหน้าการประณศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอและผู้ช่วยซึ่งเป็นผู้ที่มี บทบาทสำคัญในการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ซึ่งนอกจากดูแลสถานศึกษา แล้วยังต้องกำหนดนโยบายช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุน และตรวจสอบติดตามให้สถานศึกษา ได้พัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาอีกด้วย โดยบทบาทและหน้าที่ของผู้บริหารระดับ หน่วยงานต้นสังกัด พอสรุปได้ดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้า และพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษา นอกจากนี้ยังต้องพัฒนาความรู้และทักษะเกี่ยวกับภาวะผู้นำทั้งในด้านการบริหารและทางด้านวิชาการ เพื่อที่จะต้องเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงอีกด้วย
2. สร้างจิตสำนึกและค่านิยมในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการประกันคุณภาพ การศึกษาให้เกิดขึ้นแก่บุคลากรทุกฝ่ายในหน่วยงาน
3. ประกาศนโยบาย/ทิศทาง และเป้าหมายในการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพ การศึกษาของระดับหน่วยงานต้นสังกัดและระดับสถานศึกษา
4. สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษา ทั้งการประกันคุณภาพ ภายในและการประกันคุณภาพภายนอกให้แก่บุคลากรทุกฝ่ายในสำนักงาน
5. กำหนดมาตรการในการสนับสนุน และช่วยเหลือในการผลักดันในระบบการ ประกันคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษาให้ประสบความสำเร็จสามารถดำเนินการอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่อง โดยเฉพาะมาตรการทางด้านงบประมาณและบุคลากร
6. คอยกำกับหรือติดตามการดำเนินงานของหน่วยงานในสังกัดทั้งในส่วนของการ เตรียมการ การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน และการประเมินภายนอก
7. ชมเชยและให้กำลังใจแก่สถานศึกษาทุกแห่งที่ได้ร่วมกันพัฒนาระบบการประกัน คุณภาพการศึกษา

ดังนั้นบทบาทผู้บริหารในระดับหน่วยงานต้นสังกัดเปรียบเสมือนเข็มทิศที่ชี้ทางในการ ที่จะพัฒนาสถานศึกษาทุกสถานศึกษาในสังกัดให้ดำเนินการจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพตาม มาตรฐานที่กำหนด

2) บุคลากรของหน่วยงานต้นสังกัดที่รับผิดชอบด้านวิชาการ

บุคลากรของหน่วยงานต้นสังกัดที่รับผิดชอบด้านวิชาการในที่นี้ หมายถึง หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์จังหวัด ศึกษาธิการจังหวัด ศึกษาธิการอำเภอ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ฝ่ายพัฒนาบุคลากรอีกด้วยซึ่งเป็นผู้ที่มีความจำเป็นอย่างมากในการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา เนื่องจากเป็นบุคลากรที่จะต้องนำนโยบายเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษาสู่การปฏิบัติในทุกระดับของหน่วยงาน โดยมีบทบาทและหน้าที่พอสรุปได้ดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้า และพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษา
2. สร้างให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการประกันคุณภาพการศึกษาให้เกิดขึ้นแก่บุคลากรทุกฝ่ายในหน่วยงาน
3. ร่วมกำหนดนโยบาย/ทิศทางเกี่ยวกับการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพของระดับหน่วยงานต้นสังกัดและระดับสถานศึกษา ซึ่งในการกำหนดทิศทางและนโยบายในการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษานั้น หน่วยงานต้นสังกัดจะต้องประสานความร่วมมือของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นการประกันคุณภาพภายในและการประกันคุณภาพภายนอก เพื่อให้ระบบการประกันคุณภาพทั้งภายในและภายนอกเป็นไปในทิศทางเดียวกัน
4. สร้างจิตสำนึกและความตระหนักในการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาให้เกิดขึ้นแก่บุคลากรในสถานศึกษาทุกแห่งในสังกัด โดยมีวิธีการหลากหลายในการสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการประชุมชี้แจง การพาไปศึกษาดูงาน การเชิญวิทยากรมาบรรยาย เป็นต้น
5. สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษาทั้งการประกันคุณภาพภายในและการประกันคุณภาพภายนอกให้แก่บุคลากรในสถานศึกษา โดยเริ่มตั้งแต่การกำหนดมาตรฐานการศึกษา การพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศ การกำหนดเป้าหมาย/วิสัยทัศน์ของสถานศึกษา การวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งในระยะสั้นและระยะยาว การพัฒนาสถานศึกษาตามแผน การประเมินตนเอง การเขียนรายงานประเมินตนเอง การนำผลการประเมินไปใช้ การเตรียมรับการประเมินภายนอกของสถานศึกษา รวมทั้งการประเมินภายนอก นอกจากนี้ยังต้องพัฒนาความรู้และทักษะเกี่ยวกับภาวะผู้นำทั้งในด้านการบริหารและทางด้านวิชาการให้แก่ผู้บริหารสถานศึกษาอีกด้วย

6. พัฒนาระบบเครือข่าย ข้อมูลสารสนเทศที่เกี่ยวกับการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาของหน่วยงานและสถานศึกษาให้เป็นปัจจุบัน และสามารถนำไปใช้ได้สะดวก

7. สนับสนุนและส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา โดยดำเนินการในลักษณะของการนิเทศแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนา นอกจากนี้ยังทำหน้าที่ประสานงานและอำนวยความสะดวกกับหน่วยงานอื่นในการพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาอีกด้วย

8. จัดทำแผนติดตาม กำกับนิเทศ และประเมินผลการดำเนินการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา เพื่อเป็นการกลั่นกรองก่อนที่จะได้รับการประเมินภายนอกจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา

9. คอยให้ความช่วยเหลือให้แก่สถานศึกษาในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ได้ตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดไว้ ภายหลังจากการที่สถานศึกษาได้รับการประเมินจากองค์กรภายนอกแล้ว

จะเห็นได้ว่า บทบาทหน้าที่ของบุคลากรในหน่วยงานต้นสังกัดที่รับผิดชอบทางด้านวิชาการนั้นจะมีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาในทุกขั้นตอน

3) บุคลากรของหน่วยงานต้นสังกัดที่รับผิดชอบด้านการบริการ

บุคลากรของหน่วยงานต้นสังกัดที่รับผิดชอบด้านการบริการ ซึ่งในที่นี้หมายถึงเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบเกี่ยวกับงานนโยบายและแผนงาน งานงบประมาณและการเงิน งานข้อมูลสารสนเทศ และงานบุคลากรทั้งในระดับจังหวัดและอำเภอ โดยบุคลากรในส่วนนี้จะมีบทบาทสำคัญในด้านการวางแผนการพัฒนาในทุกระดับไม่ว่าจะเป็นระดับจังหวัด อำเภอ ซึ่งบทบาทหน้าที่ของบุคลากรในส่วนนี้ พอสรุปได้ดังนี้

1. สนับสนุนและส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยทำการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรในการพัฒนา การจัดสรรอัตรากำลังบุคลากรในสังกัด การจัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศของสถานศึกษาในสังกัด และการนำแผนงานนโยบายในระดับชาติลงสู่การปฏิบัติในสถานศึกษา

2. กำกับ ติดตาม และช่วยเหลือสถานศึกษา ในส่วนของการใช้งบประมาณ การดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษา (ในภาพรวม) สื่อวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นของสถานศึกษา และอัตรากำลังของบุคลากรในสถานศึกษา

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า บทบาทและหน้าที่ของบุคลากรในหน่วยงานต้นสังกัด และพื้นที่มีบทบาทสำคัญในการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา โดยเฉพาะบุคลากรทางด้าน วิชาการนั้นมีบทบาทอย่างมากในทุกขั้นตอนของการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในและ การประกันคุณภาพภายนอกของสถานศึกษา

2. บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารและผู้ที่เกี่ยวข้องในระดับสถานศึกษา

การจัดการศึกษาในสถานศึกษานั้นมุ่งเน้นการพัฒนาคนให้มีความรู้ความสามารถและ เป็นคนดีของสังคมเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเป็นการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ และเน้นให้นักเรียนได้แสดงและพัฒนาศักยภาพในตนเองได้อย่างเต็มที่ เช่น รู้จักคิดวิเคราะห์ รู้จักคิดแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักใช้เทคโนโลยีในการสื่อสาร สามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว มีคุณธรรม จริยธรรม รู้จักฟังตนเอง และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543 : 1)

การประกันคุณภาพการศึกษามีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้ได้ผลผลิต ที่มีคุณภาพตามเป้าหมายที่กล่าวมาข้างต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ซึ่งสาระในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตราที่ 48 ได้ระบุไว้ว่า ให้ถือว่า การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่สถานศึกษา ที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ในการบริหารการศึกษาของสถานศึกษานั้นมีบุคลากรหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมากมาย ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร คณะครู ผู้ปกครอง ชุมชน และสังคม ดังนั้น ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเหล่านั้นควรเข้ามามีบทบาทร่วมกันในการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษา มิใช่เป็นเรื่องของบุคลากรในสถานศึกษาเพียงอย่างเดียว สำหรับบทบาทของผู้บริหารและผู้ที่เกี่ยวข้องในระดับสถานศึกษาที่ควรเข้ามามีส่วนร่วมสรุปได้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ (2543), สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543))

1) ผู้บริหารสถานศึกษา

ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการส่งเสริม สนับสนุน อำนวยความสะดวกให้คำปรึกษา และดูแลให้มีการประกันคุณภาพการศึกษาที่ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วม โดยบทบาทของผู้บริหารนั้นจะต้องเป็นผู้นำ/แกนหลักในทุกขั้นตอนของการดำเนินการ ซึ่งสามารถ จำแนกออกเป็น 3 ช่วงของการดำเนินงานดังนี้

ช่วงที่ 1 การเตรียมการ ในช่วงของการเตรียมการนี้ผู้บริหารสถานศึกษานั้น มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการขับเคลื่อนให้พัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาดำเนินไปได้ด้วยดี โดยพอสรุปบทบาทของผู้บริหารได้ดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้า และพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความเข้าใจ มีวิสัยทัศน์เห็นความสำคัญ และมีเจตคติที่ดีต่อการประกันคุณภาพการศึกษา นอกจากนี้ยังต้องพัฒนาตนเองเกี่ยวกับภาวะผู้นำทั้งในด้านการบริหารและทางด้านวิชาการ เพื่อให้ตนเองสามารถทำหน้าที่ผู้นำในการพัฒนาได้อย่างชัดเจน เพื่อให้เกิดความเชื่อถือ ศรัทธา และการยอมรับจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

2. สร้างจิตสำนึกและความตระหนักในการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ให้เกิดขึ้นแก่บุคลากรในสถานศึกษา โดยมีวิธีการหลากหลายในการสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการประชุมชี้แจง การพาไปศึกษาดูงาน การเชิญวิทยากรมาบรรยาย เป็นต้น

3. สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษาทั้งการประกันคุณภาพภายใน และการประกันคุณภาพภายนอกให้แก่บุคลากรในสถานศึกษา โดยเริ่มตั้งแต่การกำหนดมาตรฐานการศึกษา การพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศ การกำหนดเป้าหมาย/วิสัยทัศน์ของสถานศึกษา การวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งในระยะสั้นและระยะยาว การดำเนินการจัดศึกษาตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา การประเมินตนเอง การเขียนรายงานประเมินตนเอง การนำผลการประเมินไปใช้ การเตรียมรับการประเมินภายนอกของสถานศึกษา รวมทั้งการประเมินภายนอก

4. แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ซึ่งในการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาถือว่าเป็นหน้าที่ของบุคลากรภายในสถานศึกษาทุกคน รวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องภายนอกสถานศึกษา และทำการกำหนดบทบาทและหน้าที่ของบุคลากรภายในสถานศึกษา โดยคณะกรรมการนี้มีหน้าที่คอยประสานงาน กำกับดูแล ติดตาม ช่วยเหลือ และสนับสนุนในการพัฒนาสามารถดำเนินการไปอย่างมีระบบและต่อเนื่อง นอกเหนือจากการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการแล้ว

5. ผู้บริหารจะต้องเตรียมการวางแผนและจัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศภายในสถานศึกษา ซึ่งจะเป็ประโยชน์สำหรับการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและการประกันคุณภาพภายนอกอีกด้วย

ช่วงที่ 2 การดำเนินการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ในขั้นการดำเนินการของสถานศึกษาส่วนใหญ่จะนำวงจรการบริหาร PDCA มาใช้ในการดำเนินการซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนหลัก 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การตรวจสอบและ

ประเมินผลและการปรับปรุงและพัฒนา ผู้บริหารเป็นกลไกสำคัญในฐานะของแกนนำ ที่จะทำให้กระบวนการบริหารนี้สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีบทบาทดังนี้

การวางแผน ผู้บริหารเป็นผู้ประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ในสถานศึกษาเพื่อให้ทราบถึงความต้องการหรือความคาดหวังของผู้ปกครองกรรมการสถานศึกษาและชุมชนที่มีต่อสถานศึกษา และทำการศึกษามาตรฐานการศึกษาของชาติ นโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด รวมทั้งศึกษาถึงศักยภาพของสถานศึกษาก่อนที่จะมาร่วมกันกำหนดเป็นวิสัยทัศน์ หรือเป้าหมายของสถานศึกษา แล้วจึงร่วมกับบุคลากรที่เกี่ยวข้องจัดลำดับความสำคัญของเป้าหมาย และกำหนดภารกิจของสถานศึกษา แล้วจึงจัดทำแผนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในระยะยาว อันได้แก่ ธรรมนูญสถานศึกษา หรือแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ฯลฯ และจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพในระยะสั้น อันได้แก่ แผนปฏิบัติการประจำปี โดยผู้บริหารสถานศึกษาจะเป็นผู้ลงนามและรับรองแผนการดำเนินการที่ร่วมกันกำหนดขึ้น

การปฏิบัติตามแผน ผู้บริหารสถานศึกษามีหน้าที่ในการบริหารจัดการ ส่งเสริม สนับสนุน ควบคุม กำกับดูแล ให้คำปรึกษาแนะนำ และอำนวยความสะดวกให้แก่บุคลากรภายในสถานศึกษาที่รับผิดชอบในการจัดการเรียนการสอน และรับผิดชอบแผนงานและโครงการให้ดำเนินการไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งในบางแผนงาน/โครงการผู้บริหารจำเป็นจะต้องดำเนินการเอง ถ้าเป็นโครงการ/แผนงานเกี่ยวกับด้านการบริหาร และด้านบุคลากร

การตรวจสอบและประเมินผล เมื่อบุคลากรภายในสถานศึกษาที่รับผิดชอบในการจัดการเรียนการสอนและจัดกิจกรรมตามแผนงาน/โครงการได้ดำเนินกิจกรรมตามแผนไปแล้ว ให้ผู้บริหารเป็นผู้คอยตรวจสอบติดตามตลอดเวลาดังแต่เริ่มโครงการ ระหว่างโครงการ และสิ้นสุดโครงการหรือให้ผู้แทนเป็นผู้คอยตรวจสอบการประเมินตนเองของบุคลากรที่รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรม/โครงการ โดยผู้บริหารทำหน้าที่เป็นแกนนำสำคัญตั้งแต่การกำหนดบทบาทหน้าที่และผู้รับผิดชอบ การกำหนดกรอบการประเมินตนเอง การสร้างเครื่องมือในการประเมิน การดำเนินการประเมิน การวิเคราะห์ข้อมูล รวมทั้งการเขียนรายงานการประเมินตนเอง ทั้งนี้ผู้บริหารอาจจะต้องทำการแต่งตั้งคณะกรรมการในการเขียนรายงานการประเมินตนเองด้วย

การปรับปรุงและพัฒนา เมื่อสถานศึกษาได้ทำการประเมินตนเองแล้ว ผู้บริหารจะต้องนำผลการประเมินตนเองไปใช้ในการวางแผน/กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพในปีการศึกษาต่อไป หรือนำผลที่ได้ไปปรับปรุงแผนงาน/โครงการนั้นให้ประสบความสำเร็จต่อไป

ช่วงที่ 3 การประเมินภายนอก ในช่วงของการประเมินภายนอกนี้ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในการรับการประเมินภายนอก พอสรุปได้ดังนี้

1. เป็นแกนนำในการเตรียมการหรือวางแผนเพื่อให้สถานศึกษาพร้อมรับการประเมินภายนอก ไม่ว่าจะเป็นการแต่งตั้งคณะกรรมการ การจัดเตรียมข้อมูลสารสนเทศของสถานศึกษา การเขียนรายงานผลการประเมินตนเอง โดยเฉพาะการชี้แจงทำความเข้าใจให้บุคลากรในสถานศึกษา หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้ได้ทราบถึงการประเมินภายนอก และขั้นตอนการประเมินภายนอก
2. เป็นผู้ประสานงานอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ประเมินภายนอกในระหว่างประเมิน
3. เป็นผู้ที่คอยชี้แจงทำความเข้าใจหรือให้ข้อมูลสารสนเทศเพิ่มเติมให้แก่คณะผู้ประเมินภายนอก ในระหว่างที่ผู้ประเมินภายนอกทำการนำเสนอผลการประเมินด้วยวาจา
4. เป็นผู้ตรวจสอบและลงนามรับทราบในรายงานการประเมินของคณะผู้ประเมินภายนอก และนำผลการประเมินภายนอกไปปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาต่อไป

2) คณะครูและบุคลากรภายในสถานศึกษา

คณะครูและบุคลากรภายในสถานศึกษาเป็นผู้มีบทบาทสำคัญส่วนหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาในทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นการเตรียมการ การดำเนินการพัฒนาระบบการประกันภายใน และการประเมินภายนอก โดยมีบทบาท 2 อย่างในเวลาเดียวกัน คือ เป็นทั้งนักวางแผน และนักปฏิบัติ ซึ่งบทบาทของคณะครูและบุคลากรภายในสถานศึกษาจำแนกออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้ คือ

ช่วงที่ 1 การเตรียมการ คณะครูและบุคลากรในสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการเตรียมการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษา โดยพอสรุปได้ดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้า และพัฒนาตนเองในด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อให้เกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญและจำเป็น ตลอดจนมีเจตคติที่ดีต่อการประกันคุณภาพการศึกษา
2. ศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา การประกันคุณภาพการศึกษา รวมทั้งบทบาทและหน้าที่ของตนเองในการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา โดยอาจได้รับความรู้จากวิทยากรจากภายนอกสถานศึกษา หรือผู้บริหารสถานศึกษา

3. ร่วมกับผู้บริหารเตรียมการวางแผนและจัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศภายในสถานศึกษา ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลสารสนเทศของนักเรียนเป็นรายบุคคล ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ส่งเสริมให้นักเรียนได้พัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ รวมทั้งข้อมูลสารสนเทศในด้านต่าง ๆ ของสถานศึกษาที่ใช้ในการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา และการประกันคุณภาพภายนอกอีกด้วย

ช่วงที่ 2 การดำเนินการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายใน คณะครูและบุคลากรในสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการดำเนินกระบวนการบริหารของสถานศึกษา โดยมีบทบาทดังนี้

ขั้นวางแผน ในการวางแผนนั้นผู้บริหารสถานศึกษาต้องให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคนมีส่วนร่วมหรือเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คณะครูและบุคลากรในสถานศึกษาได้ทำงานเป็นทีม ดังนั้นคณะครูและบุคลากรในสถานศึกษาต้องร่วมกับผู้บริหารและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งในระยะยาวและแผนระยะสั้น โดยเริ่มจากกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษา และร่วมกันกำหนดภารกิจของสถานศึกษา กำหนดโครงการ/กิจกรรมในแต่ละปีการศึกษา และเมื่อได้กำหนดโครงการแล้ว คณะครูและบุคลากรที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบโครงการกิจกรรมใดก็ตามที่จะต้องทำการเขียนโครงการโดยคำนึงถึงความเป็นไปในการปฏิบัติ และศักยภาพของสถานศึกษาด้วย

ขั้นปฏิบัติตามแผน เมื่อคณะครูและบุคลากรในสถานศึกษาได้วางแผน โครงการ/กิจกรรมแล้ว จึงดำเนินการตามแผนที่วางเอาไว้ โดยพยายามประสานความร่วมมือในระหว่างเพื่อนร่วมงาน ผู้บริหาร และผู้ที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมและสนับสนุนให้การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาให้เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ นอกจากนี้คณะครูและบุคลากรภายในสถานศึกษาพยายามจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมให้เอื้ออำนวย และกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ของนักเรียนทั้งในและนอกห้องเรียนอีกด้วย

ขั้นตรวจสอบและประเมินผล เมื่อวางแผน/โครงการต่าง ๆ ได้ดำเนินการ บุคลากรผู้ดำเนินการกิจกรรมการเรียนการสอน และดำเนินโครงการจำเป็นต้องทำการตรวจสอบและประเมินผลการปฏิบัติงานของตนเอง โดยต้องทำการกำหนดกรอบการประเมินตนเอง สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินตนเอง ทำการประเมินตนเองตามกรอบที่กำหนดไว้ และทำการวิเคราะห์ข้อมูลและประเมินผล หลังจากนั้นคณะกรรมการต้องมาร่วมกันเขียนรายงานการประเมินตนเองตามสภาพที่เป็นจริงของแต่ละโครงการ

ขั้นปรับปรุงและพัฒนา หลังจากแต่ละโครงการ/กิจกรรมได้ทำการประเมินตนเอง และทราบผลการประเมินตนเองแล้ว คณะครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องในแต่ละแผนงาน/กิจกรรมต้องนำผลการประเมินนี้ไปใช้ในการปรับปรุงการปฏิบัติงานของตนเอง และนำไปใช้ในการวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาในปีการศึกษาต่อไป

ช่วงที่ 3 การประเมินภายนอก คณะครูและบุคลากรร่วมกันจัดทำรายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษา เพื่อให้คณะผู้ประเมินภายนอกได้ศึกษาสภาพการดำเนินการของสถานศึกษา รวมทั้งการจัดเตรียมข้อมูลสารสนเทศของสถานศึกษา และหลังจากที่คณะผู้ประเมินภายนอกเข้ามาทำการประเมินสถานศึกษา คณะครูและบุคลากรภายในสถานศึกษาจะต้องให้ความร่วมมือกับคณะผู้ประเมินภายนอกเป็นอย่างดี เพื่อประโยชน์ที่จะได้กับสถานศึกษา

3) กรรมการสถานศึกษา

กรรมการสถานศึกษานั้นเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดเป้าหมาย/วิสัยทัศน์ของสถานศึกษา ส่งเสริม ร่วมตัดสินใจวินิจฉัยให้ความเห็นชอบในการดำเนินการของสถานศึกษา เป็นแกนนำประสานความร่วมมือกับองค์กรในท้องถิ่น เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนและสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาในด้านทรัพยากรต่าง ๆ ตลอดจนการกำกับดูแลอย่างต่อเนื่องตั้งแต่การวางแผนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การดำเนินกิจกรรมตามแผน การประเมินตนเองของสถานศึกษา รวมทั้งการตรวจสอบและรับทราบรายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษา และการพัฒนาและปรับปรุงสถานศึกษา นอกจากนี้ยังมีหน้าที่เป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาในส่วนที่กรรมการสถานศึกษามีส่วนเกี่ยวข้องให้แก่คณะผู้ประเมินภายนอกอีกด้วย

4) ผู้ปกครอง

ผู้ปกครองเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดเป้าหมาย/วิสัยทัศน์ของสถานศึกษา ว่าอยากให้บุตรหลานของตนเข้ารับการศึกษแล้วจะมีคุณลักษณะอย่างไร และคอยประสาน ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาในส่วนของตัวนักเรียนอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียนในการวางแผนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การดำเนินกิจกรรมตามแผน การประเมินตนเองของสถานศึกษา การให้ข้อมูลย้อนกลับเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน และคุณภาพของนักเรียนในสถานศึกษา รวมทั้งรับทราบผลการประเมินตนเองของสถานศึกษา นอกจากนี้ยังมีหน้าที่เป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของบุตรหลานของตนให้แก่คณะผู้ประเมินภายนอกอีกด้วย

5) ชุมชน

ชุมชนนั้นมีบทบาทสำคัญในการกำหนดเป้าหมาย/วิสัยทัศน์ของสถานศึกษา และส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่การวางแผน การพัฒนาคุณภาพการศึกษา การจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษาโดยเฉพาะแหล่งการเรียนรู้ ในชุมชน รวมทั้งรับทราบรายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษา และการปรับปรุงและพัฒนาของสถานศึกษา ซึ่งการที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของสถานศึกษา เพราะจะทำให้ชุมชนเกิดความรู้สึกที่ดีต่อสถานศึกษา และมองเห็นคุณค่าและประโยชน์ของตนเอง พร้อมกันนั้นสถานศึกษาก็จะได้รับความช่วยเหลือ ทั้งแรงงานและทุนทรัพย์จากคนในชุมชน อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ในการจัดการศึกษาในสถานศึกษาอีกด้วย (กอบเกียรติ เจริญพานิช, 2540) นอกจากนี้บุคลากรในชุมชนยังมีหน้าที่เป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนและความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนให้แก่คณะผู้ประเมินภายนอกอีกด้วย

จากบทบาทของผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้องในระดับสถานศึกษาที่กล่าวมาข้างต้นนั้นสรุปได้ว่า ผู้บริหารและคณะครูนั้นมีภารกิจอันยิ่งใหญ่ในการพัฒนาคุณภาพของเด็กและเยาวชน เนื่องจากเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิด และมีอิทธิพลในการหล่อหลอมให้เด็กเป็นคนดี มีความสามารถ และอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข จึงมีความจำเป็นที่ผู้บริหารและคณะครูจะต้องมีความตระหนัก มีความรู้ ความเข้าใจ และร่วมกันคิดร่วมกันทำ โดยอาศัยการทำงานเป็นทีม และการประสานความร่วมมือจากทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การเตรียมตัวเพื่อรองรับการประเมินภายนอก

๑๖ ๑๖ ๑๖

นอกจากสถานศึกษาจะดำเนินการสร้างระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาให้เข้มแข็งตามมาตรา 48 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แล้ว สถานศึกษายังจำเป็นต้องเตรียมตัวรองรับการประกันคุณภาพภายนอก ตามมาตรา 50 และ 51 ด้วย

การประกันคุณภาพภายใน หมายถึง การประเมินผลและการติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจากภายใน โดยบุคลากรของสถานศึกษานั้นเอง หรือโดยหน่วยงานต้นสังกัดที่มีหน้าที่กำกับดูแลสถานศึกษานั้น

การประกันคุณภาพภายนอก หมายถึง การประเมินผลและการติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจากภายนอก โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) หรือบุคคล หรือหน่วยงานภายนอกที่สำนักงานดังกล่าวรับรอง เพื่อเป็นการประกันคุณภาพและให้มีการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา

การเตรียมตัวรองรับการประกันคุณภาพภายนอก หมายถึง การดำเนินงานของสถานศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมและความมั่นใจที่จะรับการประเมินเพื่อรับรองคุณภาพการศึกษาจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) หรือบุคคล หรือหน่วยงานภายนอกที่สำนักงานดังกล่าวรับรอง

เมื่อพิจารณาถึงความหมายของการประกันคุณภาพภายใน การประกันคุณภาพภายนอก และการเตรียมตัวรองรับการประกันคุณภาพภายนอกแล้ว จะเห็นได้ว่า การประเมินเพื่อรับรองคุณภาพของสถานศึกษาเป็นหน้าที่ที่สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) จะต้องดำเนินการตามมาตรา 49 ที่ระบุว่า สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษามีฐานะเป็นองค์การมหาชนทำหน้าที่พัฒนาเกณฑ์ วิธีการประเมินคุณภาพภายนอก และทำการประเมินผลการจัดการศึกษา เพื่อให้มีการตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษา โดยคำนึงถึงความมุ่งหมายและหลักการ และแนวการจัดการศึกษาในแต่ละระดับตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยให้มีการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาทุกแห่ง

อย่างน้อยหนึ่งครั้งในทุกห้าปี นับตั้งแต่การประเมินครั้งสุดท้าย และเสนอผลการประเมินต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การสร้างระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษามีความสัมพันธ์กับการประกันคุณภาพภายนอกอย่างชัดเจน

ความสัมพันธ์ระหว่างการสร้างระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษากับการประกันคุณภาพภายนอก

การสร้างระบบการประกันคุณภาพภายในและการประกันคุณภาพภายนอก มีหลักการและแนวคิดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของ *การปรับปรุงและพัฒนา* คุณภาพของสถานศึกษาให้ได้มาตรฐานที่สถานศึกษากำหนดและมีคุณภาพที่ดียิ่งขึ้น

เป้าหมายปลายทางของการสร้างระบบการประกันคุณภาพภายในและการประกันคุณภาพภายนอก ก็เพื่อต้องการให้ผู้เรียน ผู้ปกครอง ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหลาย ชุมชน และสังคม มีความมั่นใจว่าสถานศึกษาแต่ละแห่งจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ตรงตามความต้องการของเขาเหล่านั้น

ปัจจุบันสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้ดำเนินการสร้างระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา โดยใช้มาตรฐานโรงเรียน พ.ศ. 2541 ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ซึ่งประกอบด้วยมาตรฐานด้านคุณภาพนักเรียน มาตรฐานด้านกระบวนการ (การบริหารและการเรียนการสอน) โดยที่มีได้กำหนดมาตรฐานด้านปัจจัยไว้ อย่างไรก็ตาม ในช่วงแรกของการประเมินนั้น การประเมินภายในจะใช้มาตรฐานโรงเรียน พ.ศ. 2541 ที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติพัฒนาขึ้น โดยมีจุดเน้นเพื่อการควบคุมพัฒนา ตรวจสอบ และปรับปรุงคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่องทุกปี ส่วนการประเมินภายนอกใช้มาตรฐานการศึกษาเพื่อการประกันคุณภาพภายนอก : ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำเสนอคณะรัฐมนตรี ซึ่งมาตรฐานทั้งสองมีความสอดคล้องกันมาก

มาตรฐานการศึกษาเพื่อการประกันคุณภาพภายนอก : ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นมาตรฐานหลักในการประเมินคุณภาพภายนอก ซึ่งหน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาสามารถพัฒนามาตรฐานที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของตนเองเพื่อใช้ในการประเมินคุณภาพภายในได้ ทั้งนี้ความสัมพันธ์ของมาตรฐานทั้งสองแสดงได้ดังแผนภูมิ

แผนภูมิข้างต้นเป็นการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างมาตรฐานโรงเรียน พ.ศ. 2541 ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติกับมาตรฐานการศึกษาเพื่อการประกันคุณภาพภายนอก : ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งแสดงความสัมพันธ์ของกลุ่มรายการมาตรฐานที่สอดคล้องกัน ดังนั้นเพื่อความสะดวกของสถานศึกษาในการปฏิบัติงาน จึงได้นำเสนอตารางวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของมาตรฐานทั้งสองไว้ดังนี้

ตาราง ความสัมพันธ์ระหว่างมาตรฐานโรงเรียน พ.ศ. 2541 ของสำนักงานคณะกรรมการ
การประถมศึกษาแห่งชาติกับมาตรฐานการศึกษาเพื่อการประกันคุณภาพภายนอก :
ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

มาตรฐานโรงเรียน พ.ศ. 2541 ของสำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ	มาตรฐานการศึกษาเพื่อการประกันคุณภาพ ภายนอก : ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
มาตรฐานที่ 1 ด้านคุณภาพนักเรียน นักเรียนมีความรู้พื้นฐานตามระดับการศึกษา มาตรฐานที่ 2 ด้านคุณภาพนักเรียน นักเรียนมีความสามารถในการใช้ภาษาและ ความสามารถทางคณิตศาสตร์	มาตรฐานที่ 5 มาตรฐานด้านผู้เรียน ผู้เรียนมีความรู้ทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร
มาตรฐานที่ 3 ด้านคุณภาพนักเรียน นักเรียนมีความสามารถในการคิดและแก้ปัญหา	มาตรฐานที่ 4 มาตรฐานด้านผู้เรียน ผู้เรียนมีความสามารถในการวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์
มาตรฐานที่ 4 ด้านคุณภาพนักเรียน นักเรียนมีความสามารถในการแสวงหาความรู้ และมีนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียน	มาตรฐานที่ 6 มาตรฐานด้านผู้เรียน ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง
มาตรฐานที่ 5 ด้านคุณภาพนักเรียน นักเรียนมีความสามารถในการปฏิบัติงานในชีวิต ประจำวัน/งานอาชีพ และสามารถใช้เทคโนโลยี ในการดำรงชีวิต	มาตรฐานที่ 9 มาตรฐานด้านผู้เรียน ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต
มาตรฐานที่ 6 ด้านคุณภาพนักเรียน นักเรียนสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ตามวิถี ประชาธิปไตย	มาตรฐานที่ 2 มาตรฐานด้านผู้เรียน ผู้เรียนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และปฏิบัติตนตามระบอบประชาธิปไตย มาตรฐานที่ 9 มาตรฐานด้านผู้เรียน ผู้เรียนรู้จักตนเอง พึ่งตนเองได้ มีบุคลิกภาพที่ดี

มาตรฐานโรงเรียน พ.ศ. 2541 ของสำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ	มาตรฐานการศึกษาเพื่อการประกันคุณภาพ ภายนอก : ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
มาตรฐานที่ 7 ด้านคุณภาพนักเรียน นักเรียนมีสุขภาพ สมรรถภาพทางกาย ตามเกณฑ์	มาตรฐานที่ 10 มาตรฐานด้านผู้เรียน ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี มาตรฐานที่ 11 มาตรฐานด้านผู้เรียน ผู้เรียนปลอดจากสิ่งเสพติดให้โทษและสุขภาพจิตที่ดี
มาตรฐานที่ 8 ด้านคุณภาพนักเรียน นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม ที่จำเป็นในการ ดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุข	มาตรฐานที่ 1 มาตรฐานด้านผู้เรียน ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ มาตรฐานที่ 3 มาตรฐานด้านผู้เรียน ผู้เรียนมีจิตสำนึกที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม อนุรักษ์ และพัฒนาสิ่งแวดล้อม
มาตรฐานที่ 9 ด้านคุณภาพนักเรียน นักเรียนเห็นคุณค่า อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม และภูมิใจในความเป็นไทย	มาตรฐานที่ 3 มาตรฐานด้านผู้เรียน ผู้เรียนมีจิตสำนึกที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมอนุรักษ์ และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มาตรฐานที่ 7 มาตรฐานด้านผู้เรียน ผู้เรียนเห็นคุณค่าและภูมิใจในภูมิปัญญาไทย ศิลปะ และวัฒนธรรมที่ดีงามของไทย มาตรฐานที่ 12 มาตรฐานด้านผู้เรียน ผู้เรียนมีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา
มาตรฐานที่ 1 ด้านการบริหารโรงเรียน โรงเรียนใช้แผนเป็นเครื่องมือในการบริหารงาน อย่างมีคุณภาพ	มาตรฐานที่ 13 มาตรฐานด้านกระบวนการ สถานศึกษามีการจัดองค์กร/โครงสร้างและ การบริหารงานอย่างเป็นระบบครบวงจรให้บรรลุ เป้าหมายการศึกษา
มาตรฐานที่ 2 ด้านการบริหารโรงเรียน โรงเรียนสนับสนุนให้บุคลากรเกิดความมุ่งมั่น ในการพัฒนา	มาตรฐานที่ 16 มาตรฐานด้านกระบวนการ สถานศึกษาส่งเสริมและพัฒนาบุคลากร/ครูตามความ จำเป็นและความเหมาะสมอย่างสม่ำเสมอ

มาตรฐานโรงเรียน พ.ศ. 2541 ของสำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ	มาตรฐานการศึกษาเพื่อการประกันคุณภาพ ภายนอก : ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
มาตรฐานที่ 3 ด้านการบริหารโรงเรียน โรงเรียนจัดกิจกรรมอย่างหลากหลายเพื่อสนับสนุน การเรียนรู้การสอน	มาตรฐานที่ 17 มาตรฐานด้านกระบวนการ สถานศึกษามีการจัดการเรียนการสอนสอดคล้องกับ หลักสูตร ความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น มาตรฐานที่ 18 มาตรฐานด้านกระบวนการ สถานศึกษามีจัดกิจกรรมและการเรียนการสอน ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มาตรฐานที่ 25 มาตรฐานด้านกระบวนการ สถานศึกษามีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและ ท้องถิ่นมีสื่อการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้
มาตรฐานที่ 4 ด้านการบริหารโรงเรียน โรงเรียนประสานความร่วมมือจากทุกฝ่ายเพื่อพัฒนา โรงเรียน	มาตรฐานที่ 14 มาตรฐานด้านกระบวนการ สถานศึกษาส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือ กับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา มาตรฐานที่ 27 มาตรฐานด้านกระบวนการ ชุมชน ผู้ปกครองมีศักยภาพในการสนับสนุนการจัด และพัฒนาการศึกษา
มาตรฐานที่ 5 ด้านการบริหารโรงเรียน โรงเรียนประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ	มาตรฐานที่ 13 มาตรฐานด้านกระบวนการ สถานศึกษามีการจัดองค์กร/โครงสร้างและการบริหาร อย่างเป็นระบบครบวงจรให้บรรลุเป้าหมายการศึกษา มาตรฐานที่ 19 มาตรฐานด้านกระบวนการ ผู้บริหารมีคุณธรรม จริยธรรม เป็นแบบอย่างที่ดี มาตรฐานที่ 20 มาตรฐานด้านกระบวนการ ผู้บริหารมีภาวะผู้นำ และมีความสามารถในการบริหาร จัดการ
มาตรฐานที่ 1 ด้านการเรียนการสอน การวางแผนการสอนสอดคล้องกับหลักสูตร ความต้องการของนักเรียนและท้องถิ่น	มาตรฐานที่ 17 มาตรฐานด้านกระบวนการ สถานศึกษามีการจัดการเรียนการสอนสอดคล้องกับ หลักสูตร ความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น มาตรฐานที่ 25 มาตรฐานด้านกระบวนการ สถานศึกษามีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและ ท้องถิ่น มีสื่อการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้

มาตรฐานโรงเรียน พ.ศ. 2541 ของสำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ	มาตรฐานการศึกษาเพื่อการประกันคุณภาพ ภายนอก : ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
มาตรฐานที่ 2 ด้านการเรียนการสอน จัดการเรียนการสอนให้นักเรียนได้ฝึกคิด ปฏิบัติจริง ประเมิน และปรับปรุงตนเอง	มาตรฐานที่ 17 มาตรฐานด้านกระบวนการ สถานศึกษามีการจัดการเรียนการสอนสอดคล้องกับ หลักสูตร ความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น มาตรฐานที่ 18 มาตรฐานด้านกระบวนการ สถานศึกษามีจัดกิจกรรมและการเรียนการสอน ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มาตรฐานที่ 22 ด้านปัจจัย ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมี ประสิทธิภาพ และเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
มาตรฐานที่ 3 ด้านการเรียนการสอน จัดการเรียนการสอนให้นักเรียนแสวงหาความรู้ ด้วยตนเอง	มาตรฐานที่ 18 มาตรฐานด้านกระบวนการ สถานศึกษามีจัดกิจกรรมและการเรียนการสอน ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มาตรฐานที่ 22 ด้านปัจจัย ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมี ประสิทธิภาพ และเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
มาตรฐานที่ 4 ด้านการเรียนการสอน จัดการเรียนการสอนให้นักเรียนเรียนรู้และทำงาน ร่วมกัน โดยเน้นกระบวนการกลุ่ม	มาตรฐานที่ 18 มาตรฐานด้านกระบวนการ สถานศึกษามีจัดกิจกรรมและการเรียนการสอน ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
มาตรฐานที่ 5 ด้านการเรียนการสอน การจัดการเรียนการสอนเชื่อมโยงกับสภาพ ชุมชน ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม	มาตรฐานที่ 17 มาตรฐานด้านกระบวนการ สถานศึกษามีการจัดการเรียนการสอนสอดคล้องกับ หลักสูตร ความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น
มาตรฐานที่ 6 ด้านการเรียนการสอน จัดการเรียนการสอน โดยปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมและคุณลักษณะที่ดี	มาตรฐานที่ 18 มาตรฐานด้านกระบวนการ สถานศึกษามีจัดกิจกรรมและการเรียนการสอน ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มาตรฐานที่ 21 มาตรฐานด้านกระบวนการ ครูมีวิญญานความเป็นครู มีคุณธรรม จริยธรรม

มาตรฐานโรงเรียน พ.ศ. 2541 ของสำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ	มาตรฐานการศึกษาเพื่อการประกันคุณภาพ ภายนอก : ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
มาตรฐานที่ 7 ด้านการเรียนการสอน จัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนการสอน ส่งเสริมให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยความสุขและ ประสบความสำเร็จ	มาตรฐานที่ 15 มาตรฐานด้านกระบวนการ สถานศึกษามีการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ส่งเสริมสุขภาพอนามัย และความปลอดภัยของ ผู้เรียน
มาตรฐานที่ 8 ด้านการเรียนการสอน การจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนได้พัฒนาความรู้ ความสามารถและความถนัดได้ตามศักยภาพ โดยส่งเสริมจุดเด่นและแก้ไขจุดด้อยนักเรียน เป็นรายบุคคล	มาตรฐานที่ 18 มาตรฐานด้านกระบวนการ สถานศึกษามีจัดกิจกรรมและการเรียนการสอนที่เน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญ มาตรฐานที่ 22 มาตรฐานด้านปัจจัย ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมี ประสิทธิภาพ และเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
มาตรฐานที่ 9 ด้านการเรียนการสอน จัดการเรียนการสอนโดยใช้สื่ออย่างหลากหลาย ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน	มาตรฐานที่ 25 มาตรฐานด้านปัจจัย สถานศึกษามีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและ ท้องถิ่น มีสื่อการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้
มาตรฐานที่ 10 ด้านการเรียนการสอน ประเมินนักเรียนครบทุกด้านอย่างต่อเนื่อง ด้วยเครื่องมือและวิธีการที่เหมาะสม	มาตรฐานที่ 23 มาตรฐานด้านปัจจัย ครูมีความสามารถในการแสวงหาความรู้ความคิด วิเคราะห์ และสร้างองค์ความรู้เพื่อพัฒนาการเรียน การสอน มาตรฐานที่ 24 มาตรฐานด้านปัจจัย ครูมีคุณวุฒิ/ความรู้ ความสามารถ ตรงกับงาน ที่รับผิดชอบ และมีครูเพียงพอ มาตรฐานที่ 26 มาตรฐานด้านปัจจัย สถานศึกษามีอาคาร สถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวก ตามเกณฑ์

เมื่อเราพิจารณาความสัมพันธ์ของมาตรฐานโรงเรียน พ.ศ. 2541 ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติกับมาตรฐานการศึกษาเพื่อการประกันคุณภาพภายนอก : ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานจะเห็นได้ว่า สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติควรพัฒนามาตรฐานเพิ่มขึ้นอีกจำนวน 5 มาตรฐาน เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาเพื่อการประกันคุณภาพภายนอก : ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่

มาตรฐานที่ 19 มาตรฐานด้านกระบวนการ ผู้บริหารมีคุณธรรม จริยธรรม เป็นแบบอย่างที่ดี

มาตรฐานที่ 20 มาตรฐานด้านกระบวนการ ผู้บริหารมีภาวะผู้นำ และมีความสามารถในการบริหารจัดการ

มาตรฐานที่ 24 มาตรฐานด้านปัจจัย ครุมีคุณวุฒิ/ความรู้ ความสามารถ ตรงกับงานที่รับผิดชอบ และมีครูเพียงพอ

มาตรฐานที่ 26 มาตรฐานด้านปัจจัย สถานศึกษามีอาคาร สถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวกตามเกณฑ์

ดังนั้นหากสถานศึกษาดำเนินการประเมินภายในตามมาตรฐานโรงเรียน พ.ศ. 2541 ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และจัดทำเอกสาร หลักฐานร่องรอย ผลงานต่าง ๆ ไว้อย่างเป็นระบบครบถ้วนแล้ว การเตรียมตัวเพื่อรับการประเมินจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) จะไม่เป็นภาระที่เพิ่มมากขึ้นแต่อย่างใด เพราะเอกสารหลักฐานร่องรอย และผลงานต่าง ๆ จากการประเมินภายในสามารถนำมาใช้ประกอบการประเมินภายนอกได้ทั้งหมด

การเตรียมเอกสาร หลักฐาน และแบบรายงานผลเพื่อรับการประเมินภายนอก

การเตรียมเอกสาร หลักฐาน และแบบรายงานผลการดำเนินงานต่าง ๆ ของสถานศึกษาเป็นกระบวนการดำเนินงานที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินการสร้างระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา ซึ่งเอกสารหลักฐานต่าง ๆ จะเป็นร่องรอยที่สำคัญในการแสดงความก้าวหน้าความสำเร็จ จุดเด่นจุดด้อยของสถานศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างมาตรฐานของสถานศึกษากับเอกสารที่สถานศึกษาควรจัดเตรียมแสดงได้ดังตาราง

มาตรฐานโรงเรียน พ.ศ. 2541 ของสำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ	เอกสารหลักฐานที่ควรจัดเตรียม
มาตรฐานที่ 1 ด้านคุณภาพนักเรียน นักเรียนมีความรู้พื้นฐานตามระดับการศึกษา มาตรฐานที่ 2 ด้านคุณภาพนักเรียน นักเรียนมีความสามารถในการใช้ภาษาและ ความสามารถทางคณิตศาสตร์	- สมุดประจำตัวนักเรียน (ป.01) - สมุดประจำชั้น (ป.02) - ผลการทดสอบแต่ละวิชา - ผลงานนักเรียน - แบบบันทึกพฤติกรรมนักเรียนเป็นรายบุคคล ฯลฯ
มาตรฐานที่ 3 ด้านคุณภาพนักเรียน นักเรียนมีความสามารถในการคิดและแก้ปัญหา	- สมุดประจำตัวนักเรียน (ป.01) - สมุดประจำชั้น (ป.02) - บันทึกผลหลังการสอน - ผลการทดสอบแต่ละวิชา - ผลงานนักเรียน - แบบบันทึกพฤติกรรมนักเรียนเป็นรายบุคคล ฯลฯ
มาตรฐานที่ 4 ด้านคุณภาพนักเรียน นักเรียนมีความสามารถในการแสวงหาความรู้ และมีนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียน	- ผลงานนักเรียน - แฟ้มสะสมงานของนักเรียน - บันทึกการใช้ห้องสมุด - สมุดบันทึกประจำตัวนักเรียน ฯลฯ
มาตรฐานที่ 5 ด้านคุณภาพนักเรียน นักเรียนมีความสามารถในการปฏิบัติงานในชีวิต ประจำวัน/งานอาชีพ และสามารถใช้เทคโนโลยี ในการดำรงชีวิต	- ผลงานนักเรียน - แบบบันทึกพฤติกรรมนักเรียนเป็นรายบุคคล - สมุดประจำตัวนักเรียน - บันทึกผลหลังการสอน - บันทึกพฤติกรรมการทำงาน - สมุดบันทึกประจำตัวนักเรียน - ป้ายแสดงผลงานนักเรียน ฯลฯ

มาตรฐานโรงเรียน พ.ศ. 2541 ของสำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ	เอกสารหลักฐานที่ควรจัดเตรียม
มาตรฐานที่ 6 ด้านคุณภาพนักเรียน นักเรียนสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ตามวิถี ประชาธิปไตย	- ผลงานนักเรียน - แบบบันทึกพฤติกรรมนักเรียนเป็นรายบุคคล - สมุดประจำตัวนักเรียน (ป.01) - บันทึกผลหลังการสอน - บันทึกพฤติกรรมการทำงาน - สมุดบันทึกประจำตัวนักเรียน - ป้ายแสดงผลงานนักเรียน ฯลฯ
มาตรฐานที่ 7 ด้านคุณภาพนักเรียน นักเรียนมีสุขภาพ สมรรถภาพทางกาย ตามเกณฑ์	- สมุดประจำตัวนักเรียน (ป.01) - ระเบียบสะสมประจำตัวนักเรียน ฯลฯ
มาตรฐานที่ 8 ด้านคุณภาพนักเรียน นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม ที่จำเป็นในการ ดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุข	- สมุดประจำตัวนักเรียน (ป.01) - สมุดประจำชั้น (ป.02) - บันทึกผลหลังการสอน - แบบบันทึกพฤติกรรมนักเรียนเป็นรายบุคคล - ระเบียบสะสมประจำตัวนักเรียน ฯลฯ
มาตรฐานที่ 9 ด้านคุณภาพนักเรียน นักเรียนเห็นคุณค่า อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม และภูมิใจในความเป็นไทย	- บันทึกการเข้าร่วมกิจกรรมชุมนุม - บันทึกกิจกรรมอิสระ - แบบสังเกตพฤติกรรมนักเรียน - ผลงานนักเรียน ฯลฯ
มาตรฐานที่ 1 ด้านการบริหารโรงเรียน โรงเรียนใช้แผนเป็นเครื่องมือในการบริหารงาน อย่างมีคุณภาพ มาตรฐานที่ 2 ด้านการบริหารโรงเรียน โรงเรียนสนับสนุนให้บุคลากรเกิดความมุ่งมั่น ในการพัฒนา	- แผนผังการบริหารงานของสถานศึกษา - แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา - แผนปฏิบัติการประจำปี - บันทึกการประชุม - บันทึกการนิเทศ ติดตามผล - สมุดสารสนเทศของสถานศึกษา

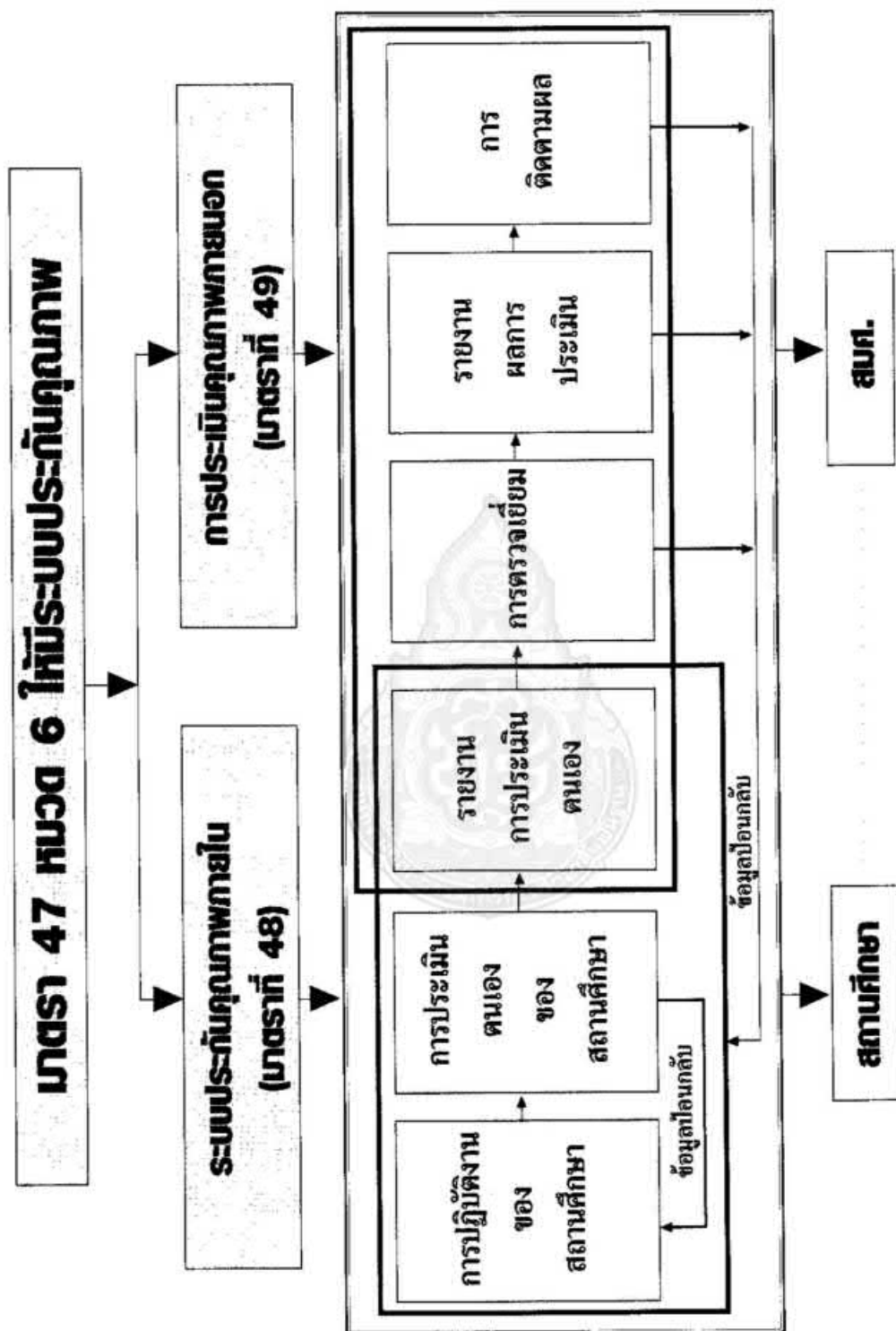
มาตรฐานโรงเรียน พ.ศ. 2541 ของสำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ	เอกสารหลักฐานที่ควรจัดเตรียม
	- คำสั่งแต่งตั้งคณะทำงาน - คำสั่งมอบหมายงาน - สถิติการดำเนินงานของสถานศึกษา ฯลฯ
มาตรฐานที่ 3 ด้านการบริหารโรงเรียน โรงเรียนจัดกิจกรรมอย่างหลากหลายเพื่อสนับสนุน การเรียนรู้การสอน	- แผนการสอน - บันทึกผลหลังการสอน - บันทึกการนิเทศ - เครื่องมือวัดและประเมินผลนักเรียน - แบบบันทึกพฤติกรรมนักเรียน - ทะเบียนการใช้สื่อของครู - บันทึกการเชิญวิทยากรท้องถิ่น - เวลาเรียนของนักเรียน ฯลฯ
มาตรฐานที่ 4 ด้านการบริหารโรงเรียน โรงเรียนประสานความร่วมมือจากทุกฝ่ายเพื่อพัฒนา โรงเรียน	- แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา/ ธรรมนูญโรงเรียน - บันทึกการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา - บันทึกการประชุมผู้ปกครองนักเรียน - เอกสารประชาสัมพันธ์ของสถานศึกษา - บันทึกการช่วยเหลือสถานศึกษาจากชุมชน - ทะเบียนทุนการศึกษา
มาตรฐานที่ 5 ด้านการบริหารโรงเรียน โรงเรียนประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ	- ผลการประเมินผู้บริหารโดยครู นักเรียน - กรรมการสถานศึกษา ชุมชน - บันทึกการประชุม
มาตรฐานที่ 1 ด้านการเรียนการสอน การวางแผนการสอนสอดคล้องกับหลักสูตร ความต้องการของนักเรียนและท้องถิ่น	- ข้อมูลบุคลากรในโรงเรียน - คำสั่งมอบหมายงาน - เอกสารหลักสูตรที่โรงเรียนพัฒนาขึ้นตามความ ต้องการของท้องถิ่น

มาตรฐานโรงเรียน พ.ศ. 2541 ของสำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ	เอกสารหลักฐานที่ควรจัดเตรียม
มาตรฐานที่ 2 ด้านการเรียนการสอน จัดการเรียนการสอนให้นักเรียนได้ฝึกคิด ปฏิบัติจริง ประเมิน และปรับปรุงตนเอง	- ศูนย์สื่อการเรียนการสอน - บันทึกการจัดแหล่งการเรียนรู้ - บันทึกการวิเคราะห์หลักสูตร
มาตรฐานที่ 3 ด้านการเรียนการสอน จัดการเรียนการสอนให้นักเรียนแสวงหาความรู้ ด้วยตนเอง	- การวางแผนกำหนดการสอน - ชุดการสอนหรือหน่วยการเรียนรู้ของครู - แผนการสอน - บันทึกผลหลังการสอน
มาตรฐานที่ 4 ด้านการเรียนการสอน จัดการเรียนการสอนให้นักเรียนเรียนรู้และทำงาน ร่วมกัน โดยเน้นกระบวนการกลุ่ม	- บันทึกการนิเทศ - เครื่องมือวัดและประเมินผลนักเรียน - บันทึกการสอนซ่อมเสริม
มาตรฐานที่ 5 ด้านการเรียนการสอน การจัดการเรียนการสอนเชื่อมโยงกับสภาพชุมชน ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม	- แบบบันทึกพฤติกรรมนักเรียน - ทะเบียนการใช้สื่อของครู - บันทึกการเชิญวิทยากรท้องถิ่น - เวลาเรียนของนักเรียน
มาตรฐานที่ 6 ด้านการเรียนการสอน จัดการเรียนการสอน โดยปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะที่ดี	ฯลฯ
มาตรฐานที่ 7 ด้านการเรียนการสอน จัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนการสอน ส่งเสริมให้นักเรียนเรียนรู้อย่างมีความสุขและประสบ ความสำเร็จ	
มาตรฐานที่ 8 ด้านการเรียนการสอน การจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนได้พัฒนาความรู้ ความสามารถและความถนัดได้ตามศักยภาพ โดยส่งเสริมจุดเด่นและแก้ไขจุดด้อยนักเรียน เป็นรายบุคคล	

มาตรฐานโรงเรียน พ.ศ. 2541 ของสำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ		เอกสารหลักฐานที่ควรจัดเตรียม
มาตรฐานที่ 9 ด้านการเรียนการสอน จัดการเรียนการสอนโดยใช้สื่ออย่างหลากหลาย ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน		
มาตรฐานที่ 10 ด้านการเรียนการสอน ประเมินนักเรียนครบทุกด้านอย่างต่อเนื่อง ด้วยเครื่องมือและวิธีการที่เหมาะสม		

หลักการสำคัญที่จะเลือกหลักฐานร่องรอยใดมาจัดเก็บ คือ หลักฐานร่องรอยจะต้องสะท้อนข้อมูลได้ตรงประเด็น เป็นปัจจุบัน และน่าเชื่อถือ เนื่องจากการเก็บร่องรอยหลักฐานดังกล่าว บางแห่งอาจเก็บไว้ที่ตัวผู้ปฏิบัติงาน บางแห่งก็นำมารวมไว้ที่เดียวกัน ซึ่งก็สามารถทำได้ทั้ง 2 ลักษณะ แต่ที่สำคัญจะต้องสะดวกต่อผู้ปฏิบัติงานในการที่จะนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้หรือต้องการจะเก็บบันทึกหรือรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมให้สะดวกสำหรับสถานศึกษาและคณะกรรมการประเมินภายนอกที่จะนำข้อมูลทั้งหลายไปตรวจสอบยืนยันข้อมูล

โดยสรุปจึงอาจกล่าวได้ว่า การประกันคุณภาพภายในกับการประกันคุณภาพภายนอกเป็นกระบวนการที่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันดังแผนภูมิต่อไปนี้

บรรณานุกรม

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. แนวทางประกันคุณภาพการศึกษา สำนักงาน

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2541.

_____. รายงานผลการดำเนินงานตามนโยบาย 4 ประกัน ของสำนักงานคณะกรรมการ
การประถมศึกษาแห่งชาติ. 2543. (เอกสารอัดสำเนา)

_____. การประกันคุณภาพการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ.
2543.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. คู่มือการประเมินผลภายในสถานศึกษาตามมาตรฐาน
การศึกษา : การออกแบบระบบการประเมินผลภายใน. โดย รศ.ดร.สุวิมล ว่องวาณิช
และคณะ. 2543.

_____. แนวทางการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษา. โดย ดร.วรภัทร์ ภูเจริญ และคณะ.
2543.

_____. แนวทางการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา : เพื่อพร้อมรับการประเมิน
ภายนอก. 2543.

วิชาการ, กรม. การประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา. ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
ระบบการประกันคุณภาพการศึกษา : กรอบและแนวการดำเนินการ. โรงพิมพ์คุรุสภา
ลาดพร้าว, 2544.

สมศักดิ์ สิ้นธุระเวชอยู่. การประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน. เอกสารอัดสำเนา (ม.ป.ท.). 2541.

สยาม สุ่มงาม. กระบวนการดำเนินงาน ปัญหา และแนวทางการแก้ปัญหาการประกันคุณภาพ
การศึกษา : กรณีศึกษาโรงเรียนนำร่องสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุทัยธานี.
วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

ภาคผนวก

สารบัญญัตติ

ของ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
(ที่เกี่ยวข้องกับการประกันคุณภาพการศึกษา)

หมวด ๘

มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา

มาตรา 47 ให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ประกอบด้วย ระบบการประกันคุณภาพภายใน และระบบการประกันคุณภาพภายนอก

ระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 48 ให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอก

มาตรา 49 ให้มีสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา มีฐานะเป็นองค์กรมหาชนทำหน้าที่พัฒนาเกณฑ์ วิธีการประเมินคุณภาพภายนอกและทำการประเมินผลการจัดการศึกษาเพื่อให้มีการตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษา โดยคำนึงถึงความมุ่งหมายและหลักการ และแนวการจัดการศึกษาในแต่ละระดับตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้

ให้มีการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาทุกแห่งอย่างน้อยหนึ่งครั้งในทุกห้าปี นับตั้งแต่การประเมินครั้งสุดท้าย และเสนอผลการประเมินต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน

มาตรา 50 ให้สถานศึกษาให้ความร่วมมือในการจัดเตรียมเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ที่มีข้อมูลเกี่ยวข้องกับสถานศึกษา ตลอดจนให้บุคลากร คณะกรรมการของสถานศึกษา รวมทั้งผู้ปกครองและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถานศึกษาให้ข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่พิจารณาเห็นว่าเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติการกิจของสถานศึกษา ตามคำร้องขอของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมิน

คุณภาพการศึกษาหรือบุคคล หรือหน่วยงานภายนอกที่สำนักงานดังกล่าวรับรองที่ทำการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษานั้น

มาตรา 51 ในกรณีที่ผลการประเมินภายนอกของสถานศึกษาได้ไม่ได้ตามมาตรฐานที่กำหนดให้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา จัดทำข้อเสนอแนะการปรับปรุงแก้ไขต่อหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อให้สถานศึกษาปรับปรุงแก้ไขภายในระยะเวลาที่กำหนด หากมิได้ดำเนินการดังกล่าวให้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษารายงานต่อคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานหรือคณะกรรมการการอุดมศึกษา เพื่อดำเนินการให้มีการปรับปรุงแก้ไข

(สำเนา)

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ

เรื่อง ระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและปฐมวัย

ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา เป็นระบบที่สถานศึกษาร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายใต้การกำกับดูแลและสนับสนุนส่งเสริมของหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อสร้างความมั่นใจที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักวิชา ข้อมูลหลักฐานที่ตรวจสอบได้และการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องว่า ผู้เรียนทุกคนจะได้รับบริการด้านการศึกษาที่มีคุณภาพจากสถานศึกษา เพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่กำหนดในมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้ดำเนินการศึกษาและพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานพร้อมทั้งทดลองระบบหลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษาร่วมกับเขตการศึกษา จังหวัด และสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานทุกสังกัดโดยผ่านการรับฟังความคิดเห็นจากผู้บริหารการศึกษาทุกระดับ ศึกษาานิเทศก์ นักวิชาการทุกสังกัด และนำเสนอคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษาและคณะกรรมการบริหารคุณภาพและวิชาการของกระทรวงศึกษาธิการพิจารณาเห็นชอบแล้ว กระทรวงศึกษาธิการจึงกำหนดระบบหลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ดังนี้

1. ระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา

ให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาเพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้เกี่ยวข้อง ผู้เรียนทุกคนจะได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพจากสถานศึกษา เพื่อการพัฒนาความรู้ ความสามารถ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างเต็มศักยภาพ

ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา เป็นส่วนหนึ่งของการบริหารการศึกษา ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษอย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วย

- (1) การจัดระบบบริหารและสารสนเทศ
- (2) การพัฒนามาตรฐานการศึกษา
- (3) การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา
- (4) การดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา
- (5) การตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษา
- (6) การประเมินคุณภาพการศึกษา
- (7) การรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี
- (8) การผดุงระบบการประกันคุณภาพการศึกษา

การดำเนินการตามวรรคสอง ให้สถานศึกษายึดหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยการส่งเสริม สนับสนุน และกำกับดูแลของหน่วยงานต้นสังกัด

2. หลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา

2.1 ให้สถานศึกษาจัดโครงสร้างการบริหารจัดการที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา

2.2 ให้สถานศึกษาแต่งตั้งคณะกรรมการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาให้มีอำนาจและหน้าที่ดังนี้

- (1) กำหนดแนวทางและวิธีดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา
- (2) กำกับ ติดตาม และให้ความเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา
- (3) เสนอสถานศึกษาแต่งตั้งบุคคลทำหน้าที่ตรวจสอบ ทบทวน และรายงานคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา

2.3 ให้สถานศึกษาจัดระบบสารสนเทศที่มีข้อมูลอย่างเพียงพอต่อการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาให้สถานศึกษากำหนดมาตรฐานการศึกษาระดับสถานศึกษาที่ครอบคลุมสาระการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ และผลการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับสภาพผู้เรียนสถานศึกษา ท้องถิ่น และสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.4 ให้สถานศึกษาจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา โดยคำนึงถึงหลักและกรอบคอบในเรื่องต่อไปนี้

(1) เป็นแผนยุทธศาสตร์ที่ใช้ข้อมูลจากการวิเคราะห์สภาพปัญหา และความจำเป็นอย่างเป็นระบบและมีแผนปฏิบัติการประจำปีรองรับ

(2) กำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย และสภาพความสำเร็จของการพัฒนาไว้อย่างต่อเนื่องชัดเจน และเป็นรูปธรรม

(3) กำหนดวิธีดำเนินงานที่มีหลักวิชา หรือผลการวิจัย หรือข้อมูลเชิงประจักษ์ที่อ้างอิงได้ ให้ครอบคลุมการพัฒนาด้านการจัดประสบการณ์เรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ การส่งเสริมการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล การพัฒนาบุคลากร และการบริหารจัดการ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้

(4) กำหนดแหล่งวิทยากรภายนอกที่ให้การสนับสนุนทางวิชาการ

(5) กำหนดบทบาทหน้าที่ให้บุคลากรของสถานศึกษาทุกคน รวมทั้งผู้เรียนรับผิดชอบและดำเนินงานตามที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

(6) กำหนดบทบาทหน้าที่และแนวทางให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคลากรในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

(7) กำหนดการจัดงบประมาณ และการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

2.5 ให้สถานศึกษาดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา รวมทั้งมีการกำกับติดตามการดำเนินงานให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง และบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

2.6 ให้คณะบุคคลตามข้อ 2.2 (3) ดำเนินการตรวจสอบ ทบทวน และรายงานการดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา

สำหรับการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ให้ใช้วิธีการที่หลากหลายและเหมาะสม อาทิเช่น การสังเกตพฤติกรรมและกระบวนการทำงาน กระบวนการจัดการเรียนการสอน การสอบถาม การสัมภาษณ์ การพิจารณาหลักฐาน ร่องรอยการปฏิบัติงาน ตัวอย่างผลงาน และแฟ้มสะสมงาน ตลอดจนการใช้แบบสำรวจ แบบสอบถาม แบบทดสอบ และแบบวัดมาตรฐาน เป็นต้น

การตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาให้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อนำผลไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษา

2.7 ให้สถานศึกษาจัดให้ผู้เรียนทุกคนในทุกระดับช่วงชั้นที่หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดได้รับการประเมินผลสัมฤทธิ์ในวิชาแกนหลัก และคุณลักษณะที่สำคัญด้วยเครื่องมือมาตรฐาน

2.8 ให้สถานศึกษาจัดทำรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี โดยระบุความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดในแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา พร้อมหลักฐานข้อมูลและผลการประเมินผลสัมฤทธิ์ตามข้อ 2.7 เสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และสาธารณชน

2.9 ให้หน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานต้นสังกัดระดับจังหวัด ส่งเสริม สนับสนุน และร่วมดำเนินงานตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาดังนี้

- (1) จัดระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ
- (2) จัดให้มีการกำหนดสาระการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ และผลการเรียนรู้ในวิชาแกนหลักของสถานศึกษาร่วมกันเป็นรายปี/รายภาค
- (3) จัดให้มีการประเมินผลสัมฤทธิ์ในวิชาแกนหลัก และคุณลักษณะที่สำคัญด้วยเครื่องมือมาตรฐาน

2.10 ให้หน่วยงานต้นสังกัดระดับจังหวัด ดำเนินการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพสถานศึกษาอย่างน้อยหนึ่งครั้งในทุกสามปี และรายงานผลให้สถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัดทราบ ทั้งนี้การตรวจสอบและทบทวนให้เป็นไปตามข้อ 2.7 โดยอนุโลม

2.11 ให้หน่วยงานต้นสังกัดศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และเผยแพร่นวัตกรรมเกี่ยวกับรูปแบบและเทคนิควิธีการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งกำกับ สนับสนุน ส่งเสริม ติดตาม ประเมินผล และผดุงประสิทธิภาพของระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา

ประกาศ ณ วันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544

นายจรูญ ชุลาภ
(นายจรูญ ชุลาภ)
ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

ตัวอย่าง

โครงสร้างรายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษา

ภาพรวมของสถานศึกษา

- ✧ ข้อมูลพื้นฐานของสถานศึกษา
- ✧ สภาพการดำเนินงานโดยทั่วไป
- ✧ ผลการประเมินตนเองตามมาตรฐานของสถานศึกษาด้านผลผลิต กระบวนการ และปัจจัย
- ✧ สรุปผลการประเมินจุดเด่น-จุดด้อย
- ✧ แผนพัฒนาและเรื่องที่ต้องการได้รับความช่วยเหลือ

ข้อมูลพื้นฐานของสถานศึกษา

- ✧ ประวัติการก่อตั้ง
- ✧ จำนวนนักเรียนและครู
- ✧ ทรัพยากร
- ✧ สภาพชุมชน
- ✧ เกียรติคุณต่าง ๆ

สภาพการดำเนินงานโดยทั่วไป

- ✧ วิสัยทัศน์และเป้าหมาย
- ✧ โครงสร้างการบริหาร
- ✧ ตำแหน่งหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ
- ✧ ลักษณะการดำเนินงานและติดตาม ประเมินผล

ผลการประเมินตนเองตามมาตรฐานของสถานศึกษาด้านผลผลิต กระบวนการ และปัจจัย

- ✧ มาตรฐานด้านผลผลิต
- ✧ มาตรฐานด้านผู้เรียน : ความรู้และทักษะของผู้เรียนตามหลักสูตรสถานศึกษา
- ✧ หลักสูตรและการสอน
- ✧ วิธีวัดและประเมินผล
- ✧ การนิเทศครู

- ❖ ผลสัมฤทธิ์ในกลุ่มสาระการเรียนรู้
- ❖ แนวทางการพัฒนา
- ❖ **มาตรฐานด้านผู้เรียน : สุขภาพกายและสุขภาพจิตของผู้เรียน**
- ❖ การจัดบริการอาหารกลางวัน
- ❖ การดูแลสุขภาพผู้เรียน
- ❖ การจัดโครงการพิเศษ
- ❖ ผลสัมฤทธิ์แต่ละด้าน
- ❖ แนวทางการพัฒนา
- ❖ **มาตรฐานด้านผู้เรียน : คุณธรรมและจริยธรรมของผู้เรียน**
- ❖ กิจกรรมและโครงการที่จัด (เช่น กิจกรรมทางศาสนา วันแม่ วันไหว้ครู การประหยัดพลังงาน เป็นต้น)
- ❖ ผลสัมฤทธิ์โดยภาพรวม
- ❖ แนวทางการพัฒนา
- ❖ **มาตรฐานด้านผู้เรียน : การเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน**
- ❖ วิธีการพัฒนา (เช่น โครงงาน กิจกรรมพิเศษ ศูนย์การเรียนรู้ และการจัดห้องสมุด เป็นต้น)
- ❖ ผลสัมฤทธิ์ (เช่น การเข้าร่วมกิจกรรม ผลงาน รางวัล เป็นต้น)
- ❖ แนวทางการพัฒนา
- ❖ **มาตรฐานด้านผู้เรียน : ทักษะการคิดของผู้เรียน**
- ❖ กิจกรรมในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ (เช่น เกม มุมนักประดิษฐ์ เป็นต้น)
- ❖ โครงการพิเศษต่าง ๆ เช่น ศูนย์ลับสมอง ศูนย์ทดลองต่าง ๆ เป็นต้น
- ❖ ผลสัมฤทธิ์
- ❖ แนวทางการพัฒนา
- ❖ **มาตรฐานด้านผู้เรียน : ทักษะการทำงานของผู้เรียน**
- ❖ วิธีการพัฒนา (เช่น การฝึกปฏิบัติ การฝึกอาชีพ การทำงานเป็นทีม เป็นต้น)
- ❖ ผลสัมฤทธิ์ (เช่น ทักษะ เจตคติ เป็นต้น)
- ❖ แนวทางการพัฒนา

- ✧ **มาตรฐานด้านผู้เรียน : สุนทรียภาพของผู้เรียน**
- ✧ วิธีการพัฒนา (เช่น การประกวด ผลงานศิลปะ การแสดงดนตรี การแข่งขันกีฬา เป็นต้น)
- ✧ ผลสัมฤทธิ์ (เช่น การมีส่วนร่วม รางวัล เป็นต้น)
- ✧ แนวทางการพัฒนา
- ✧ **มาตรฐานด้านกระบวนการ**
- ✧ **มาตรฐานคุณภาพครู : ความสามารถในการสอนของครู**
- ✧ การให้ครูจัดทำแผนการเรียนรู้แบบต่าง ๆ
- ✧ สถิติการฝึกอบรมของครู
- ✧ ผลสัมฤทธิ์
- ✧ แนวทางการพัฒนา
- ✧ **มาตรฐานคุณภาพครู : ภาระงานที่รับผิดชอบของครู**
- ✧ การจัดการงานและความรับผิดชอบอื่น ๆ ของครู
- ✧ การขาดแคลนครูในบางสาขา (ถ้ามี)
- ✧ แผนการพัฒนาคูของสถานศึกษา
- ✧ **มาตรฐานคุณภาพผู้บริหาร : ภาวะผู้นำและความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษา**
- ✧ โครงการของสถานศึกษาที่บ่งชี้ถึงวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร
- ✧ การบริหารงานแบบมีส่วนร่วม
- ✧ การพัฒนาบุคลากร
- ✧ ผลงาน (รางวัลของผู้บริหาร)
- ✧ **มาตรฐานคุณภาพผู้บริหาร : การจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียน**
- ✧ วิธีการจัดการเรียนการสอน (เช่น การเรียนแบบโครงงาน การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การบูรณาการเนื้อหา ฯลฯ)
- ✧ ผลสัมฤทธิ์ (เช่น ผลการวัดความสามารถของผู้เรียนแบบต่าง ๆ)
- ✧ **มาตรฐานคุณภาพผู้บริหาร : หลักสูตรสถานศึกษาและสื่อที่เหมาะสม**
- ✧ หลักสูตรสถานศึกษาที่ใช้
- ✧ ระบบการผลิตสื่อการเรียนรู้
- ✧ การมีระบบประเมินผลหลักสูตรและสื่อที่ใช้

- ✧ **มาตรฐานคุณภาพผู้บริหาร : การจัดโครงสร้างองค์กรของสถานศึกษา**
- ✧ การระบุถึงแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา/ธรรมนูญสถานศึกษา
- ✧ การแจกแจงโครงสร้างองค์กรและสายงานการรับผิดชอบ
- ✧ การใช้เทคโนโลยีช่วยในการบริหาร
- ✧ **มาตรฐานคุณภาพผู้บริหาร : ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน**
- ✧ การนำชุมชนมาร่วมในคณะกรรมการสถานศึกษา
- ✧ การสื่อสารประชาสัมพันธ์กับชุมชน
- ✧ กิจกรรมบริการชุมชน

สรุปผลการประเมินจุดเด่น-จุดด้อย

- ✧ ผลการดำเนินงานของสถานศึกษา
- ✧ ผลการดำเนินงานที่สถานศึกษาพอใจ (มาตรฐานของสถานศึกษาใดบ้างที่น่าพอใจ)
- ✧ ผลการดำเนินงานที่สถานศึกษาไม่พอใจ (มาตรฐานของสถานศึกษาใดบ้างที่ไม่น่าพอใจ)
- ✧ **จุดเด่น** มาตรฐานใดหรือสิ่งใดบ้างที่เป็นจุดเด่นของสถานศึกษา
- ✧ **จุดด้อย** มาตรฐานใดหรือสิ่งใดบ้างที่เป็นจุดด้อยของสถานศึกษา

แผนพัฒนาและเรื่องที่ต้องการรับความช่วยเหลือ

- ✧ สถานศึกษามีแผนพัฒนาในเรื่องใดบ้าง เช่น แผนพัฒนาบุคลากร แผนพัฒนา
กิจกรรมการเรียนการสอน แผนพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา
- ✧ สถานศึกษาต้องการรับความช่วยเหลืออะไรบ้างที่เกี่ยวกับจุดเด่นและหรือจุดด้อย
ของสถานศึกษา

คณะทำงาน

ที่ปรึกษา

นายทองอยู่ แก้วไทรชะ
นายติลก พัฒน์วิชัยโชติ
นายอุบล เล่นวารี

เลขาธิการคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ
รองเลขาธิการคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ
ผู้อำนวยการสำนักนิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา

ผู้รับผิดชอบโครงการ

นางสาววันทยา วงศ์ศิลปภิรมย์
นายบัญชา แสนทวิ
นางสาววิภาดา นิธิปรีชานนท์
นางพนิดา วิชัยดิษฐ
นางสาวจิรัฐยา แก้วป่อง
นางอมรรัตน์ พันธุ์งาม
นายชนาธิป หุ้ยแป
นายวิษณุ ทรัพย์สมบัติ

เขียนเอกสาร

นายบัญชา แสนทวิ

นักวิชาการศึกษา

สำนักนิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา

นางอมรรัตน์ พันธุ์งาม

นักวิชาการศึกษา

สำนักนิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา

นายชนาธิป หุ้ยแป

นักวิชาการศึกษา

สำนักนิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา

นายวิษณุ ทรัพย์สมบัติ

นักวิชาการศึกษา

สำนักนิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา

บรรณาธิการกิจเอกสาร

นางสาววันทยา วงศ์ศิลปภิรมย์	นักวิชาการศึกษา สำนักนิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา
นายบัญชา แสนทวี	นักวิชาการศึกษา สำนักนิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา
นางอมรรัตน์ พันธุ์งาม	นักวิชาการศึกษา สำนักนิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา
นายชนาธิป ท้ายแป	นักวิชาการศึกษา สำนักนิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา
นายวิษณุ ทรัพย์สมบัติ	นักวิชาการศึกษา สำนักนิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา

